

The Project Gutenberg eBook of Rimpisuon usvapatsas: Seikkailukertomus Pohjanperiltä, by A. E. Ingman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rimpisuon usvapatsas: Seikkailukertomus Pohjanperiltä

Author: A. E. Ingman

Release date: January 8, 2015 [EBook #47853]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RIMPISUON USVAPATSAS:
SEIKKAILUKERTOMUS POHJAN PERILTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

RIMPISUON USVAPATSAS

Seikkailukertomus Pohjanperiltä

Kirj.

A. E. INGMAN

Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki, 1915.

I.

Olin jo täyttänyt kahdennentoista ikävuoteni, kun minut eräänä syyskuun päivänä vietiin kansakouluun. Nainen, joka minut toi kouluun, oli holhoojani vaimo, kunnollinen ja kyvykäs, mutta ankaranpuoleinen ihminen. Opettajan kirjoitettua nimeni paperiinsa poistui saattajani heti.

Istuuduin opettajan määrämälle paikalle. Mutta kun täällä kaikki tuntui oudolta ja ikävältä, oli minun pakko, salatakseni silmiin tunkevia kyyneleitä, äänekkäästi niistä nenäni. Silloin kuulin pojan, joka istui vieressäni, sanovan itsekseen, mutta kuitenkin siten että kaikki kuulivat:

— Siitä tunnen tuhman miehen, kun tulee tupahan, niin niistä nenänsä.

Opettaja, hiljainen mies, ei sanonut mitään. Mutta kun pojat huomasivat opettajansa tukehduttavan pientä hymyn alkua, remahtivat he kaikki nauramaan. Kyyneleeni kuivuivat nopeasti.

Tunnin loputtua törmäsivät kaikki pihalle. Sain tuon pojan, joka oli vähän itseäni pitempi, käsivarresta kiinni, nipistin voimaini takaa ja kysyin:

— Tahdotko tapella vai tyydytkö tukkanuottaan?

Toverini valitsi tappelemisen, mikä aiheutti sen, että minä heikompana sain aika tavalla rökkiini. On hyvin luultavaa, että olisi käynyt samaten, jos hän olisi valinnut vähemmän kunniallisena pidetyn tukkanuotan.

Matin ja minun tuttavuuteni alkoi siis niin kovakouraisesti, kuin sen kaksitoistavuotiaitten kädet kykenivät tekemään. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla vähentänyt sitä vakavaa ystävyyttä, joka tästä lähtien syntyi välillemme. Ja kun neljä vuotta myöhemmin astuimme ylpeästi yhdessä kotiin, päästötodistukset taskussa, ei meistä kumpikaan ajatellut tappelua eikä tukkanuotta. Yhdessä astuimme kotiin, sanoin. Matin vanhemmat kuolivat näet samana syksynä, kun Matti tuli kouluun, ja Matti muutti meille.

Meillä oli kummallakin ollut vähäinen perintö. Mutta rahat oli nyt syöty, ja meidän piti ruveta itse ohjaamaan tulevaisuuttamme, kuten koulunkäyneitten miesten ainakin. Arvasimme, ettei isäntä kahta näin nuorta kasakkaa tarvinnut, joten muualle oli kai pakko kääntyä.

Mutta suuhun päin sudella hampaat. Ei meistä kumpikaan aikonut nälkään kuolla. Ei kyllä kukaan kirves kädessä synny, mutta eipä synny myöskään moni peukalo keskellä kämmentä. Matti ei ollut kellarista kotoisin enkä minä myöskään ollut mikään reestä pudonnut ja tielle jätetty. — Tätä en kerro teille ylvästelläkseni, mutta totuus vaatii minua kertomaan asiat siten, kuin olen ne itse käsittänyt ja todeksi huomannut.

Ei meitä kuitenkaan hätä vielä kovin läheltä kopristanut. Isännällä oli suuret uudisviljelyhommat, ja hän oli jo luvannut meille kesäksi ja syksyksikin työtä. Lapinmaan rajalla oli työvoima kallista. Markka päivässä ja talon ruoka. Kannattihan semmoisilla ehdoilla meikälaisten ryhtyä raatamaan. Talveksikin meillä oli lupa jäädä taloon, jos tahdoimme ruoan edestä olla talon töissä.

Tästä asiasta meillä oli kuitenkin itsellämme toiset ajatukset kuin isännällä. Ei niin viisasta, ettei jostain paikasta hullu. Meidän hulluutemme koski ensi talven työtä. Meillä oli siinä asiassa omat meininkimme tarkoin mietittyinä ja kypsytettyinä. Mutta koska tämä on vielä syvä salaisuus, en hiisku siitä luotua sanaakaan.

Sadan sylen päässä talosta on korkea mäki ja mäen laella tupa. Tuvassa asuu talon vanha-paappa, nykyisen isännän isoisä. Hän on kolmantena jäsenenä ystävydenliitossamme ja ottaa, iästään huolimatta, yhteisiin harrastuksiimme osaa miltei kiihkeämmin kuin Matti ja minä. Eikä ukko pidäkään 90 vuotta minään aivan korkeana ikänä. Ei niin vanhaa, ettei usko vielä vuoden elävänsä. Ja vanha-paappa on sitä mieltä, että kun Luoja on säättänyt hänet näinkin vanhaksi, on hänen osalleen määrätty, ettei hän ennen kuole kuin Rimpisuon salaisuudesta on perille päästy. Ukko, Matti ja minä olemme vahvasti päättäneet tämän salaisuuden selvittää. Vahva on kolmisäikeinen köysi, ei se kesken katkea. Hyvää hampua pitää olla senkin, joka yhdeksänkymmentä vuotta on kestänyt eikä ole vielä silloinkaan mätä. Toivoa siis oli, että me kolmisin saisimme tämän asian selville.

II.

Lapin rajoilla on monta suurta nevaa. Rimpisuo on kuitenkin niistä kaikista suurin, kolmatta sataa kilometriä leveä ja neljättä pitkä. Niin ovat maanmittarit laskeneet. On siinä jo nevaa. Ei yhdestäkään paikasta sen rannalla ole vastaista rantaa nähty. Tämän nevan rannalla on paappa elänyt yhdeksänkymmentä vuotta. Ja saman nevan rannalla on Matin ja minun tähänastinen elämä kulunut.

Nevan laidat eivät ole pahoin vetisiä. Varhain keväällä kuljemme siellä karpaloita syömässä ja kesällä

poimimme sieltä juolukoita ja muuraimia. Ja pensaikoissa metsän ja nevan rajalla on meillä talvisin pitkät risuaidat veräjineen ja ansoineen metsäkanojen pyyntiä varten.

Tämän kaiken puolesta Rimpisuo ei siis eroa monesta muustakaan nevasta. Laajuus vain on sillä omansa.

Mikä on siis se salaisuus, joka tekee iäkkään ukon yhtä uteliaaksi kuin meidät ja monet muut seudun poikaviikarit? Jopa tämä salaisuus on saanut ukon rakentamaan vanhuutensa kodin korkealle mäen laelle, jossa ainoastaan muutamat suunnattoman suuret kivet suojaavat tupaa taivaan tuulilta.

Kun tältä mäeltä katsoo nevalle, näkyy kirkkaina talvipäivinä aivan selvästi taivaan rantaa vasten omituinen usvapilvi. Siinä salaisuus. Korkeimmalta kiveiltä katsoen näkyy pilvi aina samasta paikasta. Lämpimänä vuoden aikana ei näy mitään, olipa päivä kuinka kirkas ja ilma kuinka kuulas.

Monta selitystä on tämä omituinen ilmiö saanut. Kansa puhuu maahisista, jotka asuvat nevalle. Ne harvat herrasmiehet, jotka ovat Paapanmäellä käyneet ihmettä katsomassa, katselevat karttaa ja kompassoja, jonka jälkeen selittävät, että usvapatsas nousee nevan toiselta rannalta, jossa juuri tuolla ilmansuunnalla on muka kylä. Me ja paappa emme usko kumpaankaan selitykseen. Maahiset eivät asu aavalla nevalle. Ja kolmenkymmenen peninkulman päähän ei näy savu, vaikka kokonainen talo palaisi.

Usein utelemme ukolta, miksi ei kukaan ole lähtenyt sinne omin silmin nähdäkseen, mitä siellä on. Aina on vastaus sama, ettei kukaan pelkän uteliaisuuden tyydyttämiseksi lähde noin vaivalloiselle, ehkäpä vaarallisellekin matkalle. Kesällä ei pääse kukaan edemmäksi kuin runsaan vanhan virstan nevan laidalta, sillä sitten on neva niin vetinen, ettei kannata ihmisjalkaa. Ja monena talvenakaan neva ei kannata, jos on sattunut tulemaan runsaasti lunta, ennen kuin talvipakkaset ovat roudanneet maan. Ja ukko lisää salaperäisesti:

— Jos siellä todella asuu maahisia, kuten ihmiset puhuvat, niin ehkei tulijaa oteta oikein ystävällisesti vastaan.

Harrastuksensa tässä asiassa on paappa perinyt isältään. Paapan ollessa vielä "poikakloppi" kahdeksankymmentä vuotta sitten oli hänen isänsä varustanut hiihtoahkioonsa viikon eväät ja lähtenyt metsästysretkelle sanomatta kenellekään, minne hän aikoi mennä. Neljä päivää myöhemmin hän oli palannut kotiin toinen jalka niin pahoin paletuneena, että se pantiin polvesta poikki. Silloin oli isä, joka rupesi uskomaan kansan selitykseen maahisista, ottanut pojaltaan lupauksen, ettei tämä ikinä lähtisi samanlaiselle matkalle.

— Ja kahdeksankymmentä vuotta, sanoi ukko, — olen tätä lupautani katunut. Mutta ennen rauta katkeaa kuin miehen sana ratkeaa. Ja vaikka en siinä iässä paljon ymmärtänyt lupaukseni sisältöä, olen sen kuitenkin pitänyt kuin mies.

Meitä eivät sitoneet mitkään lupaukset. Ja kun olimme molemmat orpoja, ei ollut myöskään ketään, joka olisi viitsinyt lupauksia meiltä vaatia. Aikoja sitten oli päätetty, että koulun jälkeen ei kestäisi enää kauaa, ennen kuin usvapatsaan salaisuus olisi selvitetty.

III.

Reippain askelin astuimme siis todistukset taskussa Paapanmäen rinnettä ylös. Paappa oli kiivennyt tähystyskivelle, jonne johtivat tikapuut.

- Paappa hoi, huusi Matti, — eipä se vanha härkä näy olevankaan kankeampi sarvistaan kuin nuoret.
- Luussahan vanhan voima, väki varsan sieraimissa, säestin minä.

Ukko oli aina mielissään, kun muistimme käyttää hänen mielilauseitaan! Heti tuli vastaus kiven laelta:

— Tallella ukko uunin päällä. Kauan on laho kallellaan, ennen kuin kaatuu. Tulkaa tänne, klopit, usvapatsas näkyy.

Luulimme ukon leikkiä laskevan, sillä eihän usvapilvi milloinkaan näkynyt kesällä. Vastasin siksi leikilläni:

- Mitäpä vanhan valeista, kurttunaaman kuulehista. Tulkaa vain pois, paappa, saatte nähdä paperit,

jotka kelpaavat.

— Ei kirja kiroista estä. Tulkaa heti tänne. Tarvitsen silmiänne enkä papereitanne. Ei millään niin hyvin näe kuin silmillä.

Mitäpä pappi paremmallensa. Täytyi vanhusta totella. Tultuamme kivelle ukko heti ärjäisi minulle:

— Vai kurttunaamaksi sanoit, junkkari! Nyt jouduit sellaiseen paikkaan, jossa asiiasi tutkitaan ja sitten selkääsi sutkitaan. Voiteellahan ne nahkakin pehmenee. Mutta katselkaa nyt ensin pojat tuonne pohjoiseen: näkykö siellä todella usvapatsas vai onko siellä nevalle jotain muuta?

Katselimme osoitettuun suuntaan, ja totta tosiaan, tässä ei ollut epäilemistä. Usvapilvi näkyi. Ensimmäinen kerta miesmuistiin kesällä. Tämä pelasti selkänahkani, joka kyllä ei olisi ollut muutenkaan suuressa vaarassa. Paappa julisti juhllallisen anteeksiantokäskyn lisäten:

— Eihän koiraakaan nyljetä, ennen kuin henki lähtee.

Oltiin hyviä ystäviä kuten ennenkin. Kolmiliitto oli lujaan perustukseen rakennettu ja vahvistettiin tänään entistään vahvemaksi.

Matti ja minä emme pitäneet usvapilven näyttäytymistä kesällä minään ihmeellisenä asiana. Miksei se voisi näkyä kesälläkin? Mutta ukko istui kauan mietteissään sanaakaan puhumatta. Emme halunneet vanhusta häiritä, kun huomasimme hänen tahtovan olla rauhassa, vaan istuuduimme mekin katselemaan omituista näkyä.

Hetken perästä vanhus kääntyi meidän puoleemme ja sanoi salaperäisellä äänellä:

— Usvapatsas on kerran ennenkin näkynyt kesällä, ja siitä on nyt kulunut tasan kahdeksankymmentä vuotta. Isäni kertoi, että hän oli silloin juhannusyönä kiivennyt juuri tälle samalle kivelle, jolla nyt istumme. Sydänyön aikana usvapatsas oli äkkiä ilmestynyt nevalle. Se oli ollut morsiusuntuun kääriytyneen nuoren naisen muotoinen. Seuraavana talvena tuli isästani puujalka-mies.

Tämä ukon puhe pani tietysti mielikuvituksemme liikkeelle enemmän kuin koskaan ennen, Tiesimme mihin tehtävään aioimme ryhtyä ensi talvena ja nyt kuulimme, että sama enne, joka näkyi tuossa silmäimme edessä, oli kerran ennenkin edeltänyt samanlaista yritystä, mutta epäonnistunutta. Tahtoiko usvapatsas varoittaa meitä? Olimme melkein varmat siitä, että ukon ajatukset liikkuvat tähän suuntaan. Mutta tunsimme samalla, etteivät pahimmatkaan enteet voisi estää meitä toteuttamasta tuumaa, jota olimme niin monta vuotta hautoneet.

Pelkäsimme pahasti, että ukko tämän enteen johdosta kieltäisi meiltä koko matkan. Vanhuksen kieltoa emme olisi uskaltaneet uhmata. Olimme aina pitäneet pappaa isän asemassa, paljon enemmän kuin itse isäntää, jonka kuitenkin holhoojanamme olisi pitänyt isää edustaa. Isännälle emme olisi ikinä uskaltaneet puhua sanaakaan tämmöisestä tuuminnasta. Se oli paapan ja meidän yhteinen salaisuus.

Kun vanhus heräsi mietteistään, hän kysyi:

— Näettekö, pojat, onko usvapilvi varmasti patsaan näköinen?

Tämä oli meidän myönnettävä; usvapilvi vivahti todella jossain määrin jättiläissuureen ihmishaamuun.

— Onko sillä morsiuspuku päällään?

Tähän kysymykseen taisimme hyvällä omallatunnolla yksin suin vastata, ettei näy rintaneulaakaan, saatikka morsiuspuvun näköistä.

— Isäni sanoi, että kun hän näki kesällä patsaan, oli se morsiameksi puettu, huntu päällään.

Todistimme taas, ettei ollut edes pyhäpuvun näköistä, hunnusta ei puhettakaan.

— Silloin se ei ole sama, joka isälleni näkyi. Ei taida merkki pahaa ennustaa.

Jo tiesimme paapan päätöksen. Uskalsimme laskea leikkiä vanhoista merkeistä, joista nykyaikana eivät pidä paikkaansa muut kuin uni ja nälkä. Vanhus ei tätä kuitenkaan hyväksynyt, vaan tahtoi, että tässä paikassa nyt heti päätettäisiin, tulisiko ensi talven matkasta tosi, vai jätettäisiinkö koko homma. Kun meidän päätöksemme oli jo aikoja valmis, ja paappa nyt antoi myöntymyksensä, oli asia jo ennakolta ratkaistu. Se vahvistettiin kädenlyönnillä. Ukko sanoi nyt, että jos matkarahoista tulisi kova puute, niin hän avaisi kirstun kantta. Mutta mitäpä me matkarahoista. Sama se on suutarille, onko sata markkaa saamista vai velkaa.

— Eikä teillä, paappa kulta, taida olla se kirstunpohja kovin raskas?

Tähän ukko vain myhäili:

— Eihän se täysi kukkaro kalise, eikä minun rahoissani ole ennenkään lanttia nähty.

Siihen päättyi keskustelu matkarahoista.

Paapan kanssa emme olleet koskaan puhuneet siitä, millä tavalla tutkimusmatka oli toteutettava. Kerran vain, kun puhe kallistui sinne päin, sanoi paappa:

— Kyllä rahalla saa ja hevosella pääsee.

Siitä luulimme ymmärtävämme, ettei kokenut ystävämme katsonut isänsä hiihtoretkeä parhaimmaksi tavaksi lähteä nevan salaisuuksia tutkimaan. Tiesimme, että ukolla oli rahaa tallessa. Ajatteliko hän vanhoilla päivillään ostaa hevosena ja lähettää meidät hevosella, iso heinähäkki kuormana, usvapatsaan salaisuutta tutkimaan? Semmoinen matka voisi onnistua, jos varhain syksyllä tulisi kovia pakkasia ennen kuin suuret talvilumet tulivat. Hevosmatka ei olisi sellaisella säällä mahdoton. Patsas ainakin olisi silloin aina näkyvässä. Mutta ken tietää, minkälaiset ilmat Luoja on ensi talveksi säätänyt? Meillä oli aivan omat meininkimme matkan toimeenpanosta. Mutta siitä myöhemmin.

IV.

Kesä ja syksy kului uudisviljelytyössä. Kun työ ensimmäisten syyspakkasten tullen päättyi, oli Matilla ja minulla vielä koko joukko markkoja jäljellä, vaikka olimme teettäneet hyvät talvivaatteet ja ostaneet kirveet ja sahat sekä pyssyt. Isäntä, joka oli itse kelpo pyssymies, ei mitenkään vastustanut asekauppaamme. Päinvastoin hän auttoi meitä saamaan kunnolliset aseet. Suusta ladattavat pienireikäiset luodikot ne vain olivat, mutta tarkat, ja lukot olivat parasta tehtaantekoa. Isäntä neuvoi meitä, että minkälaiset pyssyt ikinä tulemme ostamaan, lukot olkoot aina semmoiset, ettei niitä koskaan tarvitse korjata. Ja siinä ajatuksessa taisi isäntä olla oikeassa.

Paappa, joka koko kesän oleskeli meidän kanssamme ja myös voimiensa mukaan auttoi töissä, puhui useita kertoja hevosena ostosta. Me käänsimme aina puheen leikiksi ja pelotimme sillä, että ihmiset rupeavat pitämään häntä ikähulluna. Kerran ukko kuitenkin puolisuutuksissaan kysyi, oliko meillä aikomus kontata nevan yli vai miten aioimme lähteä matkalle.

Nyt oli pakko vanhukselle selittää, miten olimme ajatelleet toteuttaa matkamme.

Edellisenä talvena oli talossa asunut eräs nuori herra, joka oli tutkinut revontulia, sähköä ilmassa ja ehkä vielä muutakin, jota emme niin tarkoin ymmärtäneet. Hän oli huvikseen tehnyt jääjahdin, jolla hän syystalvella, ennen lumia kävi purjehtimassa järvellä. Mekin olimme usein saaneet olla mukana purjehtimassa ja osasimme nyt käyttää tätä paikkakunnallamme ennen tuntematonta ajopeliä. Keväällä poistuessaan lahjoitti tuo hyväntahtoinen herra Matille ja minulle koko kapineen purjeineen, toivottaen meille monta hauskaa purjehdusta.

Olimme heti lahjan saatuaamme yhtä mieltä Matin kanssa, että jos millä tavalla päästään kulkemaan nevan usvapatsaalle, niin purjehtimalla. Miksi ei jahti kulkisi yhtä hyvin sukset jalaksina kuin luistimet? Vieras herra oli sanonut, että jääjahti hyvällä tuulella kulkisi kuusikin peninkulmaa tunnissa. Kyllä se suksijahdiksi muutettuna kulkisi ainakin kolme. Sekin vauhti olisi meille täysin riittävä. Jos hyvällä sivutuulella lähdemme aamusella, niin illalla olemme joko nevan toisella laidalla tai kotona takaisin.

Sanoimme siis paapalle, ettemme viitsi ruveta konttaamaan nevan yli, kun matkalla voisi tulla hiki. Hevosella ajaen taas voi tulla vilu ennen kuin perillä ollaan. Ja jos olisi paksultä lunta, niin eihän matka sujuisi hevosella nopeammin kuin konttaamallaan. Olimme sen tähden Matin kanssa tuumineet lähteä lentämällä. Ukko kun oli aina leikkisä, niin mekin usein vedimme samaa nuottia. Tällä kertaa kuitenkin hakkasimme kirveen kiveen.

— Vai lentämällä! No eiväthän suuret sanat suuta halkaise. Ymmärrän minä jo yskän. Viisainta liekin, pojat, että ajoissa pistätte pillit pussiin. Olen aina koettanut opettaa teille, että asiaanhan miestä tarvitaan, hakkaa puita pöllömpikin. Mutta ei teistä taida olla puunhakkaajiksikaan. Vähän on mieltä ja sekin niin vetelää. Oikeassa oli isävainajani sanoessaan: kaikki miehet mämmin päällä, urohot oluen luona, mutta ei miestä silloin, kun miestä tarvitahan. Hyvästi nyt, pojat. Oveni on lukossa illalla, kun työstä palaatte.

— Älkää, älkää, paappakulta, hätäilimme molemmat, — kyllä me jo parannuksen teemme ja totuuden

tunnustamme, kun ette vain meihin suutu.

Mutta ukko oli jo tiellä korvat lukittuina. Ja kun illalla tulimme Paapanmäelle, niin totta tosiaan: tuvan ovi oli lukossa, ensi kertaa meille. Kolkutimme ja rukoilimme nöyrästi anteeksi montakin kertaa, mutta ukko oli kai pannut jo maata, koska oli vetänyt sängyn uutimet kiinni.

Sinä yönä emme paljon nukkuneet. Sillä jos olimme joskus ennenkin vanhaa ystäväämme leikillä suututtaneet, niin oli hän aina illaksi leppynyt. Varhain aamulla olimme taas kolkuttamassa, mutta ei mitään kuulunut eikä näkynyt. Alla päin lähdimme kuokkamaalle.

Sinne tullessamme näimme miehen, joka hyvää vauhtia heilutteli kuokkaa. Luulimme isännäksi, joka välistä käväisi työtämme tarkastamassa. Mutta suuriksi kävivät silmämme, kun tulimme lähelle ja huomasimme varhaisen kuokkijan paapaksi. Vartalo näytti reippaan rengin vartalolta, ja kuokkaa ohjasi hän kuin mies ainakin. Moni kuusikymmenvuotias ei tee semmoista jälkeä kuin yhdeksänkymmenvuotias tässä.

Astuimme lähelle ja jäimme palkattoman kasakkamme työtä katselemaan. Kun ukko oli hetken vielä kuokkinut, hän iski kuokkansa lujasti maan kamaraan, kääntyi meihin päin ja sanoi:

— Hyvää huomenta, pojat!

— Jumal'antakoon, vanha isäntä, vastasimme nöyrästi ja häpeissämme. Ukko ei ollut huomaavinaan nöyryntyttä naamaamme, vaan näytti olevan parhaimmalla tuulellaan.

— Tulkaa suurukselle, pojat. Voitte hyvällä omallatunnolla syödä, kun näette, että minä olen jo aamullisen työnne suorittanut.

Tiesimme tarkkaan, mihin paikkaan olimme illalla työn päättäneet, ja nyt oli siitä paikasta eteenpäin hyvä palanen toista kapanalaa kuokittu, ja kunnollisesti. Ukko lähti edellämme isoa kiveä kohti, jonka laidalla aamusta iltaan pidimme pientä tupakkatulta, vaikka ei kukaan meistä tosin tupakkaa käyttänyt. Ukko sanoi aina, ettei hän vielä ollut oppinut siihen.

Olimme jo vähän rohkeammalla tuulella. Matti viittasi ukon kuokkimaan sarkaan ja sanoi:

— Niin renki kuokkii kuin isäntä ruokkii, johon tuli heti vastaus:

— Eipä riitä rengille rokkaa, paljon maksaa papukappa. Nyt tiesimme, että vanhuksen suuttumus oli mennyttä. Minäkin yritin lisätä:

— Eikä riitä räätäilille munavoita juuston kanssa. Ukko myönsi tämänkin todeksi, lisäten kuitenkin, ettei räätäleitä ja suutareita pidetä oikeitten ihmisten arvoisina.

— Sillä räätäli on suden sukua ja suutari on karhun veljenpoika. Ja sen tähden on laissa määrätty rajakengät suutarille, paikkapöksyt räätäilille, kalsokirvehet sepälle.

Sananvaihtomme päättyi tähän, sillä samassa tulimme kivelle, jonka kyljellä ukon pata kiehui. Matti, joka oli jo varhain aamulla hyvä syömään, katseli pataa, jossa kiehui uusia perunoita ja lampaan lihaa. Heti hänelle tuli kova nälkä, ja hän uhkasi syödä pöydän poikki.

— Syö vain, jos hampaasi kestävät, sanoi Paappa, viitaten ohueen kivilaattaan, jonka olimme nostaneet pöydäksi kahdelle kivelle sammalpenkkimme eteen. Rohkea rokankin syöpi, kaino ei saa kaaliakaan. Ryhdy tehtävääsi: syöhän se nälkäinen jäniksenkin pään, saatikka kivisen pöydän poikki.

Nostimme padan laatalle, panimme lakit viereemme maahan, ja pian kuului vain lusikkain kolina padan laitaa vasten.

Syötyämme ja kiitettyämme kielsi vanhus meitä vielä työhön menemästä.

— No, Jussi, joko sinulla on lentokoneesi taskussa?

En ole vielä muistanut nimeänikään mainita. Mutta sanomattakin lukija tietänee, että olen Jussi, koska kaverini on Matti. Maailman Mattia täynnä, Jussia joka tuvassa. Ei ole nimeni minulle ainakaan tähän asti mitään haittaa tuottanut. Suurempi vastus on minulla ollut isäni nimestä. Sillä vaikka olen vanhempieni ainoa lapsi, kiusattiin minua koulussa usein nimellä "Israelin lapset", isäni nimi kun oli Israel.

Selitimme nyt paapalle, mikä lentokoneemme oli. Ukko kuunteli hyvin tarkasti eikä pitkään hetkeen puhunut mitään. Lopulta hän sanoi:

— Ei ole kaikki mieli yhden miehen päässä. Olisihan minun vanhan miehen sopinut ymmärtää, että jos

ihminen on ikinä pääsevä Rimpisuon usvapatsaalle, niin uuden ajan keksintöjä siihen tarvitaan. Kun ihmiset ensin rupesivat puhumaan noista ampumapiileistä, jotka hevosetta kulkevat kuin jehua, luulin, että jo oli oikeat ajoneuvot keksitty. Mutta mahdollottoman raskaita kuuluvat olevan. Ei ne kelpaa. Seilisuksset pitää olla. En saanut hevosta teille hankkia. Sen sijaan annan teille jotakin, jolla tarkenette matkalla. Uudet lampaannahkaiset vällyni annan teille. Kyllä ukko vielä vanhoillaan toimeen tulee.

Emme olisi halunneet ottaa vanhuksen uusia vällyjä ja sanoimme tulevamme ilmankin hyvin toimeen. Ukko vain sanoi:

— Turkki on tuiskulla hyvä, paikkatakki pakkasella. Ilman vällyjä en laske teitä nevalle matkailemaan.

Huomasimme, että vanha ystävämme panisi pahakseen, ellemme ottaisi lahjaa vastaan. Kiitimme siis ja kumarsimme.

Jääjähdistä otettiin raudat irti. Niiden paikalle asennettiin tukevat, pitkät sukset, tervattiin ja paahdettiin ne moneen kertaan. Seppä teki peräsimen, jota ruuvin avulla voitiin painaa syvemmälle kinoksiin, jos lumi oli löyhää.

Jo olivat ajopelit mitä parhaimmassa kunnossa. Talvipakkasia vain odotimme lähtöä varten. Matkaeväät ja kaikki matkakapineet olivat paapan aitassa hyvässä kätöksessä. Vanhuksen neuvosta ja hänen avustaminaan olimme hankkineet täyden ruokavaraston talven varaksi. Voisihan sattua niinkin, ettemme pääsisi palaamaan, vaan meidän olisi pakko jatkaa matkaamme nevan toiselle laidalle asti. Siellä päin olisi kuulemma mukavaa, suuria metsiköitä; pääsisimme ehkä ansiotöihin koko talveksi.

Kaikki varustuksemme pidimme tarkoin salassa. Suksijahtiamme emme voineet salata, mutta sille laitokselle ihmiset vain nauroivat. Vaikka isäntä oli sanonut, ettei hän nyt enää ollut holhoojamme, kun meillä ei ollut mitään holhottavaa, pelkäsimme kuitenkin pahasti, että hän, jos saisi aikomuksistamme vihiä, kieltäisi meiltä koko matkan. Vasten isännän kieltä emme olisi arvanneet lähteä. Mutta muuten oli paappa luvannut vastata jälkikuulusteluista.

Ensimmäiset talvipakkaset tulivat varhain, ja kävimme jo pari kertaa suksijahtiamme kokeilemassa. Hyvin se kulki ja jätti kauniin jäljen. Emme uskaltaneet kuitenkaan vielä ajatella lähtöä, kun odotimme pysyvää sivu- ja myötätuulta. Mutta pyhäinpäivänä tuli sopiva myötäinen, ja ukko arveli, että sitä tulisi kestämään ehkä viikon ajan. Aamupäivällä olimme kirkossa ja iltapäivän istuimme paapan tuvassa. Useampia kertoja kävimme tähytyskivellä. Usvapilvi näkyi selvemmin kuin koskaan ennen. Nytkään enempää kuin kesälläkään se ei ollut morsiuspukuun puettuna.

Yöksi jäimme ukon tupaan, mikä ei herättänyt lainkaan huomiota, koska olimme ennenkin monta yötä siellä viettäneet.

Ettei meitä iltayöstä nukuttanut, ymmärtänee lukija. Turhaan yritettyämme saada unesta kiinni nousi paappa, teki takkavalkean ja sanoi aikovansa keittää meille lähtökahvit. Kahvi keitettiin ja juotiin, ja nyt oli uni kauempana kuin koskaan. Istuimme siis, ehkä viimeisen kerran, isällisen ystävämme kanssa pakinoiden puolipimeässä tuvassa. Ukko kertoi silloin tarinan, jota hän ei ollut ennen meille kertonut ja joka sekin koski Rimpisuon usvapatsasta.

— Isäni nuoruudessa, kertoi vanhus, — kävi joka talvi kylässä eräs lappalainen, joka aina osti suolaa, lyijyä ja ruutia sekä rautaa ja terästä. Viljaa tai jauhoja ei koskaan ostanut. Vieras saapui aina kylään yön aikana ja jäätikkökelillä, ettei jälkiä näkynyt, möi turkiksensa kylän kauppiaille ja teki ostoksensa, joihin paitsi mainittuja tarvetavaroita kuului tupakkaa ja aika suuri viinalekkeri. Viikon ajan, välistä enemmänkin, lappalainen viipyi kylässä ja koko ajan, kun ostokset oli tehty, oli mies humalassa. Poistui sitten yön aikana yhtä salaisesti kuin oli tullutkin.

— Isäni kysyi mieheltä kerran, ennen kuin tämä vielä oli ehtinyt humaltua, eikö lappalaisilla ollut mitään tietoa tai tarua Rimpisuon usvapatsasta. Silloin oli lappalainen julmistunut, sadatellut kauheasti ja uhannut mitä jumalattomimmat kiroukset sen ihmisen osaksi, joka koskaan yrittäisi tutkia usvapatsasta, joka oli muka ollut lappalaisten pyhäkkö siihen aikaan kun nämä vielä yksin hallitsivat tätä maata. Isäni ei uskonut taikoihin enempää kuin minäkään, mutta oli se kuitenkin omituinen asia, että isäni jalka niin pahoin paleltui neljän päivän matkalla, vaikka hän niin monta kertaa ennen oli monta viikkoa perätysten oleskellut ja sanoi monta yötä maanneensa ilman nuotiota, kun ei rakovalkeaksi kelpaavaa puuta sattunut löytymään. Jumala varjelkoon teitä, pojat, päätti ukko kertomuksen, etteivät tuon ilkiön kirot teihin pystyisi.

Minä kerroin silloin avomielisesti ukolle, että olin tänään kirkossa rukoillut siunausta matkallemme. Sillä vaikka hyvin ymmärsin, että oma seikkailuhalumme vei meidät tälle matkalle, tuntui minusta samalla kertaa kuin siten täyttäisimme kiitollisuudenvelan vanhukselle kaikesta hyvästä, mitä hänen puolestaan oli osaksemme tullut. Ukko sanoi minun tehneen siinä oikein. Jumalall' on onnen ohjat, Luojalla lykyn avaimet, ei katehen kainalossa, pahansuovan sormen päässä.

Kun sanoimme käyvän meille kovin ikäväksi poistua ukon luota ehkä koko talveksi ja että kukaties emme koskaan enää saa häntä nähdä, niin ukko vakuutti tuntevansa, että hän kyllä vielä meidät näkee ja saa meiltä kuulla kertomuksen usvapatsaan salaisuudesta.

— En usko, lisäsi hän, — lähtöni tapahtuvan talvella. Suvella hyvä kuolla, lämmin lähteä kesällä. Jos niin kävisikin, että takaisin tullessanne ei näy enää savua Paapanmäen tuvan torvesta, niin ei teidän tarvitse surua hautoa mielessänne. Minulla on Luojan kanssa semmoiset kaupat, että saan sittenkin aikanaan tietää, mitä tuo usvapatsas merkitsee.

Vanhus istui hyvän hetken ajatuksissaan, joita emme tahtoneet tarpeettomilla kysymyksillä häiritä. Kello löi kolme, ukko nousi penkiltä, meni ikkunan luo, valaisi lämpömittaria, jota hän joka päivä tarkasti, sanoi ilman olevan "parahiksi kylmän" ja käski meidän jo tulla, että olisimme matkalla ennen kuin väki talossa nousi. Tunnin kuluttua oli retkemme kuormattu, ukko käski meidän ensin ohjata tähtien mukaan ja vasta päivän sarastaessa ruveta käyttämään kompassia. Tarkempaa kompassia emme olleet katsoneet tarpeelliseksi hankkia kuin sen, mikä meillä oli kellonvitjoissa.

Astuimme molemmat juhlallisen näköisinä ukon eteen, paiskasimme kättä, jolloin vedet nousivat sekä meidän että ukon silmiin. Purtemme käännettiin oikeaan suuntaan, purje levitettiin, ukko huusi "Jumala kanssanne" ja samassa kiidimme jo hyvää vauhtia Rimpisuolle, joka pimeänä ja uhkaavana levisi edessämme.

V.

En tahdo kieltää, että omituinen tunne syttyi sydämeen, ja lappalaisen kirot muistui mieleeni. Tupa oli ollut niin lämmin ja kodikas, ja kylmä viima nevala yritti tunkeutua sarkatakin läpi. Matti sanoi selvästi tunteneensa, miten sydän nousi rinnasta kurkkuun asti. Pari kertaa täytyi hänen nielaista se takaisin alas. Minulla oli ensimmäisinä minuutteina sydän jo kintaan peukalossa, mutta kintaani olivat lujaa vasikannahkaa ja ihka uudet. Neljännestunnin jälkeen oli sydämeni taas siinä, missä sen pitikin, ja huimaava kulku tuntemattomaan pimeään rupesi tuntumaan oikein hauskalta. Silloin syntyi minun ja Matin välillä tämä keskustelu:

— Hyvä hevonen ja lysti ajaa.

— Hullu hevostaan kiittää, mielipuoli vaimoansa.

— Häntänä hyvä hevonen, paha piika palmikkona.

— Ei hyvääkään hevosta saa ajaa enempää kuin aisat kantaa.

— Anna juosta jouhiehännän, kipata kovakavion, rautasorkan sorkutella.

— Mutta koska sinä olet tällä kertaa ohjaksissa, niin on paras muistaa, ettei valkoisen hevosen ajomies saa puhua mitään, ennen kuin kysytään. Topp tykkönään, sanoi kapteeni.

Tämä viimeinen sana johtui siitä, että varomattomuudesta olin ohjannut sivulle, niin että purtemme äkkiä kääntyi kokka tuuleen ja pysähtyi. Pakko oli astua kinokselle ja nostamalla kääntää jahti taas myötätuuleen. Tätä tehdessämme sanoi Matti:

— Hyvä, ettet sentään kaatunut! Olisimme voineet joutua sutten saaliiksi.

— Puhu potaskaa! Hengissä härkä vielä silloin on, kun veistä hiotaan.

— No, ei minuakaan kukaan niin syö, ettei jalat suusta näy. Mutta mitä minä niillä jaloilla teen, jos muu ruumis on suden vatsassa?

Tuskin oli Matti saanut tämän sanotuksi ja jahtimme taas alkanut liikkua eteenpäin, kun kuului luitten ja ytimien läpi menevä ulvonta. Leikki oli muuttunut todeksi. Tiesimme heti molemmat, mitä tämä ääni merkitsi. Metsässä sudet eivät olleet vaarallisia, mutta näin aavalla nevala ja yön aikana oli vaara suuri, erittäinkin jos niitä oli monta. Matti ei osannut ampua juoksusta. Siksi luovutin heti hänelle peräsimen pidon ja kehotin pitämään vakavasti, ettei jahti pääsisi kääntymään. Nopeasti latsin molemmat pyssyt ja asetin ne sekä kirveet viereemme. Tuskin olin saanut nallit silintereihin, kun ulvonta uusiintui, ja tällä kertaa se kuului paljoa lähempää. Sudet juoksivat nopeammin kuin me purjehdimme ja tulisivat pian saavuttamaan meidät. Uskaltaisivatkohan ne karata kimppuumme?

Ulvonta ei kuulunut enää, mutta noin kymmenen minuutin jälkeen näin vilahdukselta mustan varjon jahdin vieressä. Hetken perästä näkyi toinen, ja pian yhtyi kolmas niihin. Ne juoksivat nyt tasaisesti jahdin vieressä pysyen noin viidentoista tai kahdenkymmenen metrin päässä meistä. Äkkiä ilmestyi jahdin toisellekin puolelle kaksi, mutta paljon lähemmäksi: ainoastaan noin viiden tai kuuden metrin väli erotti heidät meistä. Pian ne kaikki jättäytyivät jälkeen, ja samassa kaikui tuo ilkeä ulvonta. Olen monta kertaa yön aikana kuullut suden ulvovan, mutta ainoastaan kaukaa. Näin läheltä kuultuna teki tuo ääni kauhistuttavan vaikutuksen. Voineekohan intiaanien sotahuuto järkyttää mieltä enemmän kuin suden ulvonta? Tuskinpa luulisi. Ainakin minun selkäpiitäni karmi pahoin ja Matin kai samalla tavalla, koska emme kumpikaan sanaakaan puhuneet. Matti siirrältihe niin, että piti perää vasemmalla kädellä ja otti kirveen oikeaan. Minäkin otin kirveen käteeni. Pyssyt olivat molemmat ihan vieressäni.

Ulvonta taukosi taas, mutta monta minuuttia ei kestänyt, ennen kuin varjot pimeästä ilmaantuivat jälleen viereemme. Ne olivat nyt vaihtaneet sijaa siten, että oikealla puolella oli kolme hyvin lähellä, vasemmalla kaksi, jotka pysyivät loitommalla. Ne pitivät tasaista vauhtia meidän kanssamme. Vaikka jahtimme kulki mielestäni huimaavaa vauhtia, pysyivät hukat vaikeudetta vierellämme.

Äkkiä huomasin suurimman eläimistä tekevän aika loikkauksen sivulle meihin päin. Eikä se hypännytään harhaan. Mutta hukka ei voinut tietää, ettei jääjahdin kokassa ollut pohjaa, vaan ainoastaan leveä, poikkipäin menevä lankku, jonka alle se samassa joutui. Rouske vain kuului, kun suden sääriluut menivät murskaksi. Ellei ilkiö heti kuollut, niin ei se ainakaan siltä tautivuoteelta jaloilleen tulisi nousemaan.

Toiset sudet eivät ehtineet huomatakaan, miten toverin kävi, vaan lähinnä oleva teki samanlaisen hyppäyksen ja onnistuikin pääsemään jahdin pohjalle. Mutta kun se sattui hyppäämään juuri jauhukulillemme, niin jahdin vauhti lennätti sen kumoon, ja ennen kuin se ehti takaisin jaloilleen, iskin kirveeni lavan silmän tasalle sen rintaan. Se kuoli niin nopeasti, ettei ehtinyt potkaistakaan, vaan jäi jauhukulille makaamaan. Kun se myöhemmin aamupäivällä nyljettiin, huomasin, että kirveenisku oli halkaissut sydämen kahtia. Olipa se paras kirveenisku, minkä elämässäni vielä olin tehnyt. Monta puuta täytyy kaataa, ennen kuin sudennahan hinta on ansaittu, puhumatta siitä, että henkemme pelastuminen jo rupesi näyttämään paljon mahdollisemmalta.

Päivä rupesi jo valkenemaan niin paljon, että luulin voivani tähdätä. Ne kaksi hukkaa, jotka juoksivat vasemmalla puolella, olivat ilkeän näköisiä. Veripunainen kieli riippui suusta, ja pää oli vakavasti kääntynyt meihin päin. Aluksemme kulki juuri nyt hyvin tasaisesti. Minä ammuin ensin jälkimmäistä, joka kaatui, ja heti toisella pyssyllä toista, joka kaatui ensin, mutta samassa pääsi uudestaan jaloilleen. Se rupesi poistumaan ja vei viimeisen toverinsa mukanaan.

Tähän asti ei ollut kumpikaan meistä sanonut mitään. Mutta nyt Matti ilmaisi ajatuksensa:

— Toisin on hukalla huoli, toisin ampujan ajatus.

Hän ehdotti nyt, että palaisimme takaisin ja koettaisimme saada molemmat kuolleet sudet haltuumme. Kolmashan makasi jo jahdin pohjalla. Samaa mieltä olin minäkin, sillä monta hikipisaraa saa kirvesmies pyyhkiä otsastaan, ennen kuin on ansainnut kahden sudennahan hinnan ja tapporahat.

Emme varmasti tienneet, tulisimmeko aluksellamme pääsemään vastatuuleen. Mutta käännöksen tehtyämme huomasimme heti, että aluksemme oli erinomainen luovija. Tuulikin oli päivän valjetessa lisääntynyt aika tavalla, eikä kestänyt kauan, ennen kuin ammuttu susi makasi toisen vieressä jahdin pohjalla. Tunnin jälkeen makasi kolmaskin susi toveriensa vieressä ja rupesimme jo tuumimaan kosta niille molemmille takaa-ajajillemme, jotka vielä nevaa mittailivat. Pyssyt oli uudestaan ladattu.

Oli jo täysi päivä, ja tuuli oli kiihtynyt niin, että katsoimme parhaaksi vähentää purjetta. Siihen meni neljännestunti, mutta kun tiesimme mihin suuntaan sudet olivat paenneet, ei kestänyt kauan, kun ne jo näkyivät. Tällä tuulella olisimme pian heidän kintereillään. — Sudet huomasivat, että nyt he vuorostaan olivat takaa-ajettuina, ja lisäsivät vauhtia. Mutta purtemme meni jo vinhemmin eivätkä hukat ymmärtäneet paeta vastatuuleen. Minä aloin virittää hanaa, kun Matti sanoi:

— Vuoroin vieraana ollaan, annapas minun tällä kerralla.

Ojensin pyssyn hänelle, itse ryhtyen peräsimeen. Mutta Matti käski minun panna pyssyn pois.

— Kädellä minä nuo ilkiöt tapan. Se ampuu, jolla on ruutia, sanotaan, mutta ruutikin maksaa rahaa. Annetaan niille sama loppu, minkä sai tuo ensimmäinen itsemurhaaja. Ja samalla ohjasi hän jahdin suoraan susia kohden.

Mutta nytkö sudet saivat jalat allensa. Ne huomasivat heti miten käy, jos he tässä kilpajuoksussa joutuvat tappiolle. Pitkin harppauksin ne loikkasivat jahdin edellä ja yhä vain myötätuuleen. Ne olivat nyt noin sata askelta jahdin edessä. Jos ne olisivat ymmärtäneet pyörtää takaisin, olisi niille ollut helppo

asia väistyä syrjään ja antaa meidän purjehtia ohitse. Tämä oli jännittävää takaa-ajoa. Hurjistuimme niin kuin koirat ketunajossa. Yhä vain lyheni välimatka. Nyt ei ollut kuin kymmenkunta askelta enää. Vierekkäin juoksivat hukat kuin parihevoseet. Vapisimme jännityksestä. Kova sysäys tuntui, ja molemmat sudet olivat aluksemme alla. Samassa päästin purjeköyden irti, ja alus pysähtyi laahattuansa susia mukanaan kappaleen matkaa. Toinen susi oli saanut päänsä jahdin poikkilankun ja pohjan väliin ja yritti kaikin voimin päästä pälkähästään irti. Rumasti hukka irvisteli, kun Matti kohotti kirveen ja iski sitä talalla otsaan. Yksi isku riitti. Samassa toinen susi, joka oli joutunut jahdin pohjan alle, sai kaivetuksi itsensä irti. Molemmat takajalat olivat poikki. Mutta kun ilkiö nousi etujaloilleen, oli se vielä niin julman näköinen, että meistä kumpikaan ei uskaltanut mennä sitä kirveellä tappamaan. Matti lävisti kuulalla sen otsan tehden eläimen tuskista nopean lopun.

Viisi kuollutta hukkaa makasi edessämme, ja vain kolme laukausta oli ammuttu. Olipa tämä päivä ollut onnen päivä kahdelle köyhälle pojalle.

Oli välttämätöntä, että sudet heti nyljettiin, ennen kuin ehtivät jäätyä. Hyvällä tuulella olisimme ehkä kuljettaneet ne mukanaamme. Mutta jos tuuli heikkeni, voisimme joutua pulaan. Asetimme siksi purjeemme siten, että saimme vähän tuulelta suojaa. Monta pupujussia olimme nylkeneet, vaan suden nyljentä oli meille uutta. Päivällisaikana makasi viisi sudennahkaa aluksemme pohjalla, ja me pidimme itseämme rikkaina miehinä. Pesimme kätemme lumella kutakuinkin puhtaiksi ja olimme valmiit jatkamaan purjehdusta.

Matti ei ollut koko nylkemisaikana puhunut sanaakaan, mutta nyt hän avasi suunsa ja vaati ruokarauhaa, ennen kuin lähdettäisiin. Antaa Ruotsi ruokarauhan, venäläinen veron vallan. Vaatimus oli kohtuullinen, eikä ollut minullakaan mitään sitä vastaan. Onneksi kontissamme ei ollut kokkeja. Se olisi ollut yhtenä jääpalasena. Mutta kova leipä ja "masiinaläski" ei jäädy niin kovaksi, etteivät terveet hampaat siihen pysty. Tukkipojat, jotka ostavat amerikkalaista silavaa, väittävät, että kekseliäät amerikkalaiset osaavat valmistaa sitä koneella, ja että se sen tähden on niin halpaa. Oli tuo tehty miten hyvänsä, hyvää se ainakin teki meidän nälkäisessä vatsassamme.

Kun vatsa on täynnä, niin se jaksaa. Mekin tunsimme nyt jaksavamme taas purjehtia, käänsimme jahtimme kokan myötätuuleen ja rupesimme katselemaan ympärillemme. Metsänrantaa ei näkynyt missään. Niin kauas kuin silmä kantoi ei ollut mitään muuta kuin lunta, yhtäjaksoista lumitasankoa. Usvapatsasta ei näkynyt.

Siihen asti, kun sudet rupesivat ajamaan meitä takaa, olimme ohjanneet vakavasti usvapatsasta kohti. Mutta sitten emme enää ajatelleet usvapatsasta emmekä ehtineet muuta tarkata kuin että menimme myötätuuleen. Kaikki jäljet oli ajolumi täyttänyt, joten niistäkään ei ollut mitään apua. Otimme kompassit esille ja aloimme pohtia missä suunnassa usvapatsaan pitäisi olla. Tulimme molemmat samaan tulokseen, että meidän oli nyt purjehdittava sivutuuleen. Mutta kun jahti oli käännettävä sivutuuleen, kävi ilmi, että Matti tahtoi purjehtia suoraan itää kohti ja minä yhtä suoraan länteen. Mielipiteet erosivat siis toisistaan täsmälleen niin paljon kuin oli mahdollista.

Kumpikin meistä oli täysin varma siitä, että oli oikeassa eikä tahtonut siis suostua toisen ajatukseen. Matti jo ehdotti, että riidan ratkaiseminen tapahtuisi lantin heitolla, jota minä puolestani vastustin. Olimmehan me tavallaan tieteellisellä tutkimusretkellä, ja miltäpä näyttäisi matkakertomuksessa kohta, jossa retkeilijät olivat antaneet lantin määrätä matkan suunnan. Matinkin täytyi myöntää, ettei tämä tulisi näyttämään täysin tieteelliseltä. Sovimme nyt siitä, että minä, joka olin notkea kuin orava, kiipeäisin maston päähän katsomaan, näkyisikö sieltä mitään. Ihan taivaan rannalla suoraan pohjoisessa luulin näkeväni jotain, joka ehkä voisi olla sumupilvi. Tulin alas, ja Matti, jolla oli silmät kuin kotkalla, kiipesi vuorostaan mastonpäähän. Kauan hän tutki sitä osaa taivaanrannasta, jonka olin osoittanut. Sitten hän tuli äkisti alas tyytyväisen näköisenä. Hän kertoi ensin, ettei ollut nähnyt mitään, mutta äkkiarvaamatta oli usvapatsas näkynyt varsin selvästi, loistanut ehkä minuutin tai kaksi ja sitten kadonnut. Ehkä taivas oli usvapatsaan kohdalta pilveytynyt, mutta tuuli oli pariksi minuutiksi hajottanut pilvet, ja auringonsäteet olivat valaisseet patsasta. Muulla tavalla emme voineet selittää sen äkillistä näyttäytymistä.

Olimme nyt vakuutetut siitä, että usvapatsas oli suoraan pohjoisessa, ja kun olimme siis olleet kumpikin juuri yhtä paljon väärässä, pantiin riitakapula kahtia ja annettiin mennä myötätuuleen pohjoista kohti. Tuuli rupesi nyt heikkenemään, ja hämärän tullessa se oli jo niin heikko, että vaikka yritimme käydä vieressä ja lykätä jahtia, ei se enää liikkunut. Meidän oli siis pakostakin yövyttävä siihen paikkaan, missä nyt olimme.

Ensimmäisen kerran meidän nyt täytyi ilman nuotiota olla yötä taivasalla. Nuotiolla olemme olleet monta kertaa yötä metsässä, mutta aina oli ollut täysikasvuisia miehiä mukana. Pakkasta emme juuri pelänneet. Sudennahat olivat jahdin pohjalle levitettyinä, ja paapan vällyt olivat suuret ja pitkävillaist. Mutta vatsa vaati ehdottomasti lämmintä jauhopuuroa myöntäkseen meille yörauhan. Ja polttopuita ei ollut. Hetken tuumattuamme päätimme kuitenkin uhrata puolet siitä lankunpätkästä, minkä olimme

ottaneet mukaamme tarvepuuksi korjauksia varten, jos sattuisi jotain särkymään. Puhdistimme siis muutaman vähäisen mättään lumesta ja asetimme patamme tulelle. Eränkävijän pata on ohut, se kun ei saa olla raskas, ja puut riittivät hyvin. Tällä kertaa "huttu, puuro naisen ruoka" oli erinomaista miehen ruoaksi.

Syötyämme paneuduimme heti maata. Edellisenä yönä olimme nukkuneet korkeintaan puoli tuntia ja olleet kuitenkin koko tämän päivän täydessä toimessa. Nälkä oli tyydytetty, mutta emme kai olleet vieläkään kyllin uupuneita, koska silmäluomet eivät tahtoneet pysyä kiinni. Lopuksi väsymys kuitenkin voitti ja nukuimme sikeään uneen.

Puoliyön aikaan heräsimme molemmat yhtäaikaan omituisesta valovaikutelmasta. Ensin emme ymmärtäneet, mitä tämä merkitsi, mutta muutaman sekunnin perästä seurasi jysähdys niin hirveä, ettemme ikinä ennen olleet semmoista kuulleet. Samassa valaisi silmiä häikäisevä salama koko taivaan, ja sitä seurasi pauke ja jyske, vielä hirvittävämpi kuin edellinen. Salamet seurasivat nyt toisiaan niin tiheästi, että koko taivas näytti palavan ja lumitasanko ympärillämme loisti punaisena kuin veri. Jyske ja jyrinä ei tauonnut sekunniksikaan.

Hetken perästä ukkosilma loppui yhtä äkisti kuin se oli alkanutkin, ja minuutin ajan oli kaikki ihan hiljaista. Silloin kuului omituinen suhiseva ääni, ensin kaukaa, mutta lähestyessä nopeasti. Yhtäkkiä tuntui ikään kuin joku olisi heittänyt minua pienellä kivellä päähän. Vedin nopeasti pään vällyjen alle ja huomasin Matinkin tekevän samoin. Rupesi satamaan rakeita niin taajasti ja semmoisella hirmuisella myrskytuulella, että meidän oli pakko vahvasti pidellä vällyjämme kiinni, muuten ne olisivat menneet kaiken maailman teitä. Hirmumyrsky oli todella tuota lajia, jolloin seitsemän ämmää ei jaksakaan pitää nahkavällyjä näverinreijän edessä. Ja meidän täytyi kahden pitää omaamme avonaisella nevalalla, ellemmet tahtoneet paleltua kuoliaiksi.

Kuulin Matin mutisevan jotain itsekseen, yrittäen ammentaa pois rakeita vierestään.

— Miltä tuntuu? kysäisin.

— Olenhan tässä vähän niinkuin peruna piimävellissä. Varo sinäkin, etteivät rakeet vieressäsi pääse pakastumaan yhteen; niitten pinta on märkä, mutta sisus voi olla sadan asteen kylmä. Voi muuten käydä niinkuin apulaispapin, joka kinkerimatalla jäätyi niin lujasti sängynlaitaan kiinni, että tarvittiin kaksi miestä vetämään häntä omasta turkistaan.

Ei Mattia siis kovin peloittanut. Koska hän vielä uskalsi leikkiäkin laskea. Minäkin rupesin ammentamaan rakeita vierestäni. Ne olivat pikemmin jäämöhkäleitä kuin rakeita, ja ellei meillä olisi ollut vällyjä suojaksi, en luule, että olisimme hengissä päässeet tästä hyökkäyksestä. Sillä vihamiehen hyökkäystä tämä kaikki oli.

— Panikohan lappalaisukko pahaksi, että läksimme hänen pyhäkköönsä etsimään? kysyin Matilta.

— Vieläpä kysyy. Eikä kukaan taida siitäkään ihastua, että koko hänen koiralaumansa samana päivänä nyljetään, kun hän lähettää ne ajamaan saalista takaa.

— Niinkö luulet? Mutta lämpimät ovat niiden nahat sänkykoltiksi, ja meidän omat ne nyt vain ovat.

— Kuinka kauan ne sitten pysyvät hallussamme. Oletko koskaan kuullut, että pyhäinpäivän jälkeisenä maanantaina on ollut kauheampi ukkosilma kuin ikinä leikkuaikana?

— Ja satanut tuontapaisia turnipsia taivaasta. Suurimmathan ovat kuin työmiehen nyrkkejä. Huomaahan jo kollokin, mistä tuo tulee. Lappalaisen kiroja kaikki.

— Lappalaisen kiroja varmaan. Mutta ei mies kiroihin kuole. Ja yhdeksän viikkoa sulaan veteen, ennen kuin raavas mies itkee.

— No enhän minä itkusta sentään... Sen verran vain, ettei oltu ehkä matkan vaaroja tarkoin ajateltu, kun matkalle lähdettiin.

— Vai matkan vaaroja. Ei minua yksi susi syö, kaksi ei kehtaa. Menköön honkaan tai haapaan, perille asti mennään, kun tiellä ollaan.

— Mutta me emme osaa nyt perille, kun tuli tällainen ilmakin.

— Juu, mistäpä sointainen merimatkat tietää, joka on ikänsä sonnassa vääntänyt.

— Ellei tiedäkään, niin ei se sittenkään mikään pelkuri ole. Seinään se lentää, että kopsahtaa. Mutta ei semmoinen uhkarohkeus viisautta ole. Hullu se on, joka niin kylpee, että nahka lähtee. Kuka sen tietää, kuinka monta uutta kiroa lappalaisella on vielä säkissään?

— Eihän tässä hullun löylystä ole kysymys. Ja mitä kiroja lappalaisella vielä säkissään lie, niin sen minä sanon, että sitten vasta tali nähdään, kun vatsa avataan. Tulkoon hän yrittämään. Sitä puuta puskeminen, johon on kiinni kytkettyinä. Se puu on meillä nyt usvapatsas. Siihen me olemme tällä kertaa kiinni kytkettyinä ja sitä meidän on puskeminen, kunnes osaamme sen sisältä ja ulkoa. En minä ainakaan kahta tyhjää säikähdä, ja kolmatta ei ole. Jos lappalainen meitä nyt vainoo, niin eihän sitä arkioloissakaan tiedä, missä puussa pahus istuu. Ja niskaasi hän hyppää, jos satut ohitse kulkemaan.

— Eivät ole minunkaan kintaani tain nahasta tehtyjä. Mutta ei ole sekään vahingoksi, että selvitämme, minkälainen tie edessämme on. Paappa aina kehotti tarpeelliseen varovaisuuteen ja kielsi lähtemästä veikaten vesille tai uhallu uimaan.

— Enhän minä tarpeellista varovaisuutta vastusta. Mutta takaisin emme nyt palaa, ennen kuin perillä on käyty. Eipä meille siinä tapauksessa kunnian kukko laulaisi.

— Vähät siitä, laulaako se meille vai ei. Eikä se kukkokaan käskien laula, ellei laula käskemättä. Ollaan kerskailematta, sillä meillä on nyt todella vaarallinen tehtävä edessämme. Kielsi vanha Väinämöinen venehessä vieremästä, purressa parahtamasta. Mutta koska hän ei kuitenkaan purjehtimasta kieltänyt, ehdotan minäkin, että nyt jatkamme matkaa.

Tuuli oli nyt niin paljon vähennyt, että kun pienensimme purjeen niin pieneksi kuin voimme, luulimme uskaltavamme lähteä matkaa jatkamaan. Oli kyllä vielä pilkkopimeä — kello kävi vasta neljää — mutta onnistuimme vällyjen varassa sytyttämään pari tulitikkua, jolloin kompassista nähtiin, että jahti oli suunnattava ihan myötätuuleen.

Olimme päässeet hyvään alkuun, kun alkoi tuiskuttaa lunta, että meistä tuntui ihan tukahduttavalta. Lumimyrsky kasvoi kasvamistaan, ja aluksemme syöksyi eteenpäin niin vinhaa vauhtia, että tuskin rautatiejunakaan olisi jaksanut seurata. Ja pimeä oli kuin perunakuopassa. Matti arveli, ettei lappalainen pystynyt tekemään itse jahdille mitään pahaa, kun sen eri osat oli yhteenliitetty vanhoilla hevosenkengillä, jotka kaikki oli metsästä löydetty. Muuten olisi tuo pahus voinut katkaista toisen jalaksen, ja siinä tapauksessa ei meistä ikinä löydettäisi merkkiäkään. Kurjasti tulisimme paleltumaan kuoliaiksi ja ensi kesänä ruumiimme ja aluksemme painuisivat liejuun.

Tätä hirveää vauhtia jatkoimme, kunnes päivä rupesi valkenemaan. Silloin huomasimme pari kertaa täysin selvästi, että jahti kulki pientä mäentapaista ylös ja heti sen jälkeen takaisin alas. Olimme samassa selvillä siitä, että molemmissa tilaisuuksissa ei ollut nevaa allamme. Huusin Matille:

— Lappalaisen lähettämä on tämä taikamyrsky ja hän kuljettaa meitä sumupatsaan ohitse. Käännä!

Matti teki käännön. Samassa jahti törmäsi kiveen ja lensi kumoon että rysähti. Vauhti lennätti meidät syvälle lumikinokseen. Minä en sattunut menemään aivan syvälle, mutta Matti oli jaloista vedettävä ihmisten ilmoille. Matti oli suuttuneen näköinen, aivasteli ja sylki vuorotellen. Ei sylkenyt hampaita kuitenkaan, lunta vain. Hän arveli, että vatsaankin oli mennyt muutamia keskinkertaisen kokoisia lumipalloja. Kaikki omaisuutemme oli ehjänä. Sudennahatkin olivat jäätyneet jahdin pohjaan kiinni, joten nekin olivat tallella. Jahdissa ei ollut vähintäkään vikaa, vaikka törmäys kiveen oli ollut tärisyttävä. Kova kovaa vastaan, sanoi ämmä kun kivelle istui.

VI.

Kun olimme saaneet tavaramme kaikki kootuiksi ja purjeen lujasti kokoon kääriytyksi, käänsimme jahdin siten, että saimme siitä hyvän tuulensuojan, ja istuuduimme vällyille aamiaista syömään. Nyt kun olimme hyvässä suojassa, tyyntyi tuuli nopeasti, pyry lakkasi ja kaikki enteet viittasivat aurinkoiseen päivään. Luulimme varmasti purjehtineemme nevan poikki ja olevamme nyt sen pohjoisella rannalla. Vankkaa kuusimetsää oli edessämme. Näytti siltä kuin olisimme joutuneet hyvin pitkän niemen päähän, sillä metsän molemmilta puolilta ei näkynyt nevanrantaa mistään, lumitasankoa kummallekin puolelle niin kauas kuin silmä kantoi.

Samassa nousi aurinko. Kavahdimme molemmat seisomaan, katsoa tuijotimme metsään päin. Ei kumpikaan meistä puhunut sanaakaan. Tuntui siltä kuin emme olisi uskaltaneet katsellakaan toisiamme. Oli ihan tyven. Ja metsän yli kohosi mahtavana korkealle ilmaan usvapilvi, joka juuri nousevan auringon valaisemana loisti ruusunpunaisena.

Vaistomaisesti otimme lakit päästä. Pelonsekainen juhlallinen tunne valtasi meidät. Oli ikäänkuin

emme uskaltaisi lakit päässä lappalaisen pyhäkköä katsella. Että lappalaisen pyhäkkö oli edessämme, sitä emme enää vähääkään epäilleet.

Oliko siis Rimpisuon usvapatsas lappalaisten pyhää uhrisavua jota näin äärettömässä määrässä tuprusi taivasta kohti? Ja oliko metsässä edessämme paraikaa kokonainen lappalaisheimo uhriaan pakanallisille jumalilleen toimittamassa? Olimme kyllä kuulleet, että Lapin puolella vielä löytyi jätteitä vanhoista pakana-ajoista. Mutta toiselta puolen väitettiin, ettei uhreista pakanajumalille oltu sataan vuoteen kuultu puhuttavankaan, ja jos joku vanha ukko semmoista puhui, oli se tyhjää lörpötystä vain.

Pelkäsimme suuresti, että tässä oli täysi tosi edessämme. Jos täällä todella oli lappalaisia uhrimatilla, ymmärsimme hyvin, ettemme ikinä tulisi hengissä palaamaan asuttuihin seutuihin. Lappalaiset olivat valmiit pienemminkin salaisuuden keksimisestä surmatöihin. Jos pari poikaa olisi heidän pyhän uhripaikkansa sattumalta löytänyt, niin oli itsestäänkin selvää, että laki vakoilijoita vastaan oli heihin sovitettava. Ja jos asiaankuulumaton tuli urkkimaan kiellettyä jumalanpalvelusta, niin oli kai oikein ja kohtuullista, että jumalien viha oli sovitettavissa ainoastaan hänen sydänverellään. Olin jo tuntevinani lappalaisen uhripapin piiveitsen vihlaisevan riimuja rintaani. Painoin äkisti lakin päähäni takaisin, otin pyssyni nahkatupestaan ja rupesin tarkastamaan, oliko se latingissa. Kristittynä tahdoin elää ja kuolla, ja viimeiseen verenisaraan asti tulisin puolustautumaan, jos kukaan yrittäisi hengelläni sovittaa suuttuneita pakanajumalia. Ei ihmistä sentään niin helposti teurasteta kuin vasikkaa, totta vie.

Mattikin otti pyssynsä esille. Huomasin että hänessä liikkui jotenkin samanlaisia tuumia kuin minussakin. Että meidän nyt oli lähdettävä metsään, oli selvää. Ensin nostimme kuitenkin jahdin seisomaan jalaksilleen, nostimme matkakapineet sen pohjalle ja lykkäsimme sen niin hiljaa kuin taisimme tiheään näreikköön, jossa se oli hyvin salattuna. Kontteihimme panimme muutaman leivän, palasen "masiinaläskiä" ja tarpeelliset ampumavarat. Matti pisti konttiinsa lyhytvartisen kirveenkin. Sovimme, että jos ampua täytyy, niin pitää kohta laukauksen jälkeen ladata uudestaan, eivätkä molemmat saa ampua yhtäaikaa, ellei ihan uhkaava hätä ole käsissä, sillä ihmispeto on nopeampi ja vaarallisempi kuin susi tai karhu. Jäljet lakaisimme parhaimman kyvyn mukaan umpeen kappaleen matkaa. Jos lappalaiset sattuisivat jäljillemme, olisi parasta, että arvelisivat meidän tipahtaneen äkisti taivaasta alas.

Olimme omasta mielestämme tehneet kaikki mitä miesten sopii, jotka tahtovat myydä henkensä niin kalliisti kuin mahdollista. Otimme siis sielumme käteemme ja rupesimme tunkeutumaan metsään. Metsä oli tavattoman tiheää ja pitkäkasvuista kuusikkoa. Näin kaunista kuusimetsää ei ollut missään meidän puolellamme nevaa. Pehmeä viheriäinen sammalkerros peitti maan, ja niin tiheässä kasvoivat kuuset, että saimme kulkea pitkät kappaleet näkemättä lunta muualla kuin kuusien latvoissa. Tämmöisillä paikoilla maa ei ollut vielä roudittunut ja ilmakin tuntui melkein lämpimältä.

Tulimme nyt korkeammalle maalle, jossa kasvoi honkametsää. Tämäkin oli puhdasta, kauniskasvuista metsää. Tästä näkyi taas usvapilvi, jota tiheässä kuusikossa ollessamme ei ollut voinut erottaa. Lisäsimme vauhtia ja rupesimme ajattelemaan enemmän usvapilveä kuin lappalaisia. Kun suksenlatua tai ihmisjalkia ei näkynyt missään, rupesimme jo toivomaan, ettei lappalaisia ehkä olisikaan metsässä. Riimut ja piiveitset haihtuivat mielestä, ja niitten sijaan tuli hillitsemätön halu päästä tuntemaan se salaisuus, jonka selvittäminen niin monta vuotta oli ollut oittemme unelmana ja päiviemme alituisena ajatuksena.

Jo rupesi sumupilven reuna olemaan melkein suoraan päämme päällä. Mieleemme tuli yhtä ruusunkarvaiseksi kuin pilvikin. Honkametsä loppui ja sankka kuusimetsä oli taas edessä. Tässä maa ei ollut ollenkaan roudassa ja ilma oli niin omituisen vienoa, että tietämättämme päästimme sarkatakit napista. Parisen sataa askelta käytyämme ihan tasaisella maaperällä loppui metsä äkisti.

Se näky, joka meitä kohtasi astuessamme metsästä, poisti silmänräpäyksessä mielikuvituksestamme kaikki ne vaikutelmat, mitkä ruusunkarvaisen pilven äkkinäinen näyttäytyminen oli aamulla saanut aikaan.

Edessämme oli runsaan penikulman pituinen järvi, tai oikeammin sanottuna rivi pieniä järviä, kapeilla salmilla toisiinsa yhdistettyinä. Järvet olivat vielä sulana ja niitten pinnalla ui suuret joukot vesilintuja, yksinomaan hanhia ja joutsenia. Rannoilla kasvoi lehtipuita, ja niissä puissa, jotka kasvoivat lähinnä rantaa, oli vielä lehti, eikä se ollut paljon kellastunutkaan. Mitä lehtipuun laatua ne olivat, emme voineet nähdä, mutta koivut vieressämme olivat kyllä kaikki heittäneet lehtensä.

Pelonsekaisen arka tunne valtasi minut. — Paratiisihan tämä on, kuiskasin Matille.

— On se paratiisi. Pelkään vain, että tuosta salmen takaa pian pistää näkyviin vene, jossa istuu lappalainen paljas välkkyvä miekka kädessään. Silloin paratiisi tulee meille muuttamaan vastakohdaksensa.

— Eipä tiedä. Emme ole vielä nähneet pienintäkään merkkiä ihmisistä. Rupean uskomaan, että tämä on asumatonta seutua.

— Huikataan. Kyllä pian saadaan kuulla, onko täällä ihmisiä vai ei.

Niin uhkamielinen kuin Matin ehdotus olikin ja vaikka juuri äsken olimme mitä suurimmalla varovaisuudella hiipineet metsästä eteenpäin, niin minut valtasi vastustamaton halu huikata, ja hihkaisinkin äkisti niin paljon kuin ikinä kurkusta lähti.

Hanhien ja joutsenten kaulat venyivät pitkiksi, mutta mitään muuta seurausta hihkauksestani ei kuulunut eikä näkynyt.

— Vielä kerta, sanoi Matti, ja molempien kurkusta läksi huuto, joka tyvenessä kuului ehkä monen kilometrin päähän. Metsästä ihan vierestämme kuului kova rytinä, jota seurasi ihmisen tai eläimen poistuvien askelten ääni. Kaksi näppäystä kuului samassa, mutta ne tulivat omien pyssyjemme lukoista.

— Lappalaisen kiroja vieläkin, sanoi Matti ja laski hanan takaisin puolivireeseen. Hetken odotettuamme ja kun ei mitään kuultu eikä nähty, tein minä samaten. Ei se lyö, joka häristää. Häristetty oli jo montakin kertaa, mutta totta ei oltu vielä asiasta tehty. Ehkei uskallettaisi vastedeskään.

Alkoi olla päivällisaika. Menimme alas rannalle, istuimme viheriäisen puun juurelle ja avasimme konttimme. Syötyämme menin juomaan järvestä.

Ensimmäisen siemauksen otettuani sylkäisin sen heti suustani ulos. Vesi oli lämmintä. Yhtä lämmintä kuin matalan järven vesi leikkuaikana.

— Tule tänne, Matti!

Matti tuli ja maisteli hänkin vettä. Maistettuaan joi hän pari kolme kulausta.

— Miltä maistui?

— Hyvää vettä. Juomavedeksi vain vähäsen lämmintä. Mutta kun siihen tottuu, rupean ehkä pitämään siitä enemmän kuin kylmästä.

Yht'aikaa johtui sama ajatus molempain mieleen.

— Rimpisuon salaisuus on selitetty

— Usvapatsaan synty on keksitty. Voi jos paappa olisi mukanamme!

Usvapatsaan salaisuus oli siis hyvin yksinkertainen asia. Järven pinnasta nouseva lämmin ilma sekaantui ylempänä kylmään ilmaan ja synnytti tuon usvantapaisen pilven. Tyvenellä se patsaan kaltaisena nousi hyvinkin korkealle, mutta tuulussa se pysytteli matalammalla ja haihtui nopeammin. Kun auringonsäteet sitä valaisivat, loisti se kauas ja näkyi hyvin Paapanmäelle asti. Mutta järveä ympäröivä metsä jäi taivaanrannan alapuolelle.

Aurinko loisti täydeltä terältä, ja täällä järven rannalla tuntui ilma melkein kesäiseltä — kaksi päivää pyhäinpäivän jälkeen. Tunsin, että paappa istui korkealla tähystyskivellään ja katseli meihin päin, ja niin eläväksi tuli tämä tunne, että huusin:

— Paappa hoi, tässä me ollaan ja hyvin on kaikki mennyt.

Matti oli sillä välin mennyt puun luo takaisin, katseli sen lehtiä, toi pienen oksan minulle, repäisi pari lehteä irti ja kysyi matkien opettajan ääntä:

— Minkä puun lehti tämä on? — Ettekö kaikki tiedä? — Noh — sinä Jussi?

— Tammen lehti, vastasin paikalla. En ollut ikinä ennen nähnyt tammen lehteä muuta kuin oppikirjassa ja opettajan näyttämässä kuvassa, ja tässä sain ensi kertaa elämässäni nähdä sen puussa kasvavana. Kaikki ne puut, joissa vielä oli enemmän tai vähemmän lehtiä jällellä, olivat tammia; muutamat niistä olivat aika isoja. Rupesimme nyt tarkastamaan maassa olevia lehtiä. Löysimme saarnin, lehmuksen ja vaahteran lehtiä.

Lehtiä etsiessämme olimme kulkeneet ympyrässä ja tulimme takaisin samaan paikkaan, missä meillä oli kontit. Pyssyjä emme vieläkään olleet uskaltaneet laskea kädestä pois. Rupesimme nyt puita tarkemmin tarkastamaan. Hämmästyen silloin huomasimme, että suurimmat puut muodostivat jotenkin suuren, ihan säännöllisen ympyrän.

— Nämä puut ovat ihmisten istuttamia, huudahdin.

— Varmaan ovat. Ja tuo kumpu ympyrän keskipisteessä on sekin ihmiskäden toimesta syntynyt. Täällä on käynyt ihmisiä ennenkin. Sitä ei sovi epäillä.

Kumpu, jota Matti tarkoitti, ei ollut korkea. Ehkä kymmenen tai kaksitoista jalkaa. Menimme sitäkin lähemmin tarkastamaan. Sen laelle oli asetettu neljä kiveä ja näitten kivien päällä oli suuri neliskulmainen laaka.

— Lappalaisen uhrialttari, pääsi samaan aikaan suustamme. Olimme siis tahtomattamme keksineet lappalaisten pyhän uhripaikan, ja lappalaiset olivat tänne tuoneet Etelä-Suomessa kasvavain jalojen puulajien joko vesat tai siemenet kasvattaakseen samanlaisen uhrilehdon kuin muinaislappalaisillakin lie ollut.

Katselin laa'an alle ja vedin esille raskaan vanhanaikuisen miekan. Terä oli paksussa ruosteessa, mutta pronssinen kahva oli hyvässä kunnossa; ei kaivannut muuta kuin puhdistusta. Ihailin juuri sen kauniita koristeita, kun Matti veti alttarilaa'an alta soman rannerenkaan. Huomasimme heti, ettei tämä ollut pronssia. Se ei ollut mustunut, ja sen painokin todisti selvästi, että se oli kultaa.

— Jussi, me olemme rikkaita miehiä, kuiskasi Matti, rikkaampia kuin kirkonkylän lautamies ja vanha kamreeri. Tämmöisistä esineistä maksaa kruunu suunnattoman paljon rahaa. — Matti painoi ponninta ja rengas aukesi. Hän pisti sen ranteeseen, ja rengas lupsahti itsestään kiinni.

Samassa sekunnissa kuin rengas lupsahti kiinni, kuului pamaus niin kova, että korvat menivät lukkoon. Järveen sateli suuria palavia rautamöhkäleitä vai mitä lienevät olleet. Ainoastaan sininen savupilvi ilmassa osoitti sen paikan, missä tuo kauhea räjähdys oli tapahtunut. Koko järven pinta rupesi siltä kohdalta kiehumaan, ja vesilinnut lensivät pelästyneinä kauas järven toiseen päähän.

Sääremme koukistuivat polvien kohdalta kokoon kuin linkkuveitset, ja molemmat painuimme istumaan alttarilaa'alle. Useita pienempiä palasia räjähtäneestä esineestä oli singahtanut korviemme ohitse, osumatta kuitenkaan meihin.

— Meteori, sanoin, kun niin paljon toinnuin, että sain jotakin sanotuksi.

— Ukonnuoli se oli, vastasi Matti. — Ja janhusta oli se jousi, jonka avulla tuo lennätettiin. Mutta vapisi jousen pitäjän käsi, koska ei osunutkaan nuoli maaliin. Lappalainen on käynyt vanhaksi.

— Olipa vanha tai nuori. Mutta huomaathan sinä, että hän on vielä väkevä. Ja minun neuvoni on, että panemme hänen pyhät esineensä takaisin siihen mistä ne otettiin. Ehkä hän silloin leppyy. Näin sanoessani pistin miekan, joka oli vielä kädessäni, takaisin uhrilaa'an alle.

Mutta Mattipa ei saanut rannerengasta kalvosestaan irti, vaikka miten yritti. Lukko oli jollain tavalla särkynyt, ja rengas pysyi paikallaan.

— Kun ei lähtene, olkoon siinä, sanoi Matti. Naisten koristeitahan nuo oikeastaan ovat, mutta ehkä ne jaksaa mieskin kantaa. Kun nimismies otti linnan-suutarin kiinni, pani hän miehelle vielä raskaammat rannerenkaat kuin tämä on. Mutta suutari sanoi vain: ei mies linnassa pahene eikä suolassa silakka. Istuutui vanginkuljettajan rattaille ja lähti. — Lähdetään mekin.

Matti oli siis jo hyvällä tuulella, ja rannerengas pysyi kiinni. Ei hänelläkään kuitenkaan tällä erää haluttanut tutkistella, mitä muita kalleuksia lappalaisen uhrilaa'an alla saattoi olla kätkeytyneinä.

Ei kumpikaan meistä ollut puhunut, minne lähdetäisiin. Mutta kun saimme kontit selkään, jatkettiin matkaa ilman neuvottelua pitkin järven rantaa. Maaperä oli kivetöntä kuivaa nurmikkoa, melkein puuston tapaista, koska siellä täällä kasvoi ihanoita lehtipuuryhmiä. Kesäaikana oli tämä varmaankin äärettömän ihana paikka. Ja kaunis se oli nytkin syysaurion valaisemana. Lunta ei missään näkynyt, ja maa ei ollut vielä roudassa.

— Luuletko, Matti, että tuommoisia tulinuolia satelee joka päivä järveen, vai miksikähän vesi on noin lämmintä?

— Mistäpä niitä joka päivä. Samanlainen lämmin lähde tämä on kuin etelämaissakin. Ja vaikka Islanti on pohjoinen maa, niin lämmintä vettä siellä purskuu maan sisästä kuin suihkukaivosta. Eihän tämän järven vesi olekaan aivan lämmintä, parahultaista uimavettä vain.

Minullakin oli ollut sama ajatus, vaikken ilennyt sitä Matille sanoa, kun pelkäsin että hän alkaisi ilvehtiä minulle siitä. Nyt hän oli sen itse sanonut. Ja ihan tosissaan, sen näin selvästi.

Jatkoimme siis pitkin järven rantaa. Kuljimme vasenta rantaa, pohjoista kohti, ja olimme ehtineet

jotenkin järven keskikohdalle, kun rupesi niin paljon hämärtämään, että tuli pakko ruveta valmistautumaan yöksi. Paikka olikin sopiva, siinä kun juuri sattui löytymään parahiksi paksu kelohonka rakovalkean laittamiseen ja muutamia aika isoja kuusia, joitten alla oli hyvä sateensuoja, jos olisi semmoinen tarpeen. Sillä ilma ei näyttänyt enää niin kauniilta kuin päivällä. Päätimme siis yöpyä tähän paikkaan.

Heitimme kontit maahan ja pyssyt viereen. Matti tiesi kyllä mitä teki, kun pisti lyhytvartisen konttiin. Ilman kirvestä ei nuotiotakaan. Matti ryhtyi kaatamaan honkaa, ja minä läksin kokoamaan hakoja yösjaksi. Pehmeät patjat laitoinkin ajatellessani, että kahteen yöhön emme olleet nukkuneet paljon ollenkaan.

Joka tahtoo nukkua metsässä hyvin, asettakoon havut siten, että niitten nenät kummaltakin puolen peittävät toisiaan ja paksumpi rungontapainen osa oksasta jää vuoteen molemmille laidoille. Laidat kohotetaan muutamalla pitkinpäin asetetuilla havuilla. Tämmöinen vuode, tarpeellisen paksuksi tehtynä, on joustava kuin höyhenvuode. Vuoteen jalkapohja suunnataan nuotioon päin, ja pääpuolet suojataan siten, että tehdään vuoteeseen päin kallistuva seinäntapainen lumeen tai maahan pistetyistä havuista. Kun tasaisesti palava nuotiotuli heijastuu tästä sängynpäädyistä, nukkuu tämmöisessä vuoteessa paremmin kuin uhoisessa pirtissä.

Itse nuotiotuli tehdään, jos suinkin olot myöntävät, rakovalkeaksi. Kelopuusta katkaistaan kaksi pölkkyä, joitten pituuden määrää yöpyvien miesten luku. Pölkkyjen toista kylkeä veistetään siten, että lastut nousevat, mutta niitten toinen pää jää puuhun kiinni. Pölkkyt asetetaan nyt päällekkäin, veistetyt sivut vastatusten ja niitten päät pönkitetään lujasti, ettei ylähirsi pääse vierimään paikaltaan. Yläpölkkyä nostetaan vähäsen pistämällä esimerkiksi pari tuoretta koivunpalikkaa pölkkyjen päitten väliin. Pölkkyjen väli täytetään kuivilla risuilla, ja rakovalkea on valmis sytytettäväksi. Ellei syty tasaisesti, löyhyttele kuusenhaolla.

Täten tehty nuotio palaa, antaen tasaista lämpöä, ilman vähintäkään hoitoa talviyön. Aamulla ovat pölkkyt miltei sulaneet kokoon yhdeksi. Metsonpaksuinen honka palaa mikkelinpituiseen yön. Mutta keskitalvella täytyy etsiä paksu puu. Jos rupeavat jalkapohjasi tuntumaan liian lämpimiltä, ota muutamia höyheniä patjastasi ja pistä varjostimiksi lumeen tai maahan.

Rupesi olemaan jotenkin pimeä, kun nuotiomme oli valmis. Kehotin sentähden Mattia sytyttämään sen, että saisimme ryhtyä illalliselle. Olimme ahertaneet ahkerasti, että olin jotenkin hiestynyt, ja tahdoin lämmitellä kuivaksi, ennen kuin ryhdyimme levolle.

— Mitä sinä aina hätäilet. Ei pikaisuus muussa kelpaa kuin kirppuja käsittäessä. Kiire ei ole niin suuri herra, ettei jouda vähää aikaa odottamaan.

— Ei minullakaan koskaan ole niin kiirettä, etten lähtemään jouda. Mutta nytpä en aiokkaan lähteä. Ei kissaa pitkillä puheilla säkkiin panna; sytytä nyt vain. Lämmin on vanhalle hyvä eikä nuorellekaan haitaksi.

— Älä luule, lukkari, että pappi virren alkaa. Sytytä itse.

— Milläpä kynnetön puuhun menee. Sinullahan on tulitikut.

— Vai minulla. Sinunhan ne piti ottaa.

— No istu ja pala! Sinullahan ne on. Näinhän kun pistit laatikon taskuusi. Ota esille vain heti, taikka minä näytän, että tässä on poika, jonka pää ei ole paperista.

— Olkoon niinkin. Mutta siinä laatikossa, jonka minä taskuuni pistin, ei sattunutkaan olemaan tikkuja, vaan rohtimia, ja ne tarvitaan pyssyn perkkäamiseen. Anna tikut tänne, sillä nyt pannaan pirtti lämpiämään. Eihän se aurinkokaan ennen paista, kuin nousee.

— Voi hyvä Matti, älä viitsi enää hullutella. Minun tulee vilu. Anna jo tikut.

— Ei kattikaan kaikkia saa, jota se naukuu. Et sinäkään tikkuja saa, kun ei ole. Johan minä sanoin, että tikkulaatikossani on rohtimia.

Nyt minäkin rupesin ymmärtämään, ettei kummallakaan meistä tikkuja ollut. Allapäin pahoilla mielin istuuduimme pimeässä syömään. Samassa sattui käteni pyssyyn, joka oli kontin vieressä.

— Anna jo tänne tikkulaatikoksi, sillä minä sytytän, oli siinä rohtimia tai tikkuja.

— Tuossa on. Pane piippuun, että leuvat liikkuu. Se tuli, jonka tupakka...

— En minä tupakkaa sinulle tarjoa. Mutta tulta annan, jotta räiskyy.

Voitele jo leukapielesi, etteivät marise. Voide se pyöränkin pyörittää.

— Voitele omiasi, jos sinulla rasvaista on. Silakka ja leipä on minulle parasta voidetta.

Sillä välin olin silvinyt pienen rohdintukon höllällensä ja asettanut sen nuotiopölkkyjen väliin. Lisäsin siihen vähäsen kuivia sammalia, pistin pyssyni suun lähelle ja pamautin. Kahden minuutin perästä räiskyi tuli nuotiopölkkyjen raosta. Jos oli lappalaisia liikkeellä, kyllä he nyt sekä näkivät että kuulivat.

Syötyämme ja lämmiteltyämme panimme maata. Lämmin olikin havuinen pirttimme, eikä savukaan vaivannut. Heti kun ojentauduimme vuoteillemme, alkoi pimeästä metsästä kuulua vuorolaulua, joka oudon korvissa soi aivan kamalalta, mutta siihen tottuneelle oli levollista kehtolaulua vain. Huu, kuului pitkäveteinen ääni. Puu, vastasi hetkisen jälkeen samanlainen, vähän matalampi ääni. Huu, uudistui laulajan ääni — puu, vastasi säestäjä. Tätä kahdenlaulua jatkettiin läpi hyvän osan yötä.

Kyllä lappalainen arveli meidät ensikertalaisiksi, kun tuommoisilla tempuilla luuli voivansa yöuntamme estää. Ei huuhkaja ihmiselle vaarallinen ole, mutta jos se olisi miehenkorkkuinen lintu, en minä ainakaan pistäisi nenääni metsään.

Ei vihollisemme kuitenkaan vielä tähänkään yritykseen tyytynyt, sillä samassa kun silmämme rupesivat painumaan umpeen, kuului metsästä takaamme karjahdus niin hirvittävän kamala, että molemmat kavahdimme pystyyn pyssyt kädessä, tuijottaen pelästyneinä toisiimme. Ei kumpikaan meistä ollut ennen karhun ääntä kuullut, mutta tästä mylvinästä ei voinut kukaan erehtyä, siksi perinpohjaisesti se selkärankaa värisytti.

Kauhea karjunta ei uudistunut. Tiesimme vallan hyvin, ettei karhu koskaan hyökkää nukkuvan ihmisen kimppuun, olletikin kun tämä nukkuu hyvän nuotion ääressä. Mutta kamala ääni ei tahtonut korvakalvoista poistua. Huuhkajatkin lopettivat konserttinsa, kun vaari itse vaati puheenvuoroa. Viiden minuutin jälkeen panivat ne sen kuitenkin uudelle alulle, ja nyt meistä tuo vuorolaulu soi oikein rauhoittavalta. Olimme perin väsyneitä, ja luonto vaati velkansa maksettavaksi. Nukuimme sikeästi emmekä heränneet ennen kuin oli täysi päivä.

Ehkä emme olisi vieläkään heränneet, mutta teeri tuli lentäen järven toiselta puolelta, istahti kuusen latvaan ihan viereemme ja samassa huusi: "tsuhii, tshui". Tämä tuttu ääni sai minut paikalla jaloilleni, ja ennen kuin lyyryhäntä ehti aamulauluaan jatkaa, makasi se siivet hajallaan jalkaini edessä. Mattikin heräsi laukauksesta.

— Mikset pudottanut suorastaan nuotioon, olisi paistettu samalla aamiaiseksi?

— Ei kaikkea karvaista kärvennetä. Aion kyniä ensin ja perata. Koiralle kelpaa kynimättäkin, mutta minun vatsani ei siedä, ellei ensin siivota.

— Vai semmoinen herkkusuu olet. Laitetaan sitten oikein herrasmiehen ruokaa. Paappa sanoo: kaali kolkko koiran ruoka, vellinki vasikan juoma, puuro, huttu naisten ruoka, liharuoka miehen ruoka. Keitetään nyt parasta mitä talossa on.

— Kyllähän ne kaikki luulevat itseänsä kokiksi, joilla vain on pitkä puukko.

— Pidä sinä puhereikäsi kiinni, kunnes saat sitä parempaan tarkoitukseen käyttää. Kyllä minä siitä huolen pidän, että ruoasta tulee makeaa.

Sillä välin oli Matti tehnyt ropposen tuohesta, teki sitten tulisijan muutamasta kivistä, täytti sen hyvällä hiilloksella ja nosti padan sijaisen kiehumaan, ripotettuansa siihen muutamaman suolajyvän. Teeri leikattiin palasiksi ja pantiin veteen kiehumaan. Matti leikkasi viipaleen silavaa keitoksen höysteeksi.

— Olisit pannut voita toiseksi. Läskiä on lysti syödä, voita vielä leppoisempi.

— Eihän se voi perunoitakaan pilaa. Mutta kolme on voilla vikaa: talvella jäänä, suvella sulana, se pahin, kun ei ole ollenkaan. Mutta jollei voi perunoita pilaa, eipä läski lientä kitkeröitse. Tehdään tänään suolainen ja sakea, se on talonpojan makea.

— No tehdään vain, kun et osanne herrain ruokaa tehdä. Sitten pannaan rokka röijyyn ja keitetään leipää evääksi. Maistetaanhan linnassakin herkkuja: toisinaan leipää ja vettä, toisinaan vettä ja leipää.

— Leivästä on hyvä ruoan apu. Kyllä sitä sopii linnassakin käyttää. Muuten on puurossakin pehmeitä paikkoja, kun ei sitä vain tarvitse luukusta syödä, kuten linnassa kuuluvat tekevän.

— Mitäpä ne luukusta. Linnan-suutari kertoi, että siinä talossa kun on aamukahvit juotu, niin käsketään aamiaiselle, joksi tarvitaan munakaakkua pannukaakkua. Ei päivällisruoka myöskään ollut missään muussa suhteessa moitittava kuin että siihen kuului kolme pitkää vehnäkorppua miestä kohti

ja ne oli ehdottomasti kaikki päähän asti syötävä. Se kuului sen talon sotilaalliseen järjestykseen, josta ei mitään poikkeusta myönnetty, ei pyynnöstäkään.

— Vai semmoiset ne pääateriat. Kun vein eräänä sunnuntai-iltana ukolle pyhäsaappaani puolipohjattavaksi, pureksi hän kuivaa leipää ja ryyppäsi kaljaa illalliseksi. Sanoi, etteivät hänelle maistuneet enää juustot ja voit, kun linnassa aina pantiin illalliseksi paksultai voita juuston päälle, ja kun vartija tätä ruokaa toi tarjottimella, niin joka kerta sanoi: maiskis mansikka karhun suuhun. Eivätkä kuulu olleen ryyppyväliä myöskään moitittavan pitkät. Kyllä siinä talossa kelpaa elää. Kovin sanoi myös panneensa vastaan, kun portista työnnettiin ulos.

Linnunliemi oli nyt kypsä. Teimme tuohesta lusikat, ja pian oli pata tyhjä. Nuotion sammutimme huolellisesti, ja reippain askelin lähdimme marssimaan järven pohjoista päätä kohti. Maa oli pitkin rantaa samanlaista lehdontapaista nurmikkoa, jota olimme edellisenäkin päivänä kulkeneet. Parhaita viljelysmaata näytti olevan, hyötyistä savimaata. Emme voineet kyllin ihmetellä, miten tämmöinen viljelysmaa oli jäänyt käyttämättä. Ei näkynyt ainoatakaan latoa, heinäsuovaa tai muuta ihmistoiminnan merkkiä. Tässä oli käyttämätöntä viljelysalaa riittävästi ison kylän tai pienen pitäjän varalle. Muutamin paikoin oli järven rannalta havumetsän reunaan kolmatta kilometriä; ainoastaan muutamassa paikassa, kuten edellisen yön nuotiopaikassa, ulottui metsä melkein rantaan asti.

Järven pohjoiseen päähän päin nousi maa, rannat jyrkkenivät, ja järvi päättyi äkkijyrkkään kaihoon, joka kohosi vähäisen yli ympäröivän metsän.

Kallion laelta oli varmaan erinomainen näköala yli koko järven ja laakson. Puolijuoksua kiirehdimme kallion läntistä loivaa rinnettä ylös. Ikäänkuin keskinäisestä sopimuksesta emme kumpikaan katsoneet ympärillemme, ennen kuin tulimme korkeimmalle huipulle.

Se näky, joka täältä avautui, teki meidät mykiksi. En ollut uskoa silmiäni. Istuuduin kivelle ja nousin uudestaan katsomaan. Oli ikäänkuin olisi salaa toivonut, että silmäni olisivat minut pettäneet. Mutta sama näky kohtasi minua, vaikka kuinka olisin katsellut. Tästä paikasta näin joka suuntaan metsän yli. Ja mihin hyvänsä katseeni ohjasin, sulivat taivaanranta ja ääretön lumitasanko yhteen.

VII.

Emme olleetkaan, kuten olimme luulleet, pitkällä niemekkeellä nevan pohjoisrannalla.

Olimme saarella. Autiolla asumattomalla saarella. Tätä tosiasiaa en voinut enää epäillä. Ennen kuin tämä kuitenkin ehti minua oikein pahasti pelottaa, muistin onneksi, että olimme purjehtimalla tänne tulleet. Purjehtimalla tulisimme myös pääsemään takaisin, ellemme ennen, niin ainakin tuulen kääntyessä. Pohjoiseen päin katsellessani valtasi minut tunne kuin tuo ääretön tasanko ylettyisi pohjoisnavalle asti, jos se edes siihenkään loppui. Sinne päin en uskaltaisi enää purjehtia. En lähtisi, vaikka minulle luvattaisiin vanhan kamreerin rautainen rahakirstu.

— Matti, kyllä me täältä kotiin pääsemme.

— Pääset kyllä, jos kykenet jahtia yksin hoitamaan.

— Älä hulluttele. Yhdessä tänne on tultu ja yhdessä täältä lähdetään.

— Kyllä minä ensi talvena tulen sinua kotiin kyyditsemään, jos sinua koti-ikävä rupeaa vaivaamaan, mutta tänä talvena en henno päiväksikään täältä poistua.

— Älä puhu noin jumalattomasti. Vai aiotko sinä, kuten Roopinpoika, viettää elämäsi asumattomalla saarella?

— Eihän se asumaton sitten ole, kun minä täällä asun. Eikä se Roopinpoika mikään jumalaton ollut. Kristitty ihminen hänkin kuuluu olleen.

— Hänen oli pakko jäädä saarelle asumaan, kun ei hänellä ollut alusta, mutta meillä on hyvä jääjahti, joka päivässä tai kahdessa vie meidät kotiin.

— On kun on. Ja kaksi hyvää pyssyä ja neljä uutta kirvestä ja ihan uusi saha ja iso jauhokuli ja suolapussi ja paljon muuta hyvää, jota Roopinpojalla ei ollut. Lähde jos tahdot, en minä ainakaan lähde.

— Minäkö jättäisin sinut yksin tänne karhun syötäväksi. Huomenaamalla kun heräät, olet jo valmis

lähtemään.

— No se nähdään huomenaamulla. Mutta minä luulen, että tämä lappalaisen kultarengas on minut noitunut tähän saareen kiinni niin kauaksi kuin se ranteessani on. Enkä minä karhua pelkää. Mitenkä tuo sitten lie sattunut tänne saarelle joutumaan?

— Lähtenyt keväällä suolle karpaloita syömään ja sitten tänne eksynyt. Ei sitä kesällä neva kannata, kun se ei ihmistäkään kannata.

— Ei luulisi kannattavan, ei muuten ainakaan ellei lappalainen ole sitä tänne lähettänyt. Mutta tuli mitä tuli, ei se tule täältä lähtemään, ellei sillä erinomaista kiirettä ole. Nahan olen aikonut panna sänkyyni pohjalle. Jos sattuu tulemaan kylmä talvi, eivät ehkä sudennahat pidä lämpimänä.

— Vai nahan myyt, ennen kuin olet karhun ampunut.

— Enkä myykään, itse olen aikonut pitää. Mutta jos kohtuuhinnat maksat, ehkä annan sinun ostaa toisen puolen, niin ei tarvitse sinunkaan talvella vilua kärsiä.

— En minä porsasta pussissa osta. Tehdään kaupat sitten kun tavara on tarkastettu ja hyväksi huomattu. Lähdetään nyt paluumatkalle.

Järven itäinen ranta oli samanlaista kuin läntinenkin. Ei siinäkään näkynyt lunta missään, ja ruohokin oli monessa paikoin vielä niin vihreätä, että olisi sopinut pitää karjaa laitumella. Tuskinpa Etelä-Suomessakaan on maa marraskuun alussa niin vihreätä kuin täällä. Ei ainakaan semmoisina vuosina, jolloin tulee talvi näin varhain kuin tänä vuonna.

Järven eteläpäässä ammuimme kaksi hanhea. Aika isoja ukkoja ne olivat. En ole koskaan ennen hanhea ampunut, mutta Matti on ampunut useampia. Olisimme voineet ampua joutsenenkin, mutta kun sen liha kuuluu olevan hyvin karkeaa, emme raaskineet.

Saavuimme järven päähän niin hyvissä ajoin, että meillä oli hyvä aika valita sopiva nuotiopaikka. Täällä oli muutamien pilvenkorkeisten kuusien vieressä ryhmä pitkiä kelohonkia. Nuotio tehtiin ja sytytettiin kuten edellisenäkin iltana. Tämä oli kyllä Matin mielestä sopimatonta ruudin haaskausta, ja olisimme ehkä ehtineetkin lähteä siihen paikkaan, jossa jahti ja tulitikut olivat, mutta siinä tapauksessa olisi meidän ollut pakko viettää yömmä kylmällä nevanrannalla. Tämä paikka korkeitten kuusien alla oli meistä niin kodikas ja sitä paitsi erinomaisen hyvin suojassa kaikkia tuulia vastaan, ettemme tahtoneet lähteä etemmäksi.

Illalliseksi haukattiin kuivaa leipää ja "masiinaläskiä", mutta Matti lupasi aamiaiseksi paistaa toisen hanhen sillä tavalla, jota Amerikassa miehet kämpässä käyttävät.

Olimme nyt varmat siitä, ettei ihmisiä ollut saarellamme. Niistä ei siis enää pelkoa. Mutta sama hirvittävä kamala karjunta, joka edellisenä iltana pani veremme hyytymään, uudistui tänäkin iltana, ja sama vuorokonsertti meitä nukutti. Meitä rupesi jo suututtamaan, että lappalaisukko, jonka laskelmiemme mukaan pitäisi olla jo ainakin sadanviidenkymmenen vuoden vanha, täten yritti peloittaa meitä pois paikasta, joka muuten kaikin puolin oli näin ihana ja miellyttävä. Matti ei puhunut mitään, mutta hänen suuttuneesta katseestaan ymmärsin, että jos hänen vihamiehensä olisi ollut käsin käsiteltävissä, olisi tullut tuima tappelu.

Kun aamun sarastaessa heräsin, palasi Matti jo rannalta, kynitty ja siivottu hanhi kädessään. Jalat sidottiin yhteen ja paisti ripustettiin aika ison hiilikasan päälle. Lintu oli lihava kuin porsas, mutta kauan kesti, ennen kuin se oli läpeensä kypsä. Eipä meillä myöskään kiirettä ollut, vaan päätimme levätä tämän päivän, kun meillä oli sekä tulta että valmista ruokaa: linnunpaistia kahden päivän varaksi. Sitä ei ole talonpoikaselle miehelle joka päivä tarjona.

Syötyämme kaatoi Matti muutamia kelohonkia ja rupesi katkaisemaan niistä kolmen sylen pituisia hirsiiä. Ihmettelin miksi hän teki tarpeettoman pitkiä nuotiohirret. En kuitenkaan sanonut mitään, vaan otin pyssyni ja lähdin kävelemään pitkin järven rantaan. Useassa paikassa oli lähellä rantaa lätäköitä, joissa kasvoi runsaasti vesikasveja. Melkein kaikissa näkyi vesilintuja, parhaasta päästä hanhia ja heinäisorsia. Kun maa ei ollut aivan tasaista ja monessa paikassa lampien rannalla kasvoi pajupensaita, joista lehti ei ollut vielä kokonaan lähtenyt, onnistuin hyvin hiipimään osuviin. Vaikeampi oli saada ammutut linnut rantaan. Mutta kun rupesin ampumaan ainoastaan semmoisia lintuja, jotka uivat lähellä rantaa, sain ammutut linnut käsiini. Suuri oli iloni, kun täten onnistuin saamaan kaksi isoa hanhea ja useampia heinäisorsia. En ruvennut niitä kantamaan mukani, vaan ripustin ne seipäisiin ottaakseni ne paluumatkalla mukaani leirille.

Olin täten jo kulkenut melkein järven keskikohdalle, kun äkisti tumma varjo vilahti silmiäni edessä.

Suuri lintu heittäytyi suorastaan ilmasta minun päälleni kuin saaliin kimppuun hyökäten. Salaman nopeudella jännitin hanan ja ammuin, melkein tähtäämättä. Osasin niin onnellisesti, että lintu putosi maahan jalkaini eteen. Se oli peloittavan suuri huuhkaja. Ellen olisi todellakin ollut nopea ja osannut näin onnellisesti, olisi minun voinut käydä hyvinkin huonosti, sillä eläimen kynnet olivat terävät kuin neulat.

Latasin uudelleen ja olin juuri ehtinyt painaa luodin ruutipanoksen päälle, kun aivan lähelle korkean kiven nenään ilmaantui toinen huuhkaja. Se tuijotti minuun tuimasti suurilla pyöreillä silmillään. Melkeinpä tuntui kuin sekin olisi tahtonut hyökätä kimppuuni ja siten kostaa toverinsa kuoleman. Siihen en kuitenkaan suonut sille aikaa, vaan heti kun sain nallin silinteriin, ammuin, tähdäten noitten suurten silmäin väliin. Lintu kapsahti kiveltä maahan ja oli jo kuollut, kun ladattuani uudestaan tulin kivelle.

Nostin molemmat huuhkajat kivelle, suuresti ihmetellen, miten huuhkaja uskaltaa hyökätä ihmisen kimppuun. Muistan joskus lukeneeni, että huuhkaja välistä päivänvalon sokaisemana tekee tällöisen tempun. Mutta uskoni on, että se päivälläkin näkee paremmin kuin yleensä arvellaan.

Kun iltapäivällä palasin leirille, oli lintukantamukseni kasvanut niin suureksi, että olkapäitä pakotti. Kerroin Matille seikkailuni huuhkajien kanssa. Matti ei ollenkaan sanonut epäilevänsä, ettei tämäkin ollut lappalaisen konsteja. Itse sanoi kuulleensa kaikenlaisia pelottavia ääniä välistä metsästä, välistä järvestä ja ilmasta. Kun hän katkaisi hirren, niin juuri samassa kun kirveen piti iskeä puuhun, kuului ilmasta niin kova ääni, että hänen täytyi pakostakin katsoa ylös. Samassa luiskahti kirveen terä ja vei hyvän kappaleen ihka uudesta pieksusaappaasta. Mutta, lisäsi Matti, verta ei pystynyt vuodattamaan, ja kontissa on minulla hyvät paikkaamisvärkit. Taisipa lappalainen erehtyä, kun napsautti tämän ranteeseeni kiinni. En minä nyt enää yritäkään saada sitä ranteesta pois.

Järvestä olin kuullut kuikan äänen ja ilmasta eteläänpäin lentävien hanhien ääniä. Mutta koska Matti ei juuri välittänyt minun selityksistäni, niin pian kuin lappalaisen tait olivat kyseessä, en viitsinyt puhua niistä.

Matti ei ollut laiskotellut poissaoloni aikana. Kahdeksan kappaletta kuivia honkahirsiä parasta laatua oli edessämme maassa. Metsä oli niin pitkäkasvuista, että kustakin puusta tuli kolme kolmensylen hirttä. En malttanut olla enää kysymättä Matilta, miksi hän näin monta nuotiohirttä yhdellä kertaa kaatoi.

— Alustahirret näistä tulee. Totta maar latvatkin nuotioksi kelpaavat. Eikä me ollakaan nuotiolla kovin pitkää aikaa enää, kun vain saamme tänne isot hakkuukirveet ja sahan. Eihän tällöisellä pikku kränällä saa mitään irti.

— Taas sinä, Matti, hulluttelet. Ansiotyöhön me olemme matkalla. Emmehän me täältä saa penniäkään irti, vaikka miten ahkerasti kirvestä heilutamme. Ollaan täällä vielä muutama päivä ja jatketaan sitten matkaa, kunnes löydämme työpaikan.

— Tämä on työpaikkamme, ja yhdeksi vuodeksi se meille riittää. Minä en ainakaan lähde tästä saaresta pois, ennen kuin olen sen niin perinpohjaisesti tutkinut, että osaan sen sekä sisältä että ulkoa. Johan olen sanonut, että olemme nyt rikkaita miehiä. Oletko kuullut, että vanha komisarius tai kirkonkylän lautamies juuri lähtevät ansiotöihin?

— Mutta ajattele toki paappaa. Kovat hänelle tulevat tunnonvaivat, kun emme kesäksi tule kotiin. Hän uskoo, että meidän on käynyt pahemminkin kuin hänen isällensä kävi.

— Ei paapalla semmoinen luonto ole. Kyllä hän meitä kärsivällisesti yhden vuoden odottaa. Kun emme kesän alussa tule, hän ajattelee, että olemme toisten tukkipoikien kanssa lähteneet tukinuittoon ja sitten kesäksi ryhtyneet toisiin hommiin.

Paappa minua eniten suretti. Tiesin, ettei hän niin huoleton kohtalostamme ole kuin Matti luuli. Mutta olihan meillä aina tilaisuus lähteä keväälläkin takaisin, ennen kuin routa lähti nevasta. Ja keväeseen asti paappa kyllä tulisi kärsivällisesti odottamaan. Sen tiesin. Omasta puolestani olin yhtä utelias kuin Mattikin saaren salaisuuksia tutkimaan. Ja vaikka tuo hirveä öinen karjunta pelotti vähäisen päivälläkin, niin huoleton elämä täällä yksin metsässä houkutteli erinomaisella voimalla. En yhtään ihmettele lappalaisukon uhkauksia sille, joka uskaltaisi tänne lähteä. Että tämä saari oli ollut pakana-ajan lappalaisten pyhä paikka, on selvä asia. Kumma vain, että ovat onnistuneet pitämään asian niin hyvin salassa, ettei nykyajan kansa siitä vähintä tarinaakaan tunne.

En puhunut siis mitään, kun Matti käski minun tulla pirtin paikkaa katsomaan. Sekin oli hänellä jo valmiiksi haettuna. Ja sopivan hän olikin löytänyt. Se oli ainoastaan parikymmentä sylvä nuotiopaikastamme. Paikka oli ruohoinen kukkula, josta oli kaunis näköala yli koko järven aina sen pohjoiseen päähän asti. Sinne kannoimme heti Matin kahdeksan hirttä. Ja tavallisen raskaita

kantamuksia ne olivatkin.

Seuraavana yönä ei kuulunut mitään vuorolaulua. Myöskään kamalaa karjuntaa ei tänä yönä kuulunut, vaikka se kyllä myöhemmin monena yönä häiritsi yörauhaamme. Iloisia olimme, että huuhekajat oli ammuttu, sillä tuommoinen lintu tappaa suuret määrät metsälintuja, ja metsälinnut tarvitsemme itse ruoaksi talven kuluessa. Omituista jyrinää kuulimme kyllä sydänyön aikana, mutta kun olimme hyvin väsyneet illan raskaasta kantamistyöstä, emme paljon siitä välittäneet.

Meillä ei ollut nyt enää muuta ruokaa jäljellä kuin hanhenpaistia, minkä tähden heti noustuamme lähdimme jääjähdille tuomaan omaisuuttamme sieltä pois. Kaikki oli siellä samassa kunnossa kuin kaksi päivää sitten paikalta poistuttuamme, mutta kylmää ja kolkkoa täällä oli verrattuna siihen ilmanalaan, mikä järven rannoilla vallitsi. Täällä täysi talvi, siellä melkein kesäinen ilma. Emme sentähden viipyneetkään siellä enempää kuin kantamusten tekemiseen oli tarpeen, ja päätimme myöskin heti seuraavina päivinä tuoda tavarat sieltä leirille.

Kämppään tullessamme huomasimme heti, että meillä poissaolomme aikana oli käynyt vieraita. Huolellisesti valmistetut vuoteemme nuotion vieressä oli heitetty huiskin haiskin, ja puussa, jossa ampumani linnut riippuivat, näkyi syviä naarmuja. Kuokkavieras ei ollut kuitenkaan ruoasta välittänyt, koska valmiiksi paistettu hanhenpalanenkin oli jätetty rauhaan.

Laitoimme heti vuoteet uudestaan kuntoon ja menimme sitten katsomaan pirtinpaikalle. Kaikki hirret, jotka niin suurella vaivalla olimme kantaneet paikalle, oli vieritetty rinnettä alas ja kelluivat nyt järvessä. Onneksi oli tuuli rannalle päin. Hetken perästä olivat ne jo maalla kuivamassa auringon paisteessa.

Tähän asti emme olleet muuta puhuneet kuin mitä työ hirsien korjaamisessa vaati. Mutta nyt Matti nousi paksuimman hirren päähän, pui nyrkkiään metsään päin ja lupasi juhlallisesti, ettei ennen lepäisi kuin lappalaisen viimeinen palvelija oli tapettu. Koirat ja kanat on tapettu; kun karjukin saadaan tapetuksi, silloin taitaa ukon talo kohta hävitä.

— Sillä pitää olla tulta suussa, joka lähtee hiisiä vastaan tappelemaan. Ja millä aseella me karhun tapamme, kun luodikkomme ovat siihen toimeen liian pienireikäisiä? Eikä tuo peto koskaan tule näkyville. Pimeyden töitä vain harjoittaa. Jos se saa meidät kynsiinsä, niin emme kirveilläkään paljoa toimita.

— Totta on. Mutta kuolee karhu pienireikäisenkin pyssyn laukauksella, kun vain panee paljon ruutia ja ison luodin.

— No ruutia voit panna vaikka suun tasalle. Mutta miten aiot sen ison luodin panna pienireikäiseen pyssyyn? Taitaa jäädä panematta, kunnes pystyt pistämään omat koipesi kolmivuotisen pojan pöksyihin.

Matti ei vastannut mitään, etsi vain rannalta pari kuivaa koiranputkea, joita hän tarkoin mittaili ja vertaili pyssynluotiin. Sitten menimme nuotiolle, jossa Matti valoi koiranputkiin lyijypölkkyt, jotka tulivat noin kolmen senttimetrin pituisiksi. Molemmat pyssyt ladattiin nyt kaksinkertaisella ruutipanoksella, jonka päälle lyijypölkkyt työnnettiin.

— Tuossa on kuusitoistavuotisen koivet kolmivuotisen pöksyissä, sanoi Matti ojentaen minulle pyssyni.

Ymmärsin hyvin, että jos tuommoinen lyijypötky sattui oikeaan paikkaan, niin ei karvat eikä nahka paljon estä sen tietä sydämen läpi.

— Mutta miten aiot saada karvahallin ammuttaville? Eihän häntä ole vielä nähtykään.

— En minä tahdokaan tuota ruokotonta elävänä nähdä. Tyydyn siihenkin, kun näen sen kuolleena maassa makaavan.

— Minäkin tyydyn erinomaisesti siihen. Pelkään vain pahasti, ettei isokarju aiokkaan meidän lystiksemme paneutua kuolleena maahan makaamaan.

— Mitä minä sen aikomisista. Minä se tässä aion. Ja aikomukseni on panna karhu tekemään itsemurha ja omat sanomakellonsa soittamaan. — Mutta "päivä puolessa, nälkä suolessa". Ei ainakaan minun vatsarustinkini tyydy, ellei ruoalla lepytetä.

Syötyämme lähdimme kohta pirttimäelle. Tarkoin tarkastettuamme, mitä tietä karhu oli tullut, laahasimme sinne raskaan pölkyn, johon sidoimme molemmat pyssyt lujasti kiinni ja viritimme ne nuoralla siten, että jos karhu kulki samaa tietä, se ei voisi olla pyssyjä laukaisematta. Laskelmien mukaan pitäisi luotien osua sydämen kohdalle. Hirret kannoimme kaikki uudestaan mäelle entiseen paikkaansa. Luulimme varmasti, ettei karhu malttaisi olla edellisen yön lystiä uudistamatta.

Kirveet sänkytovereina panimme maata, ja vaikka jännityksemme oli suuri, olimme päivän työstä niin väsyneet, ettemme kauaa jaksaneet valvoa, ennen kuin silmät painuivat umpeen. Puoliyön aikana heräsimme kuullessamme, miten jo ensimmäinen hirsi vierii mäenrinnettä alas ja loiskahti veteen. Karhu oli siis tullut toista tietä kuin edellisenä yönä. Kuulimme miten toinen hirsi toisensa jälkeen meni samaa tietä kuin ensimmäinen. Tyytyväisellä mörinällä karhu säesti vierivien hirsien jyrinää. Laskimme kahdeksaan asti. Silloin jyrinä päättyi, ja karhu ikäänkuin voitostaan riemastuneena kiljaisi pari kertaa, että metsä kaikui. Sitten oli kaikki hiljaista.

— Mitä sitten lauletaan, kun virsi loppui? kuiskasin Matille.

— Odota vielä hetkinen. Aamen aina virren päässä, tikku makkaran nenässä. Ehkä se vielä aamenenkin laulaa, kun kerkeää.

— Eihän lisä pahaa tee muuta kuin maantien jaossa ja selkään saannissa.

Mikä meihin lie mennyt, kun näin uskalsimme leikkiä laskea, vaikka missä hetkessä hyvänsä karhun kynnet olisivat voineet olla niskassamme.

— Mutta jos tuo ruokoton ryhtyy samaan temppuun, kun huomaa pyssypölkkyimme; voi käydä niin, että karhu ampuu meidät emmekä me karhua.

Samassa kuulimme karhun jo tulevan mäenrinnettä alas. Äkisti olimme molemmat paksun kuusen takana. Tarpeeton oli kuitenkin pakomme, sillä samassa paukahtivat laukaukset, ja päästäen hirveän mölinän syöksyi karhu kuin myrskytuuli nuotiomme ohitse ja katosi metsään. En voinut olla lähettämättä sen perään neuvoa: aja hiljaa ahtehessa, paremmin reki pitää. Matti kuitenkin puolsi karhua, väittäen, ettei ole sääriä säästettävä, kun on kiire kintahissa.

Oli miten oli, yrityksemme oli epäonnistunut.

Seuraavana aamuna tarkastimme karhun jälkiä ja huomasimme niissä jokusen veripisaran. Seurattuamme askeleita pari sataa metriä löysimme — kaksi hammasta. Toinen luodeistamme oli siis sattunut suun kohdalle ja ilmaiseksi vapauttanut karhun parista hampaasta suurempaa vahinkoa sille aiheuttamatta, mikä ei ollutkaan ihmeteltävää, kun karhu oli tullut toista tietä kuin olimme odottaneet. Olimme menetelleet ajattelemattomasti. Meidän olisi pitänyt asettaa pyssyt siten, että toinen luoti olisi sattunut kohdalle, tuli karhu sitten kumpaa tietä hyvänsä. Palikka selkään sille, joka jälestäpäin neuvon keksii.

Kun suuresti pelkäsin, että Matin pitkät kuulat olivat lyöneet pyssynpiippumme vääriksi, vaadin, että pilkkaan ampumalla hankitaan asiasta varmuutta. Matti väitti, etteivät ole ennenkään Mataraisen piiput pettäneet, ja oikeassa hän oli, kaikeksi onneksi.

Rakensimme nyt aittapahasen puuhun, sillä pelkäsimme, että karhu muuten ehkä rupeaa muonavarastoamme vähentämään. Valitsimme pienenpuoleisen kuusen, jonka oksat hyvin kestivät meidän painomme, mutta laskelmamme mukaan eivät kestäisi karhun painoa. Seuraavina päivinä toimme kaiken omaisuutemme, yksin purjeenkin, leirille.

Nyt tein Matin ehdotuksesta luettelon omaisuudestamme. Luettelo sai tämän muodon:

Kalustoluettelo.

Kahdet melkein uudet sarkavaatteet.
Kahdet pieksusaappaat.
Kaksi karvalakkia.
Neljä paitaa ja neljät alushousut.
Neljä paria sukkia.
Kahdet kintaat ja vanttuut.
Yhdet vällyt ja viisi sudennahkaa.
Yksi jääjahti purjeineen, köysineen ja nuorineen.
Kaksi lujaa tuohikonttia.
Kaksi hakkuukirvestä ja kaksi käsikirvestä.
Yksi "koipelisaha" ja yksi kolmisulkainen viila.
Kaksi ihan käyttämätöntä kovasinta.
Yksi "kolmen varttituuman" käsinäveri.
Kahdet tupet.
Kaksi taskukelloa perineen ja kompassineen.
Kaksi hyvää luodikkoa.
472 nallia.
Kaksi kiloa ruutia, parikymmentä laukausta vaille.

Raskaanpuoleinen lyijykäärö.
Kaksi kuulamuottia ja yksi valinkauha.
Tulitikkuja, vähän yli neljä laatikkoa.
Kaksi "rengasta" messinkistä paulalankaa ja kaksi sykyrää
pellavaa kiinnitysnauhaksi.
Yksi pussi sisältäen parsimisneuloja, lankaa, äimiä y.m.
metsämiehen varustuskaluja.
Yksi jauhokuli ja kauraryynipussi.
Yksi nahkainen pussi suolaa.
22 leipää ja muutamia vesilintuja.
Yksi rasia silakoita ja s:n voita ja masiinaläskiä.
Yksi rautapata ja yksi paistinpannu.
Yksi kukkaro sisältäen Smk. 17:30.
Yksi kultainen rannerengas.

Kun olin saanut luetteloni valmiiksi, luin sen Matille, joka julisti, että olimme runsaasti varustetut tämän maailman tavaroilla, niin että tulisimme useampiakin vuosia toimeen saarellamme, jos niin katsoisimme hyväksi. Paremmiin olimme varustetu kuin monet Roopinpojat.

Erittäin iloisia olimme näveristä, sillä ilman sitä emme olisi voineet kunnollista ruuhta rakentaa kesän tarpeeksi. Näveri oli minun omani, enkä malttanut sitä jättää kotiin, kun olin sen pikkupoikana isältäni saanut, ja ajattelin, että se ehkä metsässäkin voisi olla jollain tavalla hyödyksi. Myöskin innokas linnustaminen tuli nyt hyödyksi, kun meillä muuten ei olisi ollut paula-"värkkiä" mukana. Päätimme mikäli mahdollista säästää ampumavaroja ja käyttää pauloja. Pajukoissa nevanrannalla näytti olevan metsäkanoja viljalti.

Karhu ei ollut kiljunut siitä asti, kun se ampui suunsa vialliseksi. Kannoimme sentähden vielä kerran pirtin alushirret paikoilleen. Emme kuitenkaan vielä ryhtyneet rakennustyöhön. Vesilinnut rupesivat näet nyt levottomasti lentämään sinne tänne, josta huomasimme, että ne luultavasti pian aikoivat poistua, ja päätimme ampua niitä niin suuren varaston kuin suinkin mahdollista. Rasvaiset hanhet maistuivat mielestämme paljon paremmalta kuin metsälinnut. Viikon ajan emme siis tehneet muuta kuin ammuimme lintuja, melkein yksinomaan hanhia. Nämä muuten niin arat linnut olivat nyt helposti ammuttavissa, kun ne koko pitkät päivät lentelivät toisesta lammikosta toiseen. Yhdestä ainoasta paikasta, jossa oli erittäin sopiva suoja, ammuimme toistakymmentä hanhea ja useampia heinäisorsia.

Eräänä aamuna herätessämme olivat kaikki vesilinnut lähteneet. Järvi ja rannat tuntuivat niin omituisen hiljaisilta. Iloiset metsästyspuuhat täytyi nyt jättää ja ryhtyä lintujen säilyttämiseen talven varalle. Niitä riippui jo aittamme katossa koko suuri kimppu siivottuina ja kynittyinä. Sanotaan ettei suola sydäntä tuimaa eikä terva mieltä käännä. Mutta edellinen oli samaten kuin jauhotkin laskettu vain tämän talven varaksi. Päätimme sentähden savustaa lintuvarastomme. Savustusuunin tekemiseen meni kaksi päivää, mutta silloin se oli myös erinomainen. Tuskinpa olisimme sitä kokoon saaneet ilman näveriämme. Lautojen teko savustustorvea varten meni oivallisesti. Kun hirret lämmitettiin nuotion vieressä, niin niistä sai kiilaamalla oikein kauniita lautoja. Lautojen saumaaminen toisiinsa tuotti meille ensin paljon vaivaa, mutta kun otimme varren toisesta kirveestä ja laitoimme itsellemme höyläntapaisen, meni työ reimasti. Laudat kiinnitettiin poikkipienoihin vaarnoilla, joitten päät torven sisällä jätettiin niin pitkiksi, että savustettavat linnut ripustettiin niihin.

Täten saimme erinomaisen kolmen metrin korkuisen savustuskaapin, jossa saatoimme samalla kertaa savustaa kymmenen hanhea, jopa enemmänkin. Jos vain säännöllisesti hoidettiin tuli, niin panos valmistui vuorokaudessa. Linnut olivat savustettuina erinomaisen maukkaita ja seuraavana kesänä yhtä hyviä kuin juuri valmistuttuaan. Savustamiseen käytimme yksinomaan leppäpuuta ja katajaa. Kun Matti mielellään hoiti kaikkia ruoanvalmistusaskareita, ryhdyin minä innolla ja tarmolla pirttihirsien tekoon. Otin yksinomaan kelopuita, että pirtistä tulisi kuiva. Tosin kyllä ei märkä pala eikä vesi happane, mutta kuiva pirtti on aina kodikkaampi kuin kostea, ja meidän pirtistämme oli tuleva kuiva.

Kun Matin toimi ei vaatinut yhtäjaksoista työtä, kannoimme hirret mäelle sen mukaan kuin ne valmistuivat. Karhua emme olleet vieläkään nähneet emmekä kuulleet ja rupesimme jo toivomaan, että toinen luoti olisi astunut hyvin ja tappanut sen. Kuitenkin tehtiin varmuuden vuoksi pirtin ovesta niin luja, että se voisi kestää karhunkin hyökkäyksiä.

Oli marraskuun 24. päivä, kun ensimmäinen hirsikerros pantiin. Liikkuu tuppi linnan työssä, olkapää omassa työssä, sanotaan, ja kyllä me nyt liikutimme olkapäitämme. Sitä ne kyllä kaipaavatkin, sillä ne olivat hirsien kannosta käyneet hieman aroiksi. Päätimme lujasti, että jos Herra suo terveyttä ja voimia, niin jouluaatto vietetään lämpimässä pirtissä. Ja lämmin siitä oli tehtävä. Matti väitti, että lämmin on hyvä kesälläkin, ruoka viljavuosinakin. Miksi siis ei tehtäisi talveksi lämmintä pirttiä, kun sammalia tilkitsemistä varten oli vaikka kuinka paljon? Päätettiin siis tehdä seinistä niin tiiviit, ettei talvella vilu

tule eivätkä kesällä sääsket syö. Tätä varten oli tarpeen tehdä varat hirsien väliin neljän tuuman levyisiksi, että mahtui runsaasti sammalia. Hirret jätettiin pyöreiksi sekä pirtin sisä- että ulkopuolelta, koska tämä säästi paljon työtä ja meidän mielestämme pirtistä tuli täten sievemmän näköinen. Isompi näveri olisi nyt ollut hyvä olemassa, mutta emmehän me olleet lähteneet matkallemme pirtinrakentamista varten, ja tulimme pienelläkin toimeen, kun teimme vaarnat kovista kuusenoksista.

Asetimme pirtin semmoiseen paikkaan, jossa oli sopiva kivi tulisijaa varten. Päätimme jo keväällä tehdä tiiliä ja muurata oikean takan savupiippuineen. Nyt meidän oli pakko tyytyä saunankiukaaseen ja varustaa räppänät seiniin. Oudolta tuntui laitos aluksi, mutta kun siihen tottui, kävi tällaisessa pirtissä asuminen hyvin. Tyydyimme aluksi multalattiaan, mutta heti uuden vuoden jälkeen laitoimme puisen lattian. Ja keväällä tuohenkiskonnan aikana peitimme turvekaton tuohikatolla.

Olimme ensin ajatelleet tehdä pirtistämme oikein komean, kaksitoista tai ehkä neljätoista hirsikerrosta. Huomasimme kuitenkin pian, ettei se siinä tapauksessa valmistuisikaan jouluksi, ja rupesimme myöskin pelkäämään, ettei kiuas jaksaisi pitää niin korkeaa pirttiä lämpimänä. Vähensimme siis vaatimuksiamme, ja kun kymmenes kerros oli pantu ja huomasimme, että huone lattian ja katonrajan väliltä tulisi olemaan kaksi metriä, tyydyimme siihen korkeuteen ja rupesimme päätyjä nostamaan. Onneksi oli kuutamoaika, että puhteilla saatoimme nostaa turpeita ja valmistaa kattomalkoja, sillä päivänvalon aika rupesi käymään kovin lyhyeksi.

VIII.

Joulun aattopäivänä siirsimme vuoteemme pirttiin. Seinät olivat tosin vielä tilkitsemättä — sammaloitu ne oli kuitenkin runsaasti — ja vuoteet asetettiin vain multalattialle, mutta omassa pirtissä asuttiin. En voi mitenkään kuvata sitä kodikkuuden tunnetta, joka valtasi sydämemme, kun astuimme kynnyksen yli ja suljimme oven jälkeemme. Se oli juhlallinen hetki. Itsestään menivät kädet ristiin, ja pitkän hetken seisoimme siinä oven vieressä sanaakaan puhumatta. Oli kuin emme olisi uskaltaneet astua etemmäksi. Mutta äkisti sieppasin päreen orrelta, sytytin sen palamaan ja pistin pihtiin. Oli meillä kynttilöitä, niin kauan kuin mäntyjä mäellä kasvoi. Matti teki samaten pannen vielä kaksi "kynttilää" palamaan, niin että kolmihaara loimusi tuvassa. Kopeloin konttiani, sain sieltä virsikirjani, istuin pölkylle ja luin ääneen joulupäivän epistolan ja evankeliumin rukouksineen. Mattikin sai virsikirjansa esille, lauloimme jouluvirren ja luimme siunauksen.

Näin aloitimme joulujuhlan, vihkien samalla kertaa pirttimme asuttavaksi.

Ovilukossa meillä oli jo kaunis pino kuivia kuusihalkoja. Kuusihaloista lähtee vähän savua. Ne ovat kiukaassa parhaimmat. Kaksi tuohisankkoa täynnä vettä oli palokaluinamme. Kun tuohi tähän aikaan vuodesta ei ole rovellaan, oli vesisankojen valmistus tuottanut meille paljon vaivaa. Rumia ne olivatkin nähdä, mutta keväällä tehtäisiin paremmat.

Yhdessä laitoimme puut ensi kertaa kiukaaseen ja pantiin ne palamaan. Nyt oikea jouluriemu syttyi. Päreet valaisivat pirtin, takkavalkea loimusi, savu nousi kattoon ja varjosti teltantapaisesti koko huoneen. Olimme tehneet kaksi räppänää, yhden kumpaankin päätyyn. Oli mielestämme kuin noituutta, että huone oli ihan savuton, mutta jos pölkylle nousi ja nosti kätensä kattoa kohti niin huomasi paksun savukerroksen.

Ajatuksemme menivät nyt kotikylään ja pysähtyivät paapan tupaan. Tiesimme, että sauna-aika oli jo ohitse ja että paappa oli mennyt omaan mökkiinsä. Tiesimme myös, että ukko nyt istui rätisevän takkavalkean ääressä ja ajatteli meitä. Sydäналusta rupesi tuntumaan niin omituisen tyhjältä.

— Matti, muistatko enää, mitä paappa sanoi joulun tulosta?

— Joudu, jouluku, milloin joudut: jo on paita paikattuna, pyhäliinat pyykittynä.

— En minä tuota ajatellut, mutta tuota sanaa, jossa hän puhui jouluruoasta:

— Tule, jouluku, koska joudat, kyll' on kystä aitassani: sirkan reisi, paarman jalka, peipposen peräpakara.

— Eikö siinä ollut jotain sisiliskoistakin?

— Se on oikeastaan köyristä, se sana. Kyllä minä senkin muistan:

Tule, kekri, joudu joulu, kyll' on kystä aitassani: sisiliskon silmäpuoli, sammakon sakarivarvas.

— Tuo se oli, jota tavoittelin. Köyhän joulua paappa sillä kuvasi. Ei suinkaan köyhälle tule joulu jollotellen, juustokämpäle kädessä.

— No, on joulu köyhälläkin, laskiainen laihallakin. Jopa kettukin jouluksi kenkäräjänsä kokoaa.

— Pelkään minä vain, ettei linnansuutari tänä iltana sianpäättä padassaan paista. Vaikka kyllä hän minulle kerran kehui, että hänellä on joulu joka päivä, toisin päivin pääsiäinen.

— Ja minulle sanoi: saaman pitää jouluna piimää, vaikka saappaassa kirnuttaisiin.

— Kyllä kai sillä ukkorahjuksella aina saappaita on, ellei aina omiakaan, niin toisten. Mutta mistä se kirnupiimä lähtee, kun ei ole lehmällistä kirnuun panna? Eikä sillä lie muukaan särvin erinomainen. Riski ja leikkisä ukko se vain on, vaikka töllikin on niin pikkuinen, että hän tuskin voi koipiansa oikoa. Ja silmät ovat sikkarassa, vaikka kalja on tynnyrissä vetistä.

— Voi, kyllä me olemme sentään herroja häneen verrattuina, vaikka meiltä taitaa olla parikymmentä peninkulmaa kirkolle. Ei meidän taida tänä jouluna kannattaa nousta kolmen aikana lähteäksemme kirkkoon?

— Ei kannata. Mutta aattoa voimme sitä kauemmin viettää. Ei minua ollenkaan miellytä mennä tänä iltana varhain maata. Tuntuu niin omituisen hyvältä asua tuvassa.

— Istutaan vain valveilla. Eiköhän yötä piisaa ja pärettä. Mutta juoda jouluna pitääpi, syödä lihaa laskiaisna, siankyttä kynttelinä, lapaluuta laskiaisna. Kaljatynnyri tänne!

Kaljatynnyrin olimme tehneet jo ennen kuin pirtin rakentamiseen ryhdyttiin. Ensimmäinen panos ei onnistunut oikein hyvin, koska meillä ei ollut muuta hapatetta kuin reikäleipää. Mutta silloin keksin hyvän keinon: panin niittysuolaheinää tynnyriin, ja kaljanteko onnistui erinomaisesti. Meidän mielestämme oli kaljamme parempaa kuin paapan paras vaarinkalja. Ja vielä parempaa piti tulla nyt, kun saatiin tasaisempaa lämpöä.

Nostin kaljatynnyrin uunin viereen ja täytin haarikan. Siemauksen juotuani ojensin haarikan Matille.

— Saappas tästä, Saparo-Matti, Keikka-Heikin kiulusta!

— Tää poika ei olekaan mikään Saparo-Matti! Luulen, että koipeni ovat pitemmät kuin sinun.

— Eihän ne pitkät sääret muualla auta kuin tuohen kiskonnassa. Oikoiset ne ovat minunkin sääreni. En minä ole tynnyrissä kasvanut, enkä runnista ruokittu, enkä elämäni puukirkossa käynyt. Muista se toistaiseksi.

— Kyllä minä muistan, että katajassakin on tervaa. Koetetaanko, kenen paidassa kaulus kestää?

— Valmis minä olen, niinkuin lukkari sotaan. Mitä huoli mies nuori, terve ja ripeä eikä mistään kipeä.

— Se nähdään sitten kun on leikki loppunut, kuka on terve ja ripeä eikä mistään kipeä. Mutta jos aiot ruveta haukkumaan Saparo-Matiksi, niin minä sanon, että suus tuppeen ja munalukko suun eteen. Ota omasta nenästäsi kiinni, siinä on hyvä kädensija.

— Noin se puhuu, jolla ei ole myssyssä mitään, kun on lampaanmaidolla ruokittu. Rähisee niin, etteivät harakat kestä tuvan katolla.

— Lentäkööt sitten. Mutta sen minä sanon, ettei pitkillä puheilla kissaa säkkiin panna ja kynnet sillä pitää olla, joka sammakon nylkee. Eikä sinussa ole miestä minua purematta nielemään.

— En minä nyle enkä niele. Mahtuuhan kaksikin sammakkoa pappilan kaivoon. Sovitaan pois, en minä sano ikinä enää Saparo-Matiksi.

— Kas se oli viisas sana ja sinulle itsellesi erinomaisen hyödyllinen. Vaikka enhän minä oikeastaan olisi viitsinytkään heikonpuoleiselle pojalle voimiani näyttää. Eihän sokeata sakkoon panna eikä jalatonta jalkapuuhun.

— No vanha rauha siis ja pappi joka pitäjään. Juo jo, kalja jäähtyy!

Matti joi nyt aika kulauksen, ja oli sitten muka pyyhkivinään vaahdon parrastansa. Matissa näkyi näet jo vähän merkkiä, mihin paikkaan viikset kasvavat.

— Vai pyyhkäiset! Ei sitä vielä tiedä, kasvaako tuohon paikkaan höyheniä vai partaa. Ei parta pahoille

kasva, turpajouhet joutaville.

— Paha on olla parratonna, paha pitkän parran kanssa. Nää viikset ovat minun omiani ja mielestäni juuri parahiksi pitkät. Mutta sinun nokkasi alusta näyttää vielä vähän tyttömäiseltä.

— Minun nokkani alusta on minun omani, ja pidän sen semmoisessa kunnossa kuin itse tahdon. Ota jo silakkarasia esille. Kun on jouluku, niin olkoon jouluku, paistetaan kaksikin silakkaa.

Minä tahdoin näet kääntää puheen toisaalle, koska Matin viiksien alut olivat minulle kuin silmätikku.

— Kah kun on särelläkin sappea. Mutta onhan tässä syytäkin. Lahna on aina suuri toisen miehen paatinpohjassa. — Mutta voi todella tätä jouluku! En minä muista ainoatakaan jouluku ilman joulukalaa. Ja pieniä ne ovat silakat joulukaloiksi. Eikö nyt ole kolme joulupyhä, kun meillä on tänään torstaipäivä?

— On kai. Huomenna on joulupäivä, lauantaina Tapaninpäivä, ja lauantaita seuraa minun laskuni mukaan sunnuntai. Tietäähän hönttökin, että sunnuntaina on pyhä.

— Pläsiin minä sitä yön, joka minua höntöksi haukkuu.

— Enhän minä sinua. Sanoin vain, että hönttökin sen tietää, että sunnuntaina on pyhä.

— Älä sano tuota kolmatta kertaa. Tarkoitit minua, vaikket puhu suoraan.

— No en minä kolmatta kertaa sano, koska et tahdo. Tehdään uusi rauha, kun vanha ei kestänyt.

— Tehdään vain. Eiväthän ne rauhat sinun kanssasi näy kauan kestävän. Täytyy usein uudistaa. Mutta parempi laihakin sopu kuin lihava riita.

— Eihän tässä riidellä. Leikkiähän minä vain lasken. Mutta ethän sinä leikkiä ymmärrä. Tikulla silmään pistää, niin jo suutut.

— Enhän minä niin vähästä. Koettaisit pitää pärettä paapalle, niin saisit nähdä äkkipikaista. Kerran kun olin hänellä pärepihtinä, niin en tehnyt muuta kuin pyyhkäisin karren poikki ukon nenänpäähän. Olisitpa nähnyt, miten hän rähisi.

— Nenästäänhän se äkkipikainen suuttuu. Vai sinunmoisesi pihdiksi hän otti! Kyllä minä nyt tiedän, miksei ukko hyväksynyt minua päreenpitäjäksi, vaikka minä oikein pyytämällä —, sanoi vain, että kun on itse pihti, niin on näkö rihti. Paappa muisti tietysti niitä sinun pahoja töitäsi.

Matti ei ollut kuulevinaan puhettani, mutta otti esille neljä silakkaa, leipäpuoliskon ja kauraryynejä. Silakat olivat tähän asti olleet parhaimpana herkkunamme, mutta nyt Matti moitti niitä taas pieniksi joulukaloiksi.

Sitten oli aika minunkin tuoda esiin joululahjani. Koska meillä oli ollut aikomuksena metsätöitten loputtua lähteä uittoon, olin ottanut konttiini sekä onkivehkeet että uistimen. Ja kun edellisenä sunnuntaina kävelin pitkin järven ranta ja näin kalan hyppivän, lähdin noutamaan uistintani ja onnistuin heittämällä samaan aikaan ison taimenen. Matti ei tiennyt uistimestani mitään, ja kalansaaliini olin myös onnistunut häneltä salaamaan.

Kun Matti siis uudestaan rupesi silakoista nurisemaan, menin halkoloukkoon ja vedin halkopinon takaa esille taimeneni.

— Kelpaisiko tää sinulle joulukalaksi?

Matti oli hämmästyksestä pudota lattialle. Otti sitten kalan käteensä, käänteli sitä pari kertaa takan edessä, mutta ei puhunut mitään.

— Mikset vastaa? Ei tämä varastettu ole. Haukiuistimella se on saatu. Vai etkö tiedä, että Kaskisessa on kaikki kalamiehiä, paitsi pormestari ja Ponki, jotka istuu ja onkii?

— Sitähän minä sunnuntaina rupesin epäilemään, kun niin kauan viivyit, että sinut on nimitetty hoitamaan Kaskisen pormestarin virkaa. Mutta luulin sinulta puuttuvan kaikki siihen kuuluvat kapineet.

— Kelpaako? Sano pian, muuten jäät ilman.

— Kelpaa, kelpaa. Pian täällä voidaan kuin Lissaponin kuninkaan kissat.

— Ilmaiseksiko luulet saavasi! Ei niin. Kenkki on kuollut ja ilmiantaja tapettiin Kyrön kankaalla. Sano heti joku ylistelevä sana joulukalastani, äläkä juonittele niinkuin iiläinen papinvaalissa.

— No hyvä kala on leveä ja lihava. Loistaa ja paistaa kuin kalajokelainen pyhähousun nappi. Joko saan

osani?

— Jo saat. Heitä nyt hiilille paistumaan.

Kun illallinen oli syöty, rupesi minua nukuttamaan. Koko päivä oli aherrettu kaikin voimin, ja pirtti oli niin lämmin, että pakkasi tulemaan hiki. Mutta Matti oli nyt semmoisella puhetuulella, ettei hän mitenkään laskenut minua maata. Lisättiin siis puita kiukaaseen, ja istuttiin vielä hetkiseksi nauttimaan pesänpaisteesta.

— Kuules Jussi!

— Mikä nyt?

— Oletko sinä koskaan — noin — niinkuin — ajatellut tyttöjä?

— Mikä on! Täytyihän niitä koulussa useinkin ajatella. Aina minua sapetti, kun nuo löntöt osasivat läksynsä paremmin kuin me pojat.

— Enhän minä sillä tavalla. Tarkoitin, että oletko jonakin kuutamoilta tullut ajatelleeksi, että voisi olla hauskaa kävellä käsikynkässä?

— Puhu nyt potaskaa! Vai käsikynkässä tytön kanssa. Ensin pitää apinasta tulla ihminen.

— Älä sano apinaksi. Jumalan luoma tyttökin on ja vähän parempi ehkä onkin kuin poika.

— Älä Matti hyvä, mielettömyyksiä puhu. Samana päivänä työstä tulee ihminen kuin vuohesta tulee eläin ja kiiskistä kala.

— Voi Jussiparka, kun se rakkaus on sinulle vielä salaisuus. Enhän minäkään nyt pitkään aikaan ole muistanut sitä lautamiehen Maria, kun ei köyhän oikein sovi rikkaan talon tytärtä rakastaa. Mutta nyt kun olen tullut yhtä rikkaaksi mieheksi kuin lautamieskin ja kun tänään on jouluaattoakin, niin tuln taas ajatelleeksi — — —. Kyllä vain ovat kasvot sen tytön puhemies.

— Matti ja Mari on kaunis pari, Antti ja Aunee on vielä kaunee.

— Olkoon niinkin. Mutta totta puhuen, eikö se Mari ole sinunkin mielestäsi nätti likka?

— Onhan tuo niinkuin mustalaisen pussista pudonnut.

— Kuinka sinä, onneton Jussi, uskallat tuommoista puhua vaikka tunnet minun käsivoimani!

— Näinhän minä ne äsken? Väänsithän paljain sormin silakaltakin niskat nurin. Mitenkähän sitten miehen kävisi!

— Älä, hyvä Jussi, viitsi. Minä olen nyt niin laupiaalla tuulella. Ymmärräthän sinäkin, että tytöt ovat tyttöinä soreat, neitoina aivan koreat.

— Heti akkana äkäiset, vihaiset vihittyänsä. Ja se on totta, sillä linnansuutari sanoi niin.

— En minä nyt enää viitsi sinun kanssasi. Et sinä näistä asioista ymmärrä enempää kuin sika kottikärryistä.

Tähän päätyivät Matin ja minun tuumailuni rakkaudesta, eikä siitä asiasta enää puhuttu koko saarella olomme aikana. Panimme maata suden- ja lampaannahkojen väliin. Arvasimme hyvin, että vaikka pirtti nyt oli lämmin kuin sauna, niin aamupuolella yötä lampaannahkaiset olivat hyvät olemassa.

Karhu ei ollut pitkään aikaan karjunut. Luulimme sen menneen talvipesäänsä ellei se ollut jo kuollut.

Niin onnellisesti ei kuitenkaan ollut laita: Tuskin olimme ehtineet nukkua, kun jo karhun kamala karjunta ihan pirtin vieressä herätti meidät äkisti. Panimme oitis useita päreitä palamaan. Kuulimme karhun käyvän pirtin ympäri. Kun se tuli oven kohdalle, se koetteli ovea. Kirveet kädessä seisomme oven vieressä, vaikka varmasti tiesimme, ettei se mitenkään voisi saada ovea auki. Ovenrivan se puri kappaleiksi. Mutta siitä se ei paljon hyötynyt. Ovi oli lujilla salvoilla sisäpuolelta teljetty.

Kattoa tehdessämme olimme käyttäneet tikapuina paria hirttä, jotka olivat jääneet paikalleen. Kuulimme nyt, miten karhu rupesi näitä myöten katolle kiipeämään. Toinen niistä hirsistä kuitenkin luiskahti sivulle, ja karhu jupsahti maahan. Se karjui hirveästi ja uudisti heti yrityksensä. Tultuansa katon rajalle se repäisi yhdellä ainoalla tempauksella kattomalan irti, niin että turpeet satelivat pirttiin. Samassa se pisti päänsä raosta sisään. Molempain pyssyt pamahtivat yhtä aikaa, ja karhu putosi toisen kerran maahan. Luulimme jo tappaneemme sen, mutta hetken perästä se karjui taas yhtä vihaisesti kuin ennen järven toiselta puolelta.

Teimme isot päresoihdut, menimme katolle ja saimme vahingon jossain määrin korjatuksi. Vieritettyämme tikapuut maahan, menimme pirttiin, panimme oven uudestaan lujasti telkeen ja siivosimme pirtin lattian mullasta ja turpeista.

Hyvät neuvot olivat nyt kalliit. Tämä karhu oli hirvittävän suuri eläin. Kun se romahti katolta maahan, tuntui kuin koko mäki olisi siirtynyt paikaltaan. Oli selvää, että karhu ei tulisi antamaan meille rauhaa, ennen kuin onnistuisimme saamaan sen hengiltä. Ruudista ja lyijystä tämä hirviö ei näyttänyt välittävän enempää kuin jos olisimme lyöneet sitä vitsalla. Omasta puolestani luulen kuitenkin, että jos pyssymme olisivat olleet suurireikäisiä, olisi karhu kuollut. Meidän pienistä lyijyherneistämme se vain suuttui. Mutta Matti ei tahtonut kuulla siitä puhuttavan. Hän vain lausuili kovia sanoja Lapin ukosta ja hänen kiroistaan.

Emme uskaltaneet kummatkaan nukkua yhtä aikaa, vaikka väsymyksemme oli suuri. Arpa määräsi minulle ensimmäisen vahtivuoron, ja Matti ryömi nahkaisten alle. Hän nukahti heti.

Pirtissä oli lämmin, mutta pimeä. Avasin sentähden peräseinän räppänän, kuu paistoi kirkkaasti huoneeseen ja teki sen kodikkaammaksi. Hetken valvottuani olin kuulevinani raskaita askeleita pirtin ulkopuolelta. Karhu oli palannut takaisin. Hirret, jotka olivat nojanneet katonrajaa vasten, olivat nyt poissa. Pelkäsin, että karhu kiipeisi seinää ylös ja tulisi uudestaan katolle. Se olisi karhulle helppo asia, jos se vain tulisi sitä ajatelleeksi. Tätä keinoa vihollisemme ei kuitenkaan käyttänyt.

Pelkoni oli suuri, mutta Mattia en herättänyt. En tiedä, mikä urhoollisuuden henki minuun oli mennyt, mutta minusta tuntui, että kun olen vahtina, niin minun täytyy myös yksin ottaa vihollisen hyökkäykset vastaan — jos hän hyökkäisi.

Kauan ei tarvinnut odottaa. Musta varjo täytti räppänän, ja ainoastaan hiiloksen heikko valo näkyi pirtissä. Sytytin heti pari pärettä ja pistin ne pihtiin. Samassa tunsin, miten koko pirtti huiskui. Leveä rako aukeni peräseinään, ja hirvittävä julmannäköinen karhunpää yritti räppänästä tunkeutua pirttiin. Veri hyytyi suonissani. Niin kauheasti minä pelkäsin. En kyennyt liikkumaan paikaltani enkä saanut kurkustani niin paljon ääntä, että olisin voinut herättää Matin, joka nukkui tietämättä mitään tästä maailmasta. Karhu oli, kumma kyllä, aivan ääneti.

Sitten kuului äkisti jysäys, ikään kuin arkun kantta olisi lupsautettu kiinni, ja samassa rako peräseinässä meni umpeen.

Karhu oli onnistunut tunkemaan päänsä räppänästä sisään.

Mutta tuskin karhu oli yrityksessään onnistunut, kun se jo näytti katuvan tekoansa. Yhtä kiihkeästi kuin se oli yrittänyt päästä sisälle, yritti se nyt päästä takaisin ulos. Se jyskytti koko pirttiä, mutta turhaan. Hirsi, joka oli mennyt takaisin paikalleen, ei enää noussutkaan.

Kaikki tämä tapahtui paljon lyhyemmässä ajassa kuin tässä olen osannut kertoa. Samassa silmänräpäyksessä kun huomasin, ettei karhu saakaan päätään reiästä takaisin, palasi toimintakykyni. Heitin pyssyn lattialle, sieppasin kirveen käteeni ja löin voimieni takaa karhua sivulta päin kurkkuun. Veri räiskyi ympärilleni kuin paloruiskusta, ja karhu päästi niin kauhean kiljunnan, että kai olisin kaatunut lattialle, ellei Matti samassa olisi seisonut vieressäni. Hän ei ollenkaan ymmärtänyt, mitä oli tapahtunut. Seisoi vain siinä katsoen tuijottaen tuota kauheaa näkyä.

Kun karhu yhä näytti uudistavan yrityksiään päästä pälkähästään löin sitä vielä kahdesti kirveentalalla otsaan, minkä jälkeen se jäi riippumaan pää tuvassa, ruumis tuvan ulkopuolella!

Äskeisen pelon sijaan minut valtasi — ja myöskin Matin — nyt vallaton ilo. Sieppasimme orrelta isot pärekimput, sytytimme ne palamaan ja menimme katselemaan otusta. Pelkään, että jos joku olisi nähnyt hulluja intiaanihyppäyksiämme, meidät olisi suljettu yleisölle vaarallisina henkilöinä hullujenhuoneeseen. Tietysti en voinut olla kiusaamatta Mattia kysymällä, paljonko hän maksaisi karhunnahastani, karhunlihoistani ja karhunihrastani. Mutta tällä kertaa ei ollut katajassa tervaa, ei tippaakaan. Matin ilo oli niin suuri, ettei hän ollenkaan minua kadehtinut, vaikka hänenhän oikeastaan olisi pitänyt tappaa karhu.

Ylpeänä kuin Porin kerjäläinen astuin saaliini viereen. Olin kyllä kuullut sanottavan, että suuri karhu on yhtä suuri kuin härkä. Mutta nyt vasta huomasin sen todeksi. Räppänästä oli maahan tasan kolme metriä, ja karhun takajalat koskivat maahan. Eläimen nahka oli pikimusta, ja Matti, joka ymmärsi nahkain arvoa, väitti, että jos sitä hoidetaan hyvin, maksavat venäläiset nahkakauppiat siitä toista sataa ruplaa. — Olin siis nyt rikas mies, vaikka minulla ei ollutkaan kultaista rannerengasta kuten Matilla.

Saadaksemme karhun pään seinästä irti, meidän oli pakko kiilata seinänrako vielä kerran auki. Peitimme karhun havuilla samana yönä, ettei se ehtisi jäätyä. Ensimmäisenä arkena joulun jälkeen

nylimme sen ja paloimme lihat. Rasvakerros nahan alla oli kahdeksan, muutamin paikoin kymmenenkin senttimetrin paksuinen. Liha oli kuin parasta sianlihaa. Talia meillä oli nyt enemmän kuin yhtenä talvena tarvittiin. Päreitä ei enää tarvinnut käyttää.

Vaikka meillä nyt oli lihaa yltäkyllin, rupesimme uudenvuoden jälkeen panemaan ansoja nevan rannoille, jossa on runsaasti metsäkanoja. Myöskin petäjäistä leivoimme, koska mielestämme jauhosäkkimme hupeni liian nopeasti. Lautoja ruuhen ja huonekalujen valmistamista varten kiilattiin, veistettiin ja pantiin orsille kuivamaan. Näissä toimissa sekä huonekalujen ja suksien valmistamisessa kului sydäntalvi nopeasti, mielestämme liiankin nopeasti. Vesi järvessä jäähdyi jäähtymistään, ja kynttilänpäivänä jäätyn meidän puoleinen osa järveä. Se ei ollutkaan aivan syvä kohta, mutta pohjoinen osa järveä oli. Uistinsiimani ei siellä ylettynyt pohjaan, ja vuorensinä nousi vedenpinnasta äkkijyrkkänä toistakymmentä sylvä. Vuorensinä näkyi aukko, joka oli sisäänkäytävä suureen rotkoon. Mutta kun vuoren seinä oli tässä paikassa sileä kuin lasi ja aukko pari kolme sylvä vedenpintaa ylempänä, oli pääsy siihen hyvin vaikea. Heittämällä kiviä aukosta sisään huomasimme kuitenkin, että luola oli sekä syvä että leveä. Omituinen kumea ääni kuului, kun kivi putosi luolan pohjalle. Matti, jonka mielikuvitus on elävämpi kuin minun, oli sitä mieltä, että luola on muinaisten lappalaisten aarreaitta ja että se on täynnä kulta- ja hopearahoja.

Saaren eteläinen puoli oli meille jo niin tuttu, että olimme tehneet siitä kartankin. Olimme kuutamoiltoina kulkeneet suksilla tämän osan saarta ristiin rastiin monta kertaa. Ellemme olisi onnistuneet tappamaan karhua, olisivat kaikki nämä hiihtoretket jääneet tekemättä. Mutta nyt uskalsimme vapaasti kulkea kaikkialla. Olimme siitä yksimieliset, että kun keväällä päivät pitenevät, tekisimme pitemmän retken saaren pohjoiseen päähän, josta meillä ei ollut vielä mitään muuta tietoa kuin mitä olimme huomanneet kohta saarelle tultuamme. Suksemmekin olivat nyt erinomaisessa kunnossa, koska olimme paahtaneet ne karhunrasvalla ja männyn pihkalla. Suksenpohja tuli tästä voiteesta hyvin liukkaaksi ja kovaksi kuin lasi.

Kun järven eteläinen osa oli jäätynyt, ei sumupilveä näkynyt enää muualla kuin saaren pohjoisessa päässä.

IX.

Yöllä maaliskuun viimeistä päivää vasten oli satanut lunta. Ihmeeksemme huomasimme aamulla, että järven pohjoinenkin pää oli mennyt jäähän; sekin loisti nyt valkoisena, vaikka viikkoa ennen, jolloin myös oli satanut lunta, se pää oli pysynyt yhtä tummana kuin aina.

Mutta ihmeellisempää oli meidän mielestämme se, että auringon noustessa usvapatsas näkyi yhtä kauniina ja ruusunpunaisena kuin konsanaan. Ilma oli ihan tyyni, ja semmoisella ilmalla oli pilvi aina todellisen patsaan näköinen, kapea ja korkea. Mielestämme tuntui siltä kuin patsas ei olisi noussut suoraan järven keskeltä, vaan pikemminkin sen vasemmalta rannalta. Mutta kun pilveä ei näkynyt maan kohdalla, vaan vähän ylempänä, ei tätä asiaa voitu varmasti ratkaista.

Usvapatsaan salaisuus ei ollut siis vielä muuta kuin puoleksi selitetty. Nyt kun koko järvi oli jäässä, ei tuo loistava ilmiö voinut syntyä järvestä lähteneistä lämpimistä vesihöyryistä. Täytyi löytyä joku muikin lämpimän lähde kuin itse järvi. Muuta emme voineet ymmärtää.

Olimme itseemme puoliksi suutuksissa siksi, että emme olleet ennen tehneet tutkimusretkeämme saaren pohjoiseen päähän. Mutta mielestämme olimme jo niin täysin käsittäneet sumupilven salaisuuden, ettemme tulleet ajatelleeksikaan saaren pohjoisessa päässä olevan mitään outoa tai salaista. Vuorelta olimme mielestämme nähneet koko saaren, ja parhaimman yleiskuvan luulimme saaneemme juuri saaren pohjoisesta päästä.

Kaikki työ jätettiin kesken, ja me rupesimme heti valmistautumaan voidaksemme varhain seuraavana aamuna lähteä tutkimusretkelle järven pohjoiseen päähän.

Kaikkien narrien päivän aamulla astuimme siis suksille ja ohjasimme kulkumme pohjoiseen päin. Tällä kertaa emme lähteneet pitkin järven rantaa, vaan metsän läpi. Tahdoimme näet samalla matkalla saada selkoa myöskin siitä, oliko metsä keskeytymätöntä vai oliko ehkä niittyä tai hakamaata muuallakin kuin järven rannalla. Ainoastaan muutamin paikoin oli joitakuuta niityntapaisia, mutta suurimmaksi osaksi oli metsä hongistoa tai sankkaa kuusimetsää.

Kun rupesimme lähestymään saaren pohjoista päätä, tulimme aukeamalle, josta neva näkyi. Aloimme

seurata nevan laitaa. Päivä teki juuri tuloaan. Ihmeeksemme näimme vähän etelämpänä nevan rannalla isohkon mustan paikan, ja lähemmäksi tultuamme huomasimme sen järveksi, joka oli arviolta neliökilometrin suuruinen eikä ollut jäässä. Jos syksyllä pyryilmassa tullessamme olisimme sattuneet purjehtimaan siihen, olisimme auttamatta purjehtineet suoraa tietä manalaan. Mutta siihen Lapin ukon valta ei riittänyt meitä ohjaamaan – jos hän todella oli meille kaikkea pahaa suonut. Ehkei ollutkaan.

Olimme pysähtyneet, kuten luulimme, järven rannalle katselemaan. Hetken seisottuamme purskahti äkisti vesi esiin altamme. Hyvin vähällä oli, että matkamme olisi päättynyt siihen paikkaan. Emme uskaltaneet pysähtyä, ennen kuin puut ympärillämme vakuuttivat meille, että meillä oli vahva maa suksien alla. Kaataessaan veden pieksusaappaistaan ei Matti puhunut muuta kuin: "Yritti tuo vielä yhden kerran." Johon minä vastasin: "Oma syy, kun lähdimme heikolle jälle."

Teimme nyt suuren tulen, söimme aamiaisen ja kuivasimme jalkineemme, mikä olikin välttämätöntä, ettei meille olisi käynyt samalla tavalla kuin paapan isälle.

Syötyämme jatkoimme matkaamme pitkin järven rantaa, tällä kertaa viisaasti pysytellen metsän rajassa. Hiihdettyämme lyhyen matkan rupesimme kuulemaan omituisia loisketta ikäänkuin vesiputouksesta. Metsä oli siellä niin tiheätä, että meidän oli pakko tunkeutua eteenpäin jalkaisin. Eikä lunta ollutkaan niin paljon, että sukset olisivat luistaneet.

Yhtäkkiä loppui kuusimetsä ja edessämme oli kuten olimme arvanneetkin, vesiputous. Vesi tuli äkkijyrkän, parin sylen korkuisen kallion päältä ja syöksyi alemmalle kalliolle, jota pitkin se laski järveen. Paikka oli luonnon ihana ja sitä suojasivat korkeat koivut, jotka nyt olivat paksussa huurteessa. Kallio, jonka päältä vesi tuli, oli tummanharmaata, melkein mustaa ja valkojuovikasta, mutta alempi kallio oli tavallista harmaata kiveä. Kovaan kallioon oli vesi aikojen kuluessa sorvannut syvän kolon, jossa se kiehui vaahtoavana koskena jatkaakseen siitä hiljaisena purona matkaansa viereiseen järveen. Vesi oli lämmintä, ja myöskin kallio tuntui lämpimältä. Ilmakin tuntui siinä veden läheisyydessä lauhkealta. Otimme lämpimän kylvyn, joka oli tarpeellinen ja virkistävä, vaikka tosin saunakylvyt pirtissä olivat mielestämme kylvyistä parhaimmat.

Tämä lämmin puro, joka nevan rannalta laski järveen, antoi meille selityksen, paitsi sumupatsaan syntyyn, myöskin erääseen toiseen asiaan, jota olimme monta kertaa oudoksuneet. Neva oli kotirannassa, ja kuuleman mukaan muuallakin, talvisaikana korkeampi kuin kesäisin. Syksystä se rupesi aina nousemaan ja nousi kevääseen asti laskeakseen kesän aikana vähitellen matalammaksi. Tämän huomasi selvästi rantakiviä tarkastamalla. Jos talvi oli pitkä, oli neva keväällä parikymmentä senttimetriä korkeampi kuin syksyllä. Kesän aikana väheni nevan vesimäärä haihtumalla; talvella kun nevan pinta oli jäässä, neva kasvoi korkeammaksi. Olimme kuulleet väitettävän, että Rimpisuon pohjalla olisi silkkaa vettä. Jos näin oli ja vesi oli lämmintä, oli sekin selitettävissä, miksi tästä nevasta, joka kuitenkin oli hyvin vetinen, ei koskaan tullut varhaista kesähallaa eikä kylmiä sumuja.

Järven ranta oli puron kohdalla ja pari sataa askelta siitä pohjoiseen samaa järveen päin hiljaa luisuvaa harmaata kiveä, jonka päällä oli toinen tummempi valkojuovikas kalliokerros. Tämän kalliokerroksen reuna oli kaikkialla äkkijyrkkää, muutamia paikoin se nousi neljän- tai viidenkymmenen jalan korkeuteen.

Puron ylitse, tai oikeammin sanottuna alitse, pääsimme kuivin jaloin kallioseinän ja veden välistä, jolloin vesi muodosti katon päämme päälle. Keskipaikalla pysähdyimme, ja Matti käski minun pitää muistissa, että tämä paikka oli hyvä sadekatos. Tuskin Matti oli saanut tämän sanotuksi, kun jo aika paksu hirrenpätkä, jonka puro oli tuonut mukanaan, tipahti alas nenämme vierestä. Jos se olisi pudonnut jaloillemme, olisivat jalkaterämme olleet mennyttä kalua. Nopeasti poistuimme tuosta vaarallisesta paikasta. Koetin selittää Matille, että vesi välistä kuljettaa rannoilta mukanaan kokonaisia puitakin, jotka puolilahonneina sattuvat kaatumaan veteen. Matti ei siihen selitykseen virkkanut mitään. Sanoi vain synkän näköisenä: "Sitä hiittä hirmunen, jonka hiiden vallan alla."

Menimme järven rantaan ja hakkasimme kivellä vesimerkin kallioon. Seuraavana syksynä olisi järven pinta tässä tasan kaksikymmentä senttimetriä matalampi kuin nyt merkkiä tehdessämme.

Jatkoimme kulkua pitkin järven rantaa etsien paikkaa, josta pääsisimme ylemmälle kalliolle. Mutta kallioseinä näytti kaikkialla kovin jyrkältä ja rantakaistale tuli yhä kapeammaksi, kunnes se vihdoin kokonaan loppui ja kallioseinä laskeutui jyrkkänä suoraan järveen.

Meidän täytyi siis palata takaisin etsiessämme tarkemmin. Ehkä löytyisi sittenkin joku mahdollinen nousupaikka. Puron alitse emme tahtoneet enää kulkea, koska paikka näytti olevan vaarallinen.

Löysimme vihdoin paikan, josta nousu ylemmälle kalliolle mielestämme ei ollut aivan mahdoton, kun jätettiin sukset, pyssyt ja kontit rannalle. Kallio oli tosin tässä paikassa hyvin korkea, mutta se ei ollut niin pystyjyrkkä kuin muualla. Kallioseinä oli nyt myös epätasaisempi kuin muualla. Raoissa kasvoi

siellä täällä pieniä koivupensaita, jotka voisivat noustessa antaa vähän tukea. Aivan kallioseinän juurella oli suuria särmikkäitä kallionlohkareita, jotka näyttivät ihmiskäden kalliosta lohkaisemilta.

Minä, joka olin pienikasvuisempi ja ainakin omasta mielestäni myös ketterämpi kuin Matti, tein ensiyrityksen. Pistin uistinsiimani taskuun, heitin takin päälleni ja lähdin kiipeämään. Puolitiehen asti ei nousu ollut vaikeaa. Sitten tuli vaarallinen kohta. Jos pääsisin onnellisesti sen ohitse, ei olisi enää mitään mainittavaa vaaraa. Rannaltakin näin, että siitä kohdasta pääseminen olisi ollut kerrassaan mahdotonta, ellei siellä olisi kasvanut iso koivupensas, josta sekä käsi että jalka sai tukea. Kaikki riippui siitä, oliko tuo pensas niin syvästi juurtunut, että siihen uskalsi luottaa.

Olin tullut koivupensaalle. Se oli mukava paikka hetkisen levätä. Vilkaisin alas. En uskaltanut kuin sen kerran: niin hirvittävältä näytti tuo kiviröykkiö syvällä jalkaini alla. Jos sinne putoaisin, täytyisi minut koota pussiin, sillä eheänä en silloin enää olisi. Ylöspäin katsellessani päätä ei huomannut ja sentähden katsoin sinne.

Pääni päällä oli ulkoneva kallionkieleke, joka tarjosi hyvän kädensijan. Hyvä kädensija olikin tarpeen, sillä muuta mahdollisuutta päästä kielekkeelle ei ollut kuin heilauttaa itsensä sen yli. Jos onnistuisin siinä olisin pelastettu. Tunsin että tulisin onnistumaan.

Olin mielestäni levännyt riittävästi; otin koivunjuuresta hyvän vauhdin, tein heilahduksen ja samassa makasin jo vatsallani kallionkielekkeellä. Yksi ainoa nytkäys vielä, niin nousisin seisaalle ja olisin turvassa.

Mutta ennen kuin olin tuon nytkäyksen ehtinyt tehdä, kuulin Matin huutavan rannalta: "Pidä itsesi lujasti kiinni äläkä säikähdä, mitä hyvänsä tapahtuukin." Tuskin oli varoitus annettu kun jo kuulin kovaa suhinaa ilmasta, näin tumman varjon vilahtavan ohitseni ja tunsin jonkun pehmeän esineen raapivan kylkeäni. Se toistui parin sekunnin väliajoin monta kertaa — Matin sanoman mukaan yksitoista kertaa. Kahdennelatoista kerralla tunsin saavani aika sysäyksen kylkeen. Olin jo epämukavasta asennostani väsynyt, käteni hellitti ja — putosin.

En kuitenkaan menettänyt tajuani. Tunsin päinvastoin, miten joka hermo samassa jännittyi äärimmilleen. Putosin koivupensaan läpi, ja se vähensi niin paljon putoamisen vauhtia, että onnistuin tarrautumaan paksuimpaan oksaan, mikä kasvoi ihan juuren kohdalla. Oksa kesti, juuri kesti ja — käsivarsi kesti, vaikka aika hytkäyksen se saikin. Muistan hyvin, mitä rajua iloa tunsin, en pelastuksestani, vaan siitä, että se, joka minut lakaisi kallionkielekkeeltä alas, ei onnistunutkaan pysäyttämään vauhtiaan koivupensaaseen, vaan juuri nyt, kuten selvästi kuulin, jysähti kiviröykkiöön.

Pääsin helposti taasen jaloilleni koivupensaan juurelle. Silloin vasta hermoni väsähtivät. Rupesin ankarasti vapisemaan. Onnistuin kuitenkin tunkeutumaan sillä tavoin koivun ja kallion väliin, että pääsin istualle, ja kun tunsin siinä paikassa olevani täysin turvatussa asennossa, ei kestänyt kauan, ennen kuin hermotärinä lakkasi ja tunsin voimani palaavan. Vasta sitten uskalsin kysyä Matilta, mikä se oli, joka oli hyökännyt kimppuuni? Mutta Matti ei tahtonut kertoa sitä minulle. Sanoi vain:

— Oli mikä oli, se on nyt kuollut. Peto taittoi niskansa, ei sitä tarvitse enää pelätä. Uudista yrityksesi kun jaksat, ei se enää voi sinua vahingoittaa.

Nousin seisomaan ja hetkisen jälkeen tein uudestaan tuon vaarallisen hyökkäyksen. Tällä kertaa onnistuin heilauttamaan itseni korkeammalle, niin että samalla vauhdilla pääsin polvilleni. Heti sen jälkeen seisoin jo turvallisessa, jopa mukavassa asennossa kielekkeellä. Kymmenen minuuttia myöhemmin seisoin kallion laella.

Panin uistinsiimani kaksinkertaiseksi ja heitin toisen pään Matille. Ei kestänyt kauan, ennen kuin sukset, pyssyt ja kontit olivat kalliolla. Matti käski minun vielä kerran heittää siima alas. Hän kiinnitti siihen raskaan kantamuksen, joka oli kääritty hänen ja minun takkeihini. Kun sain kuorman jyrkänteen yli, oli Matti jo kiivennyt hyvän matkaa ja eteni nopeasti. Koivupensaan kohdalle tultuaan hänkin pysähtyi hetkeksi lepäämään. Annoin hänelle nelinkertaiseksi kierretyn uistinsiiman, sillä hänelle voisi olla siitä jotain apua. Mutta hän vastasi vain.

— Hyvä kun tulee omillansa toimeen, sanoi kerjäläinen. Ja samassa hän teki tuon vaarallisen heilahduksen, joka oli helpompi hänen pitkille kuin minun lyhyille jaloilleni. Pian seisoi hän vieressäni kalliolla.

— Kuule, Jussi.

— Mikä nyt?

— Eikö sinun sopisi peruuttaa tuota väitettäsi, etteivät pitkät koivet ole hyödyksi muualla kuin tuohen kiskonnassa?

— Eihän sitä tarvitse peruuttaa, tehdään pieni lisäys vain. Kömpelölle miehelle ovat ne hyödyksi myös kiipeämisessä.

Matista ei kannattanut vaihtaa sanoja niin itsepäisen miehen kanssa kuin minä olin. Sen sijaan hän käski katsoa, minkä otuksen hän oli hankkinut päivälliseksi. Aukasin takkikäärön. Siinä oli suuri joutsen. Mutta joutsen ei ollut lumivalkea kuten tavallisesti. Se oli päinvastoin musta kuin neekeri sydänyön aikana. Matti kertoi että samassa kun jäin riippumaan tuohon vaaralliseen paikkaan kallionkielekkeellä, lensi pitkä jono suuria mustia lintuja pitkin vuorensinää. Kukin liiti niin läheltä kalliota kuin mahdollista. Vain siipi riipasi kylkeeni. Mutta viimeinen lintu lensi henkensä kaupalla suorastaan päälleni. Hirvittävältä näytti, kun suin päin kukerruimme kielekkeeltä alas. Minä pelastuin, mutta hornan linnulta taittui niska.

Jatkoimme matkaa puron pohjoista rantaa pitkin. Puron notko oli kapea ja jyrkkärantainen, mutta sanomattoman kaunis. Korkeitten koivujen latvat muodostivat huurteisen holvikaton. Veden läheisyydessä oli ruoho viheriäistä kuin kesällä. Metsä näytti sillä kohtaa olevan leveämpi kuin olimme uskoneet. Noin pari kilometriä kuljettuamme rupesi kuulumaan mahtava tyrsky. Luulimme tulevamme toiselle vesiputoukselle ja arvattavasti puron lähteelle, joka todennäköisesti alkoi putoukselta. Metsä harveni, ja tyrsky kuului yhä mahtavammalta kuta lähemmäksi tulimme. En ole nähnyt enkä kuullut mitään suurempaa vesiputousta, semmoista kun ei ole meidän paikkakunnallamme, mutta ymmärsin, että se kohisee jotenkin samaten kuin se ääni, joka nyt soi korvissamme. Meistä tämä ääni oli yhtä hauskaa kuin ihanin soitto. Lähteen toisella puolella mahtoi metsä olla mahtavan tiheä, koska syksyllä kulkiessamme pitkin järven rantaa emme kuulleet kohinaa lainkaan.

Mutta ennen kuin saavuimme siihen paikkaan, josta tyrsky kuului, tuli eteemme samanlaista kalliota kuin järven rannallakin, ei äkkijyrkkää kuitenkaan, vaan päinvastoin loivaa, hiljaa meihin päin viettävää.

Puro tuli kallion alta.

Näytti siltä, ettemme tulisi saamaan mitään muuta tietoa tämän ihmeellisen, lämmintä vettä tuovan puron synnystä kuin että se sai alkunsa kallion alta.

Tyrsky ei kuitenkaan tullut maan alta, vaan pikemmin jostain edestämme. Jatkoimme siis kulkukallion kuvetta ylös kunnes kallio loppui samanlaiseen äkkijyrkänteeseen kuin järvenkin kohdalla.

Eteemme avautuva näky oli semmoinen, että Matti heittäytyi maahan kivien taakse ja pyytämällä pyysi, että heti palaisimme takaisin emmekä ikinä enää lähestyisi tätä paikkaa, jos henki oli meille rakas. Hän sanoi ettei tahtonut katsella sitä enempää, sillä on mahdotonta, että ihminen saa tuommoista katsella ja kuitenkin jäädä henkiin. Lappalainen oli noitumisillaan kääntänyt silmämme. Se, mitä näimme, ei voinut olla todellista, vaan ainoastaan uusi väijymys henkeämme vastaan, vaarallisempi kuin yksikään edellinen. Jos pakenisimme emmekä yrittäisi päästä tuommoisten kiellettyjen salaisuuksien perille, voisimme ehkä pelastua. Meidän olisi ensi tilassa purjehdittava pois tästä taikasaaresta.

Kuuntelin vain toisella korvalla Matin puhetta, vaikka selvästi ymmärsin, että hänen pelkonsa ei ollut teeskentelyä. Minuakin näky ensin pelotti, mutta en voinut silti kääntää silmiäni pois, en henkeni kaupallakaan. Pelon sijaan astui kuitenkin pian huumaava ihastus. Jostain näin kauniista en ollut vielä ikinä saattanut uneksiakaan.

Edessäni oli ympyrän muotoinen tasainen laakso, joka oli noin viisi- tai kuusisataa metriä läpimitaltaan ja äkkijyrkkien kallioseinämien ympäröimä. Keskellä laaksoa oli järvi, sekin ympyrän muotoinen. Järvestä sai puromme alkunsa ja juoksi sitten tyynenä kallionseinälle asti, jonka alle sen vesi katosi tullakseen taas esille kallion alta. Keskellä järveä kalliopohja kohosi muodostaen muutaman metrin korkuisen kalliosaaren. Ja siinä paikassa oli tuo kohiseva vesiputous.

Kovalla pauhinalla nousi saaren korkeimmasta huipusta suorana ilmaan vesipylväs, paksumpi ja korkeampi kuin suurin honka metsässä. Huipussaan se jakaantui kaikille suunnille, ja vesi laski rankkasateena, melkeinpä pilven putoamana alas saaren rannoille ja järven pinnalle, joka saaren läheisyydessä kuohui kuin kattila. Keskipäivän kirkkaassa auringonvalossa vesi säkenöi ja salamoï kuin tuhannet eriväriset jalokivet. Ja niin mahtava oli tyrsky, että vaikka seisoin noin kolmensadan metrin etäisyydessä vesipylvästä, tuntui kuin kallio jalkojeni alla olisi vavissut.

Kuin magneetti veti tuo mahtava luonnonilmiö katseeni puoleensa. Joku liike saaren takana kuitenkin pakotti minut kääntämään huomioni toisaalle. Saaren takaa ui esille pitkä rivi upeita joutsenia, kaikki yhtä kiiltävän mustia kuin se, joka oli äsken menettänyt henkensä yrittäessään estää minua kiipeämästä kalliolle. Mustat sulat kiilsivät kauniisti vesisateen räiskyessä lintujen selkään. Kun linnut huomasivat minut, ne nostivat pitkät kaulansa ilmaan, ja muutaman sekunnin kuluttua huomasin, miten koko

joukko lensi huimaavaa vauhtia minua kohti. Heittäydyin maahan Matin viereen. Se tapahtui viime tingassa, sillä tuskin olin kiven suojassa, kun joukko yhtenä suhinana lensi ylitsemme. Jos tuommainen raskas lintu olisi lentänyt semmoisella vauhdilla rintaani vasten, olisin epäilemättä kaatunut kumoon ja ehkä lyönyt pääni murskaksi kallioon. Parin minuutin perästä linnut palasivat tekemättä mitään uutta hyökkäystä ja laskeutuivat jälleen järveen.

Matti väitti kyllä jyrkästi, että joutsenetkin olivat lappalaisen karjaa ja että tämä lähetti ne estääkseen meitä pääsemästä hänen salaisuuksiensa perille. Mutta kotiin palaamisesta ei hän enää puhunut, ja tämä oli minusta pääasia.

Läksimme kulkemaan pitkin jyrkännettä etsiäksemme paikkaa, mistä voisimme päästä alas laaksoon. Semmoista emme kuitenkaan löytäneet, ennen kuin tulimme takaisin lähes samaan paikkaan, josta olimme lähteneet. Siellä täällä kohosi laaksossa lehtipuitten välissä jokunen mahtava honka, ja yksi, joka kasvoi lähellä kallionjyrkännettä, oli vanhuuttaan kaatunut ja nojasi nyt jyrkänteeeseen. Sen runkoa pitkin ei ollut vaikea päästä laaksoon ja nousta takaisin kalliolle. Mahtavien kynsien jäljistä huomasimme, että puun runkoa oli jo ennenkin käytetty siltana. Pinta näytti jotenkin lahonneelta, mutta jos puu oli karhun painon kestänyt, tulisi se kyllä kaksi tämmöistä jolppiakin kannattamaan.

Ja kannattikin.

Maa laaksossa oli tasaista ja laakso kauttaaltaan lehdontapaista. Maa ei tuntunut olevan roudassa, ja kulo näkyi melkein kaikkialla. Ainoastaan jossain kolossa oli joku pieni kinos. Veden läheisyydessä oli ruoho viheriäistä kuin kesällä.

Astuimme pysyvät kädessä ja peukalo hanalla ihan järven rannalle saadaksemme läheltä katsella mahtavaa näytelmää. Ihmeeksemme eivät joutsenet nyt osoittaneet minkäänlaista vihamielisyyttä. Päinvastoin: ne uivat rannalle aivan jalkaimme viereen ja näyttivät ihmettelevän meitä yhtä paljon kuin me niitä. Ranta oli matalaa ja kivettyä, siinä oli ihmiskäden jälki. Ympyrän muoto oli tarkasti säilytetty joka kohdalla. Vesi oli ihmeellisen läpikuultavaa, niin että pohja näkyi kauas rannalta. Veden syvyys rantojen kohdalla oli kaksi tai kolme metriä.

Kävelimme järven ympäri tarkastellen rantaa ja ihmetellen ihailimme tuota voimallista suihkukaivoa. Mitään muuta merkkiä kuin rannan kivireunustan emme voineet huomata ihmisen läsnäolosta. Mutta kun tulimme siihen paikkaan, josta puro alkoi, ja katselimme puron pohjaa, huomasimme pohjassa ruuhan. Se näytti kannattavan kolme tai neljä miestä ja oli kivillä upotettu. Omistaja oli sen luultavasti aikanaan sinne upottanut estääkseen sitä ravistumasta, kun hän itse poistui pitkäksikin ajaksi. Nykyaikaista tekoa ruuhi ei ollut, koska siinä ei oltu missään käytetty rautaa. Siksipä se olikin niin hyvin säilynyt, että näytti täysin käyttökuntoiselta. Ihmettelimme, ettei veden lämpökään ollut sitä mädättänyt. Veden lämpö lähenteli kai neljäkymmentä astetta, koska se ei juuri polttanut ihoa, mutta ei paljon vaillakaan ollut. Kaasimme pari puuta ja laitoimme portaan puron yli. Tarkastimme kompassia ja huomasimme, että puro alkoi järven läntisimmästä rannasta ja juoksi suoraan länteenpäin nevarantaiseen isompaan järveen.

Noin viidenkymmenen metrin päähän järven rannasta oli istutettu lehtipuita, jotka muodostivat koko järven ympäri samanlaisen ison ympyrän kuin se, jonka olimme nähneet kotijärven rannalla. Nämä puut olivat kaikki mahtavan suuria tammia, luultavasti enemmän kuin tuhannen vuoden vanhoja. Ympyrän takana kasvoi toisia lehtipuita, niin että muodostui lehto, joka varmaan kesäaikana oli ihastuttavan kaunis. Mutta näin talviaikana olivat mielestämme koivut hienoine oksineen ja valkoisine runkoineen paljon kauniimmat kuin muut lehtipuut.

Tammiympyrään oli pohjoista kohti jätetty aukko, josta leveä koivukujanne johti suoraan pohjoiseen. Sen toisessa päässä häämötti harmaa kivimuuri. Oliko se lappalaisen taikalinna? Olimme kuulleet, ettei lappalaisilla ollut linnoja, mutta linnantapaiselta tuo muuri näin kaukaa katsottuna näytti. — Käydessämme järven ympäri olivat joutsenet koko ajan seuranneet meitä. Nyt kun poistuimme rannalta ja menimme lehtokujalle päin, astuivat joutsenet rannalle ja rupesivat juhlallisen näköisinä seuraamaan meitä. Meitä jo nauratti katsellessamme saattoamme. Pelonsekainen tunne, joka tähän asti oli painostanut mieltämme poistui.

Kuta lähemmäksi tulimme kivimuuria, sitä linnamaisemmalta se meistä näytti. Muuri oli noin kolmen tai neljän sylen korkuinen ja se muodosti pyöreän rakennuksen — kaikkihan täällä oli pyöreää —, joka läpimitaltaan taisi olla parikymmentä sylvä. Mitään sisäänkäyntiä emme aluksi löytäneet, mutta kun kaikkialla muurin ympärillä kasvoi vesakkoa, ei nousu tuon kehämuurin päälle näyttänyt vaikealta. Tarkemmin tutkittuamme huomasimme kuitenkin sisäänkäytävän, joka oli suoraan lehtokujan päin. Aukosta käytävä vei jyrkänpuoleisesti ylöspäin.

Onko milloinkaan poika kiivennyt puun avulla jonkun muurin yli, kun hän on löytänyt salaperäisen käytävän, joka johtaa hänet suoraan muuriin sisälle? En luule.

Mutta jos olisikin semmoinen ihme joskus maailmassa tapahtunut, ei se kumminkaan tässä tilaisuudessa uusiutunut. Pyssyt kädessä rupesimme kiipeämään ylöspäin. Ainoastaan parin kolmen metrin päässä suusta käytävä haarautui. Sivukäytävä johti oikealle. Se oli pimeä, mutta pääkäytävän yläpäästä näkyi päivä. Sivukäytävän kohdalla ollessamme huomasimme kuitenkin päivänvalon äkisti katoavan. Samassa kuului ryske ikään kuin puuta olisi katkaistu. Hyppäsimme nopeasti sivukäytävään. Juuri silloin pääkäytävän yläpäästä vieritettiin alas hirvittävän suuri ympyriäinen kivi. Sivukäytävä oli vähän kapeampi, eikä kivi mahtunutkaan siitä kohdasta, vaan tarttui kiinni, niin että koko rakennus oli jysähtää kumoon. Kivi oli pyöreä kuin kuula ja se täytti sivukäytävän suun niin kokonaan, ettei olisi kissakaan päässyt ulos, saatikka ihminen.

Olimme pilkkopimeässä. Ryhdyimme heti ottamaan selkoa siitä, mihin käytävämme johti. Se johti pieneen kellarintapaiseen huoneeseen. Mitään muuta uloskäytävää kuin se, joka äsken suljettiin, ei löytynyt. Otin vähän pumpulia lakkini vuorin alta, kiersin rasvaa ympärille ja panin lusikkaani. Uhrasin yhden tulitikun, ja meillä oli lamppu, huononpuoleinen tosin, mutta parempi kuin ei mikään. Sen valossa tarkastimme tarkemmin vankilaamme ja huomasimme heti olevamme suljetut karhunkoppiin sanan kirjaimellisessa merkityksessä. Olimme näet karhun talvipesässä. Onni meille, ettei karhu ollutkaan tavalliseen aikaan mennyt pesäänsä, vaan vainosi meitä, kunnes saimme sen tapetuksi. Nyt oli hyvä osa karhua jo meidän vatsassamme. Ellei näin olisi ollut, olisimme me ehkä joutuneet sen vatsaan.

Ei ollut muuta tekemistä kuin istuutua syömään; sen teimme ikävästä asemastamme huolimatta perusteellisesti. Eipä meillä muutakaan tekemistä ollut. Ajatuksemme olivat suloiset kuin mustalaisen rukoukset. Lempiruokaa tai muuta keittoruokaa ei ollut. Eipä edes vettä juotavaksi.

— Kuule, Jussi, aamulla ei tiedä, mitä iltaseksi keitetään.

— Tyytyisin minä nyt vaikka nauriskeittoon, kun vain jotain lämmintä saisin vatsaani.

— Enhän minä juuri sitä ajatellut. Ajattelin sitä, että aamulla oli meillä lämmin pirtti ja leveä penkki ja pehmeätä jauhokaljaa. Silloin kelpasi elää. Nyt illalla ollaan karhunkopissa tai missä lappalaisen kellarissa lietäneekään.

— Ollaan vain, sanoi Kälviän lukkari, kun ojassa makasi.

— Oleminen tässä on. Milläpä täi rykii, kun ei ole rintaluita.

— Tallellahan me tässä ollaan, niinkuin täi turkissa. Ollaan Jurvassa, ollaan turvassa: mutta menepäs Teuvalle, saat leuoille.

— Menisin minä vaikka Teuvalle, kunhan vain pääsisin tästä lemmon luolasta. Ennen kuin ruokamme on loppuun syöty, olemme jo janoon kuolleet ja jääme tänne mätänemään kuin sieni metsässä.

— Niinhän sinä äköttelet olojasi kuin pottu piimävellissä. Kovalle on koira luotu, kivilläkin makaamaan. Eikä ihmisenkään sovi moittia, vaikka hänen täytyisi olla ajastaika aitanakin, päivä aidanvitsanakin. Tällä saarella olemme olleet pahemmassakin pulassa kuin nyt. Minun luuloni on, ettei kettu kesällä kuole, kun ei talvella tapettu. Ja nyt pannaan maata. Huomenaamulla lähdetään pois kuten majatalosta ainakin.

Paneuduimme maata karhun pehmeälle vuoteelle, sammutimme lamppupahasemme ja nukuimme hetken perästä yhtä levollisesti kuin omassa pirtissämme.

Yörauhaamme ei häiritty. Aamulla oli pakko taasen uhrata yksi tulitikku. Rupesimme heti uudesta vankilastamme seiniä tarkastamaan. Kivet olivat särmällisiä ja kivien välit sammalilla täytetty. Missään ei ollut semmoista kiveä, jonka olisimme saaneet irti. Silloin tulimme ajatelleeksi lattiaa. Kannoimme ensin käytävään karhun sammalvuoteen, puhdistimme lattian ja rupesimme tarkastamaan lattiakivien saumoja. Yksi niistä oli laatantapainen. Olisi siis tietysti pitänyt löytyä salainen ponnistin, jota painamalla laatta olisi poistunut ja avannut meille tien toiseen käytävään. Niinhän on aina. Mutta tässä ei ollutkaan mitään semmoista, ja meidän täytyi suruksemme huomata, ettei linna ollutkaan kaikkien muitten linnojen malliin rakennettu. Mutta kun lattiakivet eivät olleet suurempia kuin mitä jaksoimme nostaa, rupesimme niitä poistamaan ja kantamaan käytävään, joka täyttyi melkein kokonaan. Kellarin seinät lattian alapuolella eivät olleet niin tarkoin tehtyjä kuin sen yläpuolella, ja vihdoin meidän onnistui saada muutamia kiviä irti. Tulimme isoon huoneeseen. Se oli täynnä kivipilareita, jotka kannattivat kivistä kattoa. Olimme siis jonkinlaisessa alustassa. Ihan vieressämme näkyi päivänvaloa, mutta kun muuri oli sillä kohtaa ainakin sylen paksuinen ja suurista kivistä tehty, ei ollut mitään toivoa päästä sitä tietä vapauteen.

Jatkoimme kulkua pitkin ulkomuuria etsien paikkaa kaikkialta, josta voisi päästä ulkoilmaan. Mutta missään ei näkynyt rakoakaan.

Lähestyimme jo paikkaa, joka oli vastapäätä yöllistä majataloamme. Silloin tulimme todelliseen huoneeseen.

Huone oli paja, täysikuntoinen paja.

Kaikki oli hyvässä järjestyksessä. Sepän työkapineita oli runsaasti, kaikki syvässä ruosteessa, mutta suurin osa muuten täysin käyttökelpoisia. Painoin paljetta: tuhka ja tomu lensi ahjosta. Rautaa ja terästä oli runsaasti. Sysihinkalo oli täynnä. Ei mitään muuta näyttänyt pajasta puuttuvan kuin seppä.

Meille tämä löytö oli todellinen aarreaitta, joka avasi uudet mahdollisuudet vankilastamme vapautumiseen. Kun väkivasaroita ja rautakankia oli useitakin, ei ollut mahdotonta saada muuria jostakin kohdasta särjetyksi. — Matti oli poistunut ja jättänyt minut yksin pajaan. Rupesin kaivelemaan ahjoa ja löysin tuhasta isonpuoleisen upokkaan metallin sulattamista varten. Sen pohjassa olikin keltainen metallinpalanen, jota ensin luulin messingiksi. Mutta kun otin sen käteeni se tuntui kovin raskaalta kokoonsa nähden. Rupesin aavistamaan, että se oli kultaa. Pistin sen taskuuni enkä vielä puhunut Matille löydöstäni mitään. Ahjopankko oli täynnä rikkisurvottua soraa, jota selvästi oli tehty musertamalla sitä vaaleata kiveä, jota leveinä juovina oli tummemmassa kivessä. Tarkastin nyt lähemmin sekä tuota soraa että muutamia kivisirpaleita, ja, totta tosiaan, huonon lamppunikin valossa erotin pieniä keltaisia jyviä. Olimmeko löytäneet sen kultavuoren, jota Lapissa oli niin kauan etsitty? Ehkä Matti ja minä emme olekaan luodut hirrenhakkaajiksi ja purilapojiksi, vaan kullankaivajiksi?

Saalis miehen yllyttää pyhänäkin pyytämään! Vielä eilen aamulla pirtistä lähtiessämme en ollut voinut kuvitella mitään ihanampaa kuin oikoisia ojia ja pitkiä sarkoja metsän rannasta järven rannalle. Nyt jo näin itseni syvässä kolossa likaisena ja nokisena kultaa kaivamassa.

Kaikista kullankaivaja-ajatuksista herätti minut äkisti Matin huuto:

— Tule tänne, Jussi!

— Mikä hätänä?

— Olen löytänyt sepän tien pajalle. Ja hyvä on tie kuin Kakolanmäeltä Turkuun.

Matti oli löytänyt jotain, joka meidän oloissa oli paljon kallisarvoisempaa kuin minun löytöni. Ihan pääkäytävän vieressä, joka nyt oli tukossa, oli käytävä, joka johti nykyisestä olopaikastamme ylös. Kahden minuutin jälkeen seisoimme vankilamme lämpimässä auringonpaisteessa. Helputuksen huokaus nousi rinnastani, ja Matti teki kolmen jalan korkuisen hyppäyksen ilmaan, heitti pyssynsä ja konttinsa maahan ja uhkasi heti syödä aika aamiaisen.

Syödessämme rupesimme tarkastamaan ympäristöä. Koko muurin ympäröimä alue oli täytetty niin paksulla multakerroksella, että siinä kasvoi ruohoa. Ainoastaan noin metrin korkuinen rintasuojaksi estettiin asukkaat pimeän aikana syöksymästä suin päin alas. Suihkukaivo näytti tästä paikasta katsottuna erinomaisen mahtavalta. Keskellä tätä pyöreätä pihaa oli rakennus, tehty samanlaisista kivistä kuin piirimuurikin, mutta ovea ei ollut, tyhjä oviaukko ammotti meitä vastaan. Ettei tupa ollut asuttu oli meistä selvä. Pihalle oli tuvan ovesta aina muurin sisäänkäytävään asti asetettu rivi pyöreitä kivikuulia. Viimeinen sija oli tyhjä. Tiesimme kyllä minkä tähden.

Rakennus pelotti ensin meitä, sillä luulimme sitä joksikin pakanalliseksi temppeliksi. Tiesimmehän, ettei lappalaisilla ollut temppelejä eikä linnoja, mutta ehkä heidän suuri tietäjänsä oli ennen muinoin täällä asunut ja he tulivat määrääviköinä tuomaan suihkukaivolle uhrejaan.

Oli tämä asia miten oli, aamiaisen syötyämme olimme jo niin rohkealla päällä, että päätimme mennä tarkastamaan huonetta.

Astuttuamme oviaukosta huoneeseen paljastimme päämme. Ovenvastaisella seinällä makasi nahkavuoteella pieni mies, peskiin puettu, lakki päässä, kallokkaat jalassa, rinnallaan nahkainen laukku, joka arvatenkin sisälsi joitakin taikakaluja. Mies makasi ihan oikoisena selällään, kädet pitkin kylkiä. Jos hän, kuten oli täysi syy otaksua, oli sama lappalainen, josta paappa oli puhunut, hänen kuolemastaan oli todennäköisesti jo kulunut kahdeksankymmentä, ehkä satakin vuotta. Vaatteissa ja vuoteessa ei näkynyt enää ainoatakaan karvaa, niin puhtaaksi oli koi kaikki syönyt. Ruumis oli kuivettunut kuin egyptiläinen mumio.

Hetkisen katseltuamme vainajaa menimme sanaakaan toisillemme sanomatta pajaan, otimme sieltä rautakangen ja lapion, kaivoimme muurin viereen haudan, kiersimme ruumiin vuoteen nahkoihin ja laskimme hautaan. Samassa kilahti lukko Matin rannerenkaassa ja rengas avautui. Taika oli ranteesta irroittunut.

Matti sanoi ainoastaan:

— Jos tuo mies on kuollessaan näin paljon kyennyt, miten olisi meidän käynyt, jos hän olisi elänyt?

Lausuin luvut, mitkä pappi hautauksessa sanoo, sekä luin Isä meidän ja Herran siunauksen. Täytimme sitten haudan. Oliko vainaja ollut pakana vai kristitty, sitä en tiedä täysin varmasti vieläkään. Kristillisen hautauksen hän ainakin sai.

Tämän tapauksen jälkeen ei meillä ollut saarella ainoatakaan mainittavaa vastoinkäymistä. Vainajan henki näkyi päässeen rauhaan.

Kun olimme saattaneet kuolleen lappalaisen hautaan, katsoimme myöskin olevamme hänen lailliset perillisensä. Menimme takaisin hänen asuntoonsa. Kun silmät olivat taasen tottuneet hämärään, joka siellä vallitsi, huomasimme kauhuksemme suuren iljettävän apinan, joka istui nurkassa paksun kannon päässä ja tuijotti meihin vihaisesti. Kangistuimme pelästyksestä. Samassa ymmärsimme kuitenkin, ettei eläin voinut olla elävä. Menimme lähelle ja huomasimme sen olevan täytetty. Senkin nahka oli niin tarkoin koin syömä, ettei näkynyt yhtään karvaa. Silmät olivat lasiset ja tekivät hirviön hyvin elävän näköiseksi. Arvelimme apinan olevan niitten lappalaisten epäjumala, jotka näillä seuduin olivat käyneet. Ehdotin että kuva syöstäisiin muurilta alas. Mutta se oli alustaansa kiinnitetty tai täytetty hyvin raskaalla täyteaineella: emme saaneet sitä liikahtamaan paikaltaan.

Huoneesta ei löytynyt mitään muuta huonekalua tai talouskapinetta kuin mahdottoman suuri kuparinen kattila, joka oli padanjalalla, ja suuri puinen kaappi, joka oli toisella päätyseinällä. Kaappi oli tehty mustasta ulkomaan puusta, kauniilla leikkauksilla koristettu ja näytti olevan hyvässä kunnossa. Se oli arvatenkin vanha sotasaalis. Sitä emme vain ensin voineet ymmärtää, miten lappalaiset olivat saaneet sen tänne kuljetetuksi. Tämäkin asia meille kuitenkin selkeni. Kaappi oli kaksikerroksinen, kumpikin kerros varustettu neljällä ovella. Se oli kokoonpantu kahdeksasta eri kaapista, jotka voitiin irrottaa ja taasen liittää toisiinsa siten, että ne näyttivät yhdeltä suurelta kaapilta.

Kaikki yläkaapit olivat lukitut ja avaimia emme voineet löytää. Ehkä lukot eivät olleetkaan enää käyttökunnossa. Emme tahtoneet särkeä näitä kauniita kaappeja, emmekä siis tiedä, mitä salaisuuksia ne sisälsivät. Ne ovat vieläkin paikallaan samanlaisina kuin silloinkin. Arvelimme niiden sisältävän niitä pakanalliseen jumalanpalvelukseen kuuluvia salaisuuksia tai taikakaluja, joita tuo pakanuuden viimeinen ylimmäinen pappi oli käyttänyt. Olimme näet nyt jotenkin varmat siitä, että se oli ollut vainajan virka ja että tuo kamala apina oli hänen epäjumalansa. Alakaapeissa oli kaikenlaisia muinaiskaluja kiviakauden ajoilta. Yhdessä kaapissa oli useita viimeisen asukkaan yksityiseen omaisuuteen kuuluvia kapineita. Meille mieluisimmat olivat pitkä isoreikäinen rihlapyssy, iso ruutisarvi, joka sisälsi ainakin kaksi tai kolme kiloa ruutia, ja useat isot lyijymöhkäleet. Kokonainen varasto limssiöitä näkyi ukolla myöskin olleen. Pyssyn rihlat olivat pahoin ruostuneet, mutta lukko oli täydessä käyttökunnossa. Pyssy oli latingissa. Onnistuimme saamaan peräruuvun irti. Latasimme aseensa uudestaan nyt löydettyllä ruudilla ja ammuimme laukauksen. Kuula tarttui puuhun kiinni, mutta ei mennyt sisään. Ruuti oli liian vanhaa ja heikkoa. Sankissa se kuitenkin syttyi hyvin ja säkenöi aika tavalla. Pyssystä tuli siten hyvät tulukset, jotka olivat meille kovin tarpeelliset, koska meidän oli pakko hyvin säästävästi käyttää tulitikkujamme.

Koska kaapissa oli iso viinalekkeri puolillaan viinaa tiesimme melkein varmasti, että vainaja oli sama lappalainen, joka oli paapan isää niin kauheilla kirouksilla uhannut. Päätimme viipyä paikalla muutamia päiviä, mahdollisesti onnistuaksemme ampumaan jonkun otuksen. Mustaa joutsenta emme tahtoneet syödä. Lähdimme sentähden isolle järvelle, joka olikin lähempänä kuin olimme uskoneet. Siellä onnistuimmekin ampumaan otuksen, jonka olostä saarellamme meillä ei ollut tähän asti ollut aavistustakaan, nimittäin peuran. Kun tulimme kalliolle, johon järven pohjoinen pää päättyi, noin neljä- tai viisikymmentä peuraa karahti seisoalleen, ja ennen kuin ne lähtivät karkuun, onnistui Matin, jolla ei ollut pyssy tupessa ampua yksi.

Keväällä kun lumi sulii, huomasimme metsänreunasta nevalle päin olevan laajan vyöhykkeen matalaa, mutta kovaa maata, joka suurimmaksi osaksi kasvoi ruohoa, osaksi myös peuranjäkälää. Peurat näkyivät oleskelevan saaren pohjoisessa osassa. Muuten olisimme ne kyllä jo ennen huomanneet. Kotona oli meillä kelkka, jolla myöhemmin toimimme kotiin sen osan peuranlihasta, jota emme paikan päällä syöneet. Nahan jätimme lappalaisen tupaan, jossa sitten kesällä käytimme sitä vuoteena.

Lappalaislinnaan meno ja sieltä pois pääseminen muurin vieressä kasvavan puun avulla oli meistä hyvin vaivalloista. Mutta jo seuraavana päivänä onnistui meidän irrottaa kivikuula käytävästä. Lappalaisen pajasta tuli meille yhtä hyödyllinen kuin hauska työpaikka. Palje kyllä vuoti aika tavalla, mutta kun painoi tiheään, teki se tehtävänsä. Emme katsoneet tarpeelliseksi ruveta sitä korjaamaan, vaikka meillä nyt oli siihen tarvittava nahka. Kesällä kun ammuimme toisen peuran, panimme uudet palkeennahat, joten siitä tuli kuin uusi ja se on nyt mitä parhaimmassa kunnossa. Lappalaisen kaapissa oli useita kirveitä. Mutta pyöritettävää tahkoa hänellä ei näy olleen. Kirveet oli teroitettava

hinkkaamalla, johon toimeen soveltuva kivi löytyi pajasta.

Kaadoimme maahan koko viidaston linnamme ympäriltä aina suuriin puihin asti, jotka muodostivat säännöllisen ympyrän linnan ympärille. Linnamme rupesi tämän perkauksen jälkeen näyttämään paljon mahtavammalta. Suuremmat puut halkaisimme, pienimpiin kuorimme parkkireunat, ja kesän alussa poltimme tavallisen ison sysiiniilun. Meillä on nyt sysiä ehkä useankin vuoden tarpeeksi.

Kaksi kokonaista päivää käytimme rautanaulojen takomiseen. Päätimme näet tehdä ruuhemme rautanauiloilla, jotta saisimme siitä keveämmän kuin puunauiloilla tehden. Matista rupesi tulemaan jo oikein kätevä seppä. Naulojen päätkin tulivat häneltä jo aika sievät. Teimme useampia höylänteriä sekä muita tarpeellisimpia puusepän työkaluja.

X.

Emme tahtoneet vieläkään ruveta ajattelemaan kotimatkaa. Tämä paikka oli meistä ihanin, mikä maailmassa voi olla. Tuo mahtava, välistä taivasta kohti nouseva, välistä taas laskeutuva vesipylväs ja veden alituinen kohiseminen lumosi meidät siinä määrin, että meidän täytyi aina välistä heittää työ kesken ja mennä järven rannalle ihailemaan ihmettä. Olimme nostaneet lappalaisen ruuhen puron pohjasta, tehneet siihen aivot ja melan ja soudimme joka päivä järvellä. Mustat joutsenet olivat nyt ihan kesyjä ja seurasivat meitä kaikkialla järvellä. Mitä ne söivät, en tiedä. Ei siellä ainakaan näkynyt mitään muuta syötävää kuin ruohoa ja joitakuita vesikasveja, joita emme tunteneet. Mutta ehkä ne löysivät mieluisampaa ruokaa nevanrantaisesta järvestä, jolle ne joka päivä lensivät.

Eräänä päivänä kun tuuli vei vesisateen sivulle, soudimme aina kallioon asti, josta vesipylväs nousi. Kallio ei ollut kuitenkaan millään tavalla omituinen. Se oli kauttaaltaan samanlaista valkoista, melkein läpikuultavaa kiveä kuin nuo mustanharmaat kalliossa olevat vaaleat juovat, joissa minä luulin olevan kultaa. Koetin pistää käteni pylvääseen. Sitä kosketusta en uudistanut, sillä vesi heitti käteni menemään semmoisella vauhdilla, että käsi oli nyrjähtää. Vesi ei ollut maan sisästäkään tullessaan polttavan kuumaa. En luule kuitenkaan, että hyväkään löylynottaja olisi kestänyt siinä kylpeä.

Muutamana kuutamoilta emme malttaneet poistua järveltä, vaan istuimme ruuhessa ihailen veden loisketta. Matti otti silloin esille rannerenkaansa ja rupesi leikillään kehumaan rikkauttaan.

— Kun ensi talvena tulen kotiin, ostan itselleni oriin ja verkavaatteet ja rupean ajelemaan kylä, että työt ällistelevät! Silloin sinä, köyhä mies, saat seistä kannaksilla tai istua hunsvotilla.

— Kyllä minä kävelenkin — —. Määräähän vanha Ruotsin laki, että jolla ei ole hevosta, kulkeeseen jalkaisin. Etkä sinä siitä hevosestasi paljon parane. Talonpoikana tulet pysymään verkatakkisenakin. Hurri on hurri, vaikka sen voissa paistaisi. Eikä passaa pussata, kun on suu papurokassa.

— Ostaisit sinäkin vain hevosen niin kuin minäkin, mutta olet siihen liian kaitakinttu. Kehräisi se kattikin lankaa, mutta on karvaiset kämmenet.

— Ehkä kehräisi. Puhuisihan sikakin saksaa, mutta kun on alaleuka lyhyempi.

— Onhan se hyvä, että osaat tyytyä vähempäänkin onneesi. Koirallakin on hyvä tapa: ei syö kun ei anneta. Mutta sen minä kuitenkin sanon sinulle, ettei tyhjä pala piipussakaan. Ja köyhä sinä olet kuin kirkon rotta.

— Kaikki köyhälle kelpaa: sianlihat, kananmunat.

— Voi, Jussi, kun sinä puhut varomattomia sanoja. Minusta tuo peuranliha rupeaa jo tuntumaan kovin suolattomalta. Ei siitä herkusta henki äkisti lähde. Ja sinä puhut sianlihoista ja kananmunista! Jos voit heti minulle hankkia kaksi paksua reikäleipää, niin maksan sinulle tinkimättä markan kappaleelta ja syön ne elävältä tässä paikassa suuhuni reikineen kaikkineen.

— Arvaahan sen sinusta. Reikä on tehty rengin naamaan, johon palkkansa paneepi, ansionsa ammentaapi. Tänä iltana olet syöläs kuin savolainen. Savolainen pulloposki syöpi puuron leivän kanssa, kainuulainen kaitanaama syöpi liemen leivättäkin.

— Vai on se savolainen niin viisas mies. Tämän jälkeen minä rupean savolaiseksi. Heti kun vain saan leipää ja puuroa. Mutta sinä raukka, lammasnahkatuppi, et opi miehentapaisesti syömään, vaikka eläisit sata vuotta ja pyhäpäivät päälle.

Olin eräänä päivänä, ollessani hetken yksin pajassa, takonut kultakappaleeni kuution muotoiseksi. Se oli runsaasti kolme senttimetriä läpimitaltaan ja kiilsi niin kauniisti, etten vähääkään epäillyt, että se todella oli puhdasta kultaa. Matin kerskaushenki oli nyt tarttunut minuunkin. Otin kultakappaleen taskustani, panin sen Matin käteen ja sanoin hänelle:

— Onkos se mies kerjäläinen, joka on tuon suuruisen kultakappaleen omistaja?

Matti katseli hetkisen raskasta metallikappaletta kädessään, käänsi sitä pari kertaa ja tarkasteli eri sivuja. Kuutamossa se näytti hänestä ihan valkoiselta.

— Ei paholaistakaan puurahoilla narrata, hän sanoi ja viskasi kultakappaleen äkisti järveen.

Hävettää tunnustaa, että löin Mattia korvalle niin että läjähti. Onneksi Matti samassa huomasi menetelleensä ajattelemattomasti. Hän ei suuttunut, vaan pyysi anteeksi. Siitä palastahan olisi tullut kaksi- tai kolmekymmentä kuulaa, ja lyijy oli saarella arvokasta, vaikka lappalaisen kaapissa olikin useita suuria möhkäleitä. Selitin Matille, että hän oli heittänyt järveen kultakappaleen, jolla olin aikonut ostaa puolet saaresta omakseni. Mutta Matti vain nauroi minulle ja pilkkasi minua, johon hän katsoi itsellään olevan täysi syy, kun oli antanut minulle anteeksi korvatillikan, "jonka olisi voinut uskoa väkevämmän miehen lyömäksi kuin Jussi-pussin". — Tämä ilta oli ainoa kerta koko saarella oloaikanamme, jolloin menin nurjalla mielellä maata.

Heti kun päivä valkeni aamulla, lähdin järvelle etsimään kadonnutta aarrettani, mutta järven pohja oli siinä paikassa aivan pehmeää. Kultapalanen oli jo vajonnut pohjamutaan. Tarpeetonta etsiäkään.

Kun palasin nuotiolle, oli siellä minulle kirje. Matti oli kirjoittanut puuhun kiinnitetylle tuohipalaselä lähteneensä hakemaan pirtille vähän suolaa ja jauhoja. Hän lupasi palata takaisin seuraavan päivän iltana. Menin heti pajaan, paikkasin palkeen pahimmat vuodot, täytin upottimen soralla pajapankosta ja asetin ahjoon. Kun se tuli valkoisen hehkuvaksi, hämmensin hetkisen ja poistin sitten valinkauhalla soran upottimesta. Pohjalla oli sulanutta metallia. Kaasin sen pienempään upottimeen ja uudistin sulattamistoimeni. Koko päivän tein ahkerasti työtä, ja illalla oli minulla kultapalanen, tosin puolta pienempi kuin se, joka minulla oli ollut edellisenä päivänä, mutta jonka itse olin tehnyt. Ja ainetta enemmän valmistamiseen löytyi rajattomat määrät.

Olin nyt melkein varma siitä, että olin löytänyt kultavuoren. Kun Matti vain pani kultalöytöni pilkaksi, päätin vahvasti olla sanomatta hänelle sanaakaan kullastani.

Varhain seuraavana aamuna syötyäni aamiaisen heitin pyssyn olalleni, menin puron yli ja sen eteläistä rantaa pitkin nevanrannalla olevalle järvelle. Sitä tietä pääsi vaikeudetta järvelle asti. Vesiputoukselle tultuani tein itselleni pitkän tangon, jolla mittasin sen kalliokuopan, johon puron vesi vaahdoten syöksi. Kuoppa oli runsaasti parin sylen syvyinen, ja pohja tuntui soraiselta. Kovasta paksusta tuohesta tein lipin, jonka kiinnitin lujasti tangon päähän. Onnistuin jo ensi yrityksellä saamaan näytteen pohjasorasta, ja se oli, kuten olin aavistanutkin, puhdasta kultahiekkaa. Lapin kultahiekkaa olen kerran nähnyt. Tämä oli ihan samanlaista, mutta nämä kultajyvät olivat suurempia ja teräväsyrrjäisempiä. Nostin lyhyessä hetkessä taskuihini niin paljon kuin jaksoin kantaa, särjin lipin, sysäsin tarkasti kaikki kalliolle jääneet kultamuruset kuoppaan takaisin ja kätkin tankoni metsään.

Takaisin tultuani laitoin tuohesta pari pussia, joihin tyhjensin kultahiekkani. Kourallisen kuitenkin sulatin ja sain siitä hyvin kirkkaan ja kauniisti loistavan palasen, joka mielestäni oli kauniimpikin kuin järveen heitetty.

Kun minulla nyt ei ollut mitään tärkeämpää tehtävää, ja koska epäilin, että lappalaisella oli joku kultakätkö, rupesin etsimään sellaista hänen huoneestaan. Kuten olen jo ennen kertonut, en päässyt kaapin yläkerrokseen. Kaapin päällä ei ollut mitään muuta kuin tomua. Huoneen seinät tuntuivat kaikkialla lujilta. Samaten se iso pölkky, jolla ruma apina istui. Rupesin tutkimaan itse apinaa. Sehän voisi olla hyvä kätköpaikka. Miksi se oli niin lujasti pölkkyyn kiinnitetty? Eläimen nahkaa ei oltu nyljetty tuppeen, vaan se oli selkäpuolesta leikattu auki. Nousin pölkylle, joten sain käteni eläimen selän taakse. Koko eläin tuntui joka kohdasta tavattoman kovalta. Hartioitten kohdalla oli nahka rikkinäinen, joten sain selkoa sen sisuksesta. Nyt ymmärsin, miksi se oli niin lujasti pölkkyssä kiinni. Eläin oli täytetty kullalla. Kultra oli joko valettu tai taottu kappaleisiin, jotka oli siten ladottu toisensa päälle, että ne täysin täyttivät nahan. Se kappale, jonka sain käteeni, ei ollut raskaampi kuin jaksoin nostaa. Se oli outoja riimukirjaimia kaverrettu täyteen. Niin tarkasti olivat kappaleet liitetty toisiinsa, että jos nahka olisi poistettu, olisi kuva jäänyt istumaan paikalleen yhtä varmasti kuin ennenkin. Asetin kaikki entiseen kuntoonsa ja astuin alas lattialle. Nyt olin varma siitä, että tuo iljettävä eläin oli vanhain pakanain epäjumala.

En katsonut olevani enää oikeutettu salaamaan Matilta, mitä olin löytänyt. Tuo kuva maksoi varmastikin miljoonia.

Matti tulikin takaisin jo päivällisaikana. Hän oli käynyt ansoja kokemassa ja toi mukanaan kelkalla eväitä viikon ajaksi. Padankin hän toi, niin että voisimme laittaa linnunpaistia. Hän näytti hyvin salaperäiseltä ja rupesi hetken perästä taas puhumaan rikkauksistaan. Hän oli tullut pitkin järven rantaa ja käynyt uudestaan tutkimassa uhrilehtoa ja siellä olevaa alttaria. Hetken perästä hän otti esille useita rintasolkia ja muita koristeita, jotka epäilemättä olivat kultaa. Ne olivat kuitenkin kömpelösti tehtyjä, kun rannerengas sitävastoin oli taiteellista tekoa. Niitten yhteinen paino lähenteli ehkä puolta kiloa.

Kun Matti nyt rupesi puhumaan siitä, että hän uusilla rikkauksillaan yksin maksaa koko tämän saaren hinnan, mutta antaa minulle lahjaksi toisen puolen, katsoin minäkin parhaaksi puhua omista rikkauksistani. Näytin hänelle kultakappaleeni, kuitenkin tällä kertaa antamatta sitä kädestäni, ja kerroin tehneeni sen pajassa. Kerroin, että koko tämän saaren vuori sisältää kultaa ja että me kaksi olemme nyt ehkä Suomen rikkaimmat miehet. Mutta Matti ei uskonut kultavuoreen eikä yleensä muuhun kultaan kuin kultakoristeihin ja löi kaiken puheeni leikiksi, vieläpä nauroi minulle sanoen minua kerjäläiseksi häneen verrattuna. Minua rupesi Matin menettely suututtamaan enkä viitsinyt enää puhua koko asiasta hänen kanssaan. Sovimme, että kukin olisi sen kullan omistaja, minkä löytää, mutta molemmat lupasimme upiuhkeasti toisillemme "äärettömän paljon rahaa". Tiesin kyllä miten epäedullinen suostumuksemme oli Matille, mutta en aikonut sitä mitenkään niin käyttää, enkä tulekaan ikinä käyttämään. Mutta kun näin miten iloiseksi Matti tuli siitä — hän ajatteli varmaankin hevosenostoaan —, en pannut vastaan.

Tämän sopimuksemme nojalla omistan siis tällä hetkellä yhden kultavuoren, yhden kultahiekkakuopan ja yhden kultaisen epäjumalankuvan.

Seuraavina päivinä heiluteltiin kirveitä aamusta iltaan. Päätimme näet panna koko laakson samaan kuntoon, missä se oli ollut siihen aikaan kun puita hoidettiin. Ja linnan ympäristö oli jo tänä keväänä saatava alkuperäiseen kuntoonsa.

Kun huhtikuun keskivaiheilla palasimme kotiin, oli maa järven rannoilla jo suureksi osaksi paljas, niin että meillä oli kova työ vetäessämme kelkkaa. Suksia ei sopinut käyttää muuta kuin varhain aamulla ja myöhään illalla. Päivällisen söimme alttarikivellä. Ehkä oli tässä samassa paikassa syöty monta pakanallista uhriateriaa. — — — Kuvittelin, miten pakanalliset uhripapit sillä samalla kivellä teurastivat uhrieläimen, uhkean peuran: toimiva uhripappi työntää piikivisen veitsen peuran rintaan. Kauhistunut eläin nousee pystyyn, sen veri purskuu uhrikiven päälle. Etusorkillaan se yrittää lyödä kiinnipitäviä pappeja. Mutta väkevät kädet pitävät sitä hievahtamatta määrättyssä asennossa. Eläin rupeaa vapisemaan. Verenvuoto vähenee ja äkkiä kellahtaa uhri kumoon uhrikiven viereen. Teurastaminen toimitetaan nopeasti, ja kohta kiehuu uhrieläimen liha mahdottoman suuressa kuparikattilassa, joka vartavasten on tuotu tänne linnaan rakennetusta papin asumuksesta. Suuressa piirissä seisovat peskeihin puetut lappalaiset ympyrässä olevien istutettujen puiden edessä, pelonsekaisella uteliaisuudella odottaen, että papit oman uhrinsa toimitettuansa ryhtyisivät heidänkin uhrieläimiänsä teurastamaan. Heidän liehuvat tulensa levittävät punaisen valonsa yli uhripaikan ja valaisevat uhripappien veristä työtä. Korkealta taivaalta heittää täysikuu aavemaisen valonsa yli koko ihmeellisen näytelmän.

Ajatukseni palaavat taas todellisuuteen. Nyt istuu pakanain uhrikivellä kaksi nuorukaista, raskaasti kuormattu kelkka vieressään. Tulella kiehuu tällä kertaa heidän pieni, nokinen patansa, keskipäivän aurinko loistaa täydeltä terältä taivaalla, ja nuorukaiset odottavat nälkäisinä keitoksensa kypsymistä. Jumalan aurinko ja taivaan sade ovat vuosien vierieissä poistaneet kivistä jokaisen uhriveren pilkun, ja nuorukaiset tulevat kohta käyttämään kiveä pöytään.

Myöhemmin iltapäivällä jatkoimme matkaamme ja tulimme vasta myöhään illalla kotiin, missä kaikki oli samassa kunnossa kuin ennen. Olin ollut kotoa poissa tasan kaksi viikkoa, ja tuntui suloiselta asua taas nokisen orren alla.

Samana iltana päätimme ruveta, niin pian kuin järvestä lähtisi jää, kulkemaan pyhinä Lämpimän veden laaksoon. Lappalaisen kivinen pirtti olisi kesähuvilamme. Sen päätöksen pidimme myös. Läksimme tavallisesti lauantaina heti päivällisen jälkeen ja palasimme sunnuntaina, usein vasta myöhään illalla. Uistimella saimme näillä matkoilla kaloja enemmänkin kuin tarpeeksi. Kun suolavarastomme yhä väheni, emme tahtoneet monta kalaa samana päivänä saadakaan, sillä vaikka teimme kellarin tuvan alle, eivät kalat kesän aikaan siinä monta päivää säilyneet pilaantumatta. Lauantai-iltapäivät olimme melkein joka kerta pajassa, sillä uusia työkaluja tarvittiin. Miilu poltettiin jo kesän alussa, jolloin olimme enemmän kuin viikon vierailmassa. Sysiä tuli paljon ja hyviä, vaikka taitava haudanpolttaja arvatenkin olisi saanut vielä enemmän. Meistä sysienpoltto oli hauskin työtä, mitä meillä tähän asti oli ollut Patsassaarella. Sen nimen olimme löytöretkeilijäin oikeudella saarellemme antaneet.

Niin pian kuin peuranliha oli savustettu, rupesimme valmistamaan venettämme. Kun meillä nyt oli

sekä rautanauvoja että tarvittavia työkaluja, tuli veneestä sekä keveä että omasta mielestämme oikein sieväkin. Lomapohjainen siitä vain tuli, pitkä ja kapea, mutta nopeakulkuinen ja keveäsoutuinen, ja se oli meidän mielestämme tärkeintä. Olimme jo hyvissä ajoin talvella hakanneet tervaksia. Kun ne oli hakattava kuorimattomista puista ja hauta tehtävä, ennenkuin tervakset olivat täysin kuivia, tuli tervastamme jotenkin vetelää, melkeinpä vetistä. Mutta paremminhan se meni puuhun. Talaan rakensimme myös, vaikka siitä ei tosin tullut mikään rakennustaidon mestariteos; se kun tehtiin täysin valmiiksi yhtenä päivänä ja oli enemmän pitkän laatikon kuin talaan näköinen. Mutta se suojsi venettämme, joka sillä tavalla pysyi keveämpänä kuin kaislikossa maaten.

Jäät lähtivät ennen kuin olimme odottaneet, ei kuitenkaan kaikilta seliltä samaan aikaan. Pohjoisessa osassa järveä näkyi siellä täällä silkkää vettä jo huhtikuun alussa. Kotirannasta ei ollut jää kaikkialta lähtenyt, kun tulimme kotiin huhtikuun 15 päivänä. Mutta jään mentyä rupesi vesi nopeasti lämpiämään, ja kun Vapunpäivänä kävimme ensi kertaa uimassa, oli vesi jo yhtä lämmintä kuin juhannuksen aikana, ja lähinnä rantaa kasvavat koivut rupesivat tekemään hiirenkorvia. Päivien laskussa emme erehtyneet. Meillä oli ollut vuoden allakka mukana syksyllä kun tulimme, ja tämän vuoden olimme itse itsellemme tehneet. Pääsiäisen myöskin onnistuimme saamaan oikealle päivällensä.

Paappa, joka tiesi monesta asiasta enemmän kuin koulunopettaja, oli selittänyt meille, että kun kevätpäiväntasauksen jälkeen tulee ensimmäinen täysikuu, niin seuraava sunnuntai on pääsiäinen. Emme silloin oikein luottaneet ukon sanoihin, sillä luulimme, että piispat ja rovestit määräsivät sen ajan. Panimme nyt kuitenkin pääsiäisemme paapan opetuksen mukaan, kun meillä ei kumminkaan ollut luotettavampaa tietoa, ja oikeaan osuttiin. Allakkamme ei missään pettänyt. Juhannuskokkokin oli poltettu juhannusyönä, kuten myöhemmin tarkastaessamme allakkaamme totesimme. Mitatkin ja painot meillä oli tarkemmat kuin itse olimme uskaltaneet toivoa. Olimme ne tehneet viidenpennin lanteista. Ellei meillä olisi sattunut sitä olemaan, emme olisi mitenkään voineet tehdä niin tarkkoja mittoja, ettei metrimittamme pettänyt täyttä millimetriä. Kymmenen kilon puntarin olimme tehneet, ja se oli niin tarkka, että lautamies kerran sanoi huonompiakin kruunattavan. Viidenpennin ominaisuudet olimme kuitenkin oppineet koulussa. Paappa ei oikein pitänyt nykyajan painoista ja mitoista, kun tynnyritkin olivat kutistuneet kokoon, etteivät vetäneet enempää kuin kaksikymmentä kappaa. Mutta allakasta tiesi hän lukea paljon enemmän kuin opettaja, ja se meitä oli kerran suuresti huvittanut, kun ukko oli otellut opettajan kanssa Laurinpäivästä ja Jaakonpäivästä ja Urpaanuksenpäivästä ja sen seitsemästä päivästä, joista opettaja ei näkynyt tietävän paljon mitään.

Heti kun routa lähti maasta, ryhdyimme tiilentekoon. Se oli meille ihan uutta työtä, emmekä ensin mitenkään saaneet tiiliä irti kehästä. Vähitellen opimme senkin taidon. Koska tiilisavemme oli hyvin sitkeää lajia, tiilemme rupesivat tuntumaan lujilta, vaikka niitä käytettiin vain tuulessa kuivatettuina. Emme uskoneet osaavamme polttaa niitä, sillä emme koskaan olleet nähneet, miten tiilipolttouuni on tehty. Meillä päin käyttää köyhempi kansa yksinomaan tuulessa kuivatettuja tiiliä.

Muoraus kävi hyvin, ja kun Matti, joka toimi mestarina, ymmärsi jättää savupiipun päähän reiän, niin "tornista" pian nousi paksut savupilvet. Uudesta takasta olimme hyvin mielissämme. Vanhalla uunillamme oli kesällä se vika, että heti kun savu lakkasi virtaamasta räppänästä, tupa täynnä hyttysiä ja ellei räppänäluukku oitis suljettu, tupa tuli pimeäksi. Uuden takan savutorvea sitä vastoin voitiin käyttää ikkunana niin kauan kuin hiiloksesta lähti lämpöä. Savupiipun päässä istui kyllä koko pitkä rivi verenheimijöitä kurkistamassa tupaan, mutta koska ne eivät uskaltaneet syöksyä kuuman ilman läpi täytyi niitten tyytyä murisemaan uudelle keksinnöllemme, jota ne ehkä pitivät yksinomaan vehkeilemisensä ammattiansa vastaan. Muita vihollisia kuin hyttysset meillä ei enää ollutkaan saarellamme. Ne eivät kuitenkaan olleet sitä kaikkein pahinta laatua, jota Oulussa kuuluu olevan. Linnansuutari kertoi hyttysistä joita sanotaan siellä päin mäkäräisiksi, että kun illalla koppien ikkunat avattiin, niin tarkasti täytyi pitää silmällä silakka-annostaan. Sillä jos mäkäräinen sattui lentämään ikkunasta, niin se koppasi heti silakan poikkipäin suuhunsa ja lensi tiehensä.

Laisuus on hyvä lahja, kun sitä oikein käyttää. Tähän asti emme olleet tätä lahjaa mainittavasti käyttäneet. Päätimme yhteisessä kokouksessa aloittaa aina kesän aikana työpäivän kello kuusi aamulla ja päättää sen jo kello neljä iltapäivällä. Saatuamme ruuhen ja takan valmiiksi ei meillä näet ollut enää kiireellisiä töitä ja tahdoimme iltapäivällä olla vapaat kulkemaan joko järvellä tai metsässä ja rannoilla. Maanviljelyksemme ei vaatinut paljon aikaa, sillä mitään muuta kylvettävää meillä ei ollut kuin ehkä kahvikupillisen verran nauriin siemeniä. Matilla oli kotitalolla häkkilintu, jolle hänellä aina oli nauriin siemeniä taskussa. Ja koska räätäli taskuja ommellessaan tekee pitkiä pistoja, koottiin takin vuorin ja päällisen välistä kylvösiementä riittävästi keskinkertaiseen naurismaahan. Kylään palattuamme kävimme erityisellä kiittämiskäynnillä räätälistä ja kehotimme häntä aina patustamaan aika tavalla takintaskuja ommellessaan. Hän katseli meitä moittivasti eikä kiittänyt kiitoksesta. Sanoi tämän olevan ensimmäinen kerta, jolloin hutiloimisesta kiitettiin. Mutta kun juurta jaksain olimme ehtineet hänelle selittää, räätälinmuori laittoi meille vehnäskahvit.

Tietysti olisimme mieluummin kylväneet viisi kappaa ohria kuin kupillisen nauriinsiemeniä, sillä

kesän alusta oli meidän pakko panna puolet petäjäistä ruisjauhojen sekaan ja puuro rupesi käymään vähän kitkeräksi. Lintuliemessä petäjäinen ei maistunut pahalta. Mutta kun meillä ei ollut ohria, niin eivät nauriitkaan olleet halveksittavia. Päinvastoin söimme niitä hyvällä ruokahalulla emmekä jaksaneet saada niitä ihan loppuunkaan.

Vaikka meillä siis ei ollut paljon maanviljelystöitä sen kesän tarvetta varten, ei meiltä silti puuttunut maatyötä. Jo kevään tullessa tiesimme, ettemme voisi enää ainaseksi jättää paikkaa. Jos jotenkin voisimme, ostaisimme saaremmen itsenäiseksi taloksi ja muuttaisimme sinne asumaan. Talvisaikaan ei olisi mahdotonta tuoda sinne kotieläimiä eikä tarvittavia maanviljelyskalujakaan. Kullankaivamista en silloin ajatellut, enkä myöskään paljon tiennyt, miten kultaa kaivetaankaan. Kun maanviljelys saataisiin hyvään alkuun, voisi sitten sopivina väliaikoina huvitella kullankaivamisella.

Nämä tulevaisuudentuumamme estivät meitä silloin laiskottelemasta, kunnes tähdellisemmät työt saatiin valmiiksi. Sitten meillä oli tavallisen suuri peltomaa ojitettuna ja aidattuna. Kaksi latoa kattoon asti täytettynä heinillä riittää luullakseni hevoselle ja parille lehmälle yhden talven rehuksi. Kaikki nämä heinät oli hyvällä säällä korjattu, enkä usko niiden pahenevan, vaikka kestäisikin jonkun vuoden, ennen kuin niitä käytetään. Monta hikipisaraa oli tämä työ Matin ja minun otsastani puristanut, semminkin kun työkalumme eivät olleet parasta laatua. Lappalaisen pienet lapiot eivät kelvanneet maanviljelyskaluiksi. Lapiot onnistuimme kuitenkin tekemään jotenkin kunnolliset, mutta viikatista ei ollut ensin tulla mitään; kaltot ja vinot niistä tuli. Terottaminen tuotti myös meille paljon vaivaa, lappalainen kun ei ollut käyttänyt pyöritettävää tahkoa. Se liuskakivilaji, jota kallio täällä on, on erinomaista hienoksi kovasimeksi, mutta tahkoksi se on liian hienojyväistä.

Nämä pienet vastukset suuttuttivat kerran Mattia siinä määrin, että hän teki työlakon. Ojitimme sinä päivänä peltoa, ja saven nostaminen ojan pohjasta kävi raskaaksi miehelle, jonka "sapuskasta" leipä kokonaan puuttui ja puurokaan ei ollut täysivoimaista, puhumattakaan siitä, ettei lehmällistä oltu maistettu samaan vuoteen. Koko työpäivän Matti oli nurjalla mielellä, eikä sanonut ainoatakaan sananlaskua. Kun kello oli neljä, työnsi hän lapionsa maahan ja sanoi päättävällään äänellä:

— Hullu paljon työtä tekee, elää viisas vähemmällä. Vai onko se mies täysin viisas, joka omistaa tuhat markkaa, ehkä enemmänkin, ja hikoilee kuin hullu nostaessaan savea ojan pohjasta?

Siihen ei minulla ollut paljon mitään vastattavaa, sillä olin itsekin jotenkin väsynyt. Sanoin kuitenkin erään paapan sananlaskun: "Milloin laiska työtä tekepi: talvella ei tarkene, kesällä ei kerkiä, syksyllä on suuret tuulet, keväällä vettä paljon." Matti ei ole mikään laiskuri, sen voin todistaa. Leikilläni vain noin sanoin, kun hän suuttui työhönsä.

Enempää ei Matti puhunut sinä päivänä lakkotuumistaan. Mutta seuraavana aamuna kun nousin kello kuusi ja läksin pidentämään ojaani, Matti julisti aikovansa tästälähin nukkua aamuisin kello kymmeneen ja muun osan päivästä "huilata". Kävin aamiaisella, Matti nukkui. Samoin oli kun uudestaan läksin työhön. Mutta kello neljä palatessani työmaalta, Matti näkyi jo kyllästyneen uneen ja "huilaamiseen", koska hän oli täydessä toimessa.

Matti kertoi käyneensä nevalle karpaloita syömässä. Silloin hänen päähänsä oli pälkähtänyt mitata nevan syvyyttä. Hän oli tehnyt kuuden sylen pituisen tangon kuorimalla hoikkakasvuisen petäjän, joka nyt mahlan aikana oli ihan sileä. Kilometrin matkan oli neva kannattanut hyvin, sitten se rupesi tulemaan vetisemmäksi. Silloin hän oli ruvennut työntämään tankoansa alas. Se painui ensin tasaisesti. Mutta kun se oli painunut vähän kolmatta sylvä, vastus loppui äkisti. Sitten tanko upposi koko pituudeltaan. Matti oli koettanut useassa eri paikassa, ja kaikkialla oli vastus lakannut samalta kohdalta. Siitä Matti sanoi keksineensä, että koko neva on ainoastaan ohut sammalkuori, jonka alla oli vettä, kukaties kuinka syvältä.

Matti oli katkaissut tankonsa kolmen sylen pituiseksi, sahanut sen pituudeltaan kahtia ja kirveellä ja höylällä tehnyt kummastakin puoliskosta korun, jotka hän naulasi yhteen. Sillä tavalla hän sai kolmen sylen pituisen putken, jonka reikä oli runsas tuuma läpimitaltaan.

Kysyin Matilta, aikoiko hän tehdä pumppua ja pumputa nevanalaisen järven tyhjäksi, vai aikoiko hän putkensa avulla laittaa suihkukaivon nevallekin. Minusta tuntui hänen uskonsa nevanalaiseen järveen kovin mahdottomalta, vaikka olin kylässä monta kertaa kuullut puhuttavan nevanalaisesta järvestä. Mutta Matti ei tällä kertaa ehtinyt suuttuakaan kysymyksistäni, pyysi vain saada lainata uistinsiimaani. Olin monta kertaa ennenkin käyttänyt siimaa samaan tarkoitukseen järvellä — pohjoisessa päässä se kallion kohdalla ei ylettynyt pohjaan, vaikka oli 36:n metrin pituinen — ja Matti saikin sen nyt haltuunsa. Näin sekä siiman että luodin viimeisen kerran. Jo ensimmäisellä mittauspaikalla, noin pari sataa metriä nevan rannalta, oli siima luiskahtanut Matin kädestä ja mennyt menojaan. Matti oli oikeassa: nevan alla oli syvä järvi.

Siiman menettämisestä oli Matti enemmän pahoillaan kuin minä. Meillä ei ollut muuta nuoraa kuin

uistinsiima ja olin sentähden jo ennen pari kertaa ehdottanut, että ottaisimme jääjahdista pois mastoharukset ja tekisimme uuden vitsaköysistä. Mutta Matti oli vastustanut. Nyt täytyi Matin kuitenkin tähän myöntyä. Harusköysistä saatiin paljon hampua ja punottiin neljä 20:n metrin pituista siimaa. Niistä tuli tosin vähän paksumpia kuin vanha siima, mutta lujia, ja olimme niihin kaikin puolin tyytyväiset. Teimme uuden luodin ja mittasimme kolmessa eri paikassa nevalaisen veden syvyyden. Saimme 42:n, 27:n ja 30:n metrin syvyydet. Pohja oli siis epätasaista.

Matti oli tehnyt nahkapalasesta pumppulaitoksen. Vesi oli valkoista, mutta ummehtunutta. Tuuman pituinen kuori tuli veden kanssa ylös. Se oli omituisen näköinen, aivan kalpea ja melkein läpikuultava. Myöhemmin saimme kerran nevan rannalla olevasta järvestä uistinta heittämillä ison hauen. Matti, joka sen sai, väitti, että kun hän oli vetänyt sitä jo kolme syltä maalle, niin ei vielä korviakaan näkynyt. Punnitsin kalan kotona ja huomasin, ettei se ollut suurempi kuin totuutta rakastavan kalastajan sopii saada.

Kotijärvässä ei ollut haukia. Useimmiten saimme taimenia, sekä uistimella että ongella. Myöskin ahvenia saimme, sekä paljon että suuriakin. Kotijärvi oli kalaisa. Nevajärvässä oli ainakin haukia ja kouria. Siinä ei ollut yhtään saarta, mutta kotijärvässä sitävastoin useita ja vehmaita. Todellinen saaristo erotti toisistaan kaksi isoa selkää. Kapeat salmet erottivat toisistaan kolmattakymmentä isompaa ja pienempää saarta.

Tässä saaristossa, jolle olimme antaneet nimen Arkipelaagi, oleskelimme mielellämme kauniina iltoina. Se ei ollut ainoastaan kaunein, vaan myöskin kalaisin paikka koko järvässä, ja siellä kasvoi runsaasti marjoja. Salmien rannoilla kasvoi lumpeita. Paitsi tavallista valkoista ja keltaista lummetta, siellä oli myöskin eräs laji, jonka kukat olivat heleänpunaiset ja runsaasti neljä kertaa suuremmat kuin valkoisten ja keltaisten. Mittasin muutamia suurimmista kukista. Ne olivat 18 ja 19 senttimetriä läpimitaltaan. Vaikka saarella oli paljon kauniita kukkia, joitten joukossa monta semmoistakin, joita emme koskaan ennen olleet nähneet, niin nämä punaiset lumpeet olivat kuitenkin mielestämme kaikista kauneimmat. Että ne olivat myöskin saaren kasveista hyödyllisimmät, sitä emme tienneet ennen kuin syyskesällä.

Jauhovarastomme pieneni kaiken aikaa ja puuro tuli kovin kitkeräksi, jos jauhoihin pantiin enemmän kuin puolet petäjäistä. Rupesimme etsimään jotain muuta ainetta, jota voisi käyttää hätäjauhoksi. Matti ehdotti silloin, että koettaisimme valmistaa jauhoja näitten lumpeitten juurakoista, jotka olivat paksuja ja mehukkaita. Tiesimme kyllä, että lumpeen juurakko sisältää myrkkyä. Mutta koska nämä suuret juuret olivat erittäin hyvänhajuisia — ne haiskahtivat vahvasti mantelille — päätimme kuitenkin koettaa ja ensi kerralla syödä vain hyvin vähän. Niin tehtiinkin, ja kun emme voineet puurosta pahoin, lisäsimme annosta ja viikon perästä söimme jo joka päivä uutta ryynipuuroamme. Jauhot tai oikeammin ryynit teimme aivan samalla tavalla kuin perunaryynejä valmistetaan. Niitten maku oli ihan samanlainen kuin perunaryynien, ainoa ero oli ulkonäössä. Ne ovat näet vaaleanpunaisia. Ihmettelimme, että ryyneihin tuli punainen väri, vaikka itse juuret olivat valkoisia ja vivahtivat enemmän keltaiseen kuin punaiseen. Toimme kontillisen näitä ryynejä tuliaisiksi paapalle. Hän pitää niistä erinomaisesti ja väittää, että niistä keitetty puuro painuu kuin lämpöinen pumpuli sydänelustaan. Hän tahtoo valmistaa tätä puuroa itse, sillä kuten hän sanoo:

— Kyllä kaikki osaavat puuron keittää, vaan eivät osaa tamputtaa.

Sen jälkeen kun rupesimme keittämään lummeryynipuuroa, vähensimme lihan- ja kalansyöntiä, johon jo rupesimmekin väsymään. Monta päivää söimme yksinomaan puuroa. Kesän tultua ruokamme ei ollut enää kovin yksitoikkoista. Ennenkuin olimme keksineet lummepuuron, keitimme puuroa niittysuolaheinistä sekä erään toisenkin kasvin varsista, jotka olivat happamia. Luulen, että se oli raparperi, mutta kun meilläpäin ei viljellä sitä kasvia, en voi varmuudella sanoa. Kaikesta happamesta puurosta oli mielestämme kuitenkin karpalopuuro parasta. Myöskin naurisvelli oli minusta hyvää ruokaa. Valokkia kasvoi nevalalla runsaasti. Kun purjehdimme pois saarestamme, jäi tupaan ainakin kymmenen kiloa valokkihilloa. Emme tahtoneet kaataa sitä pois, sillä arvelimme, että jos tapahtuisi jokin onnettomuus matkalla ja meidän olisi pakko palata takaisin, olisi hillo hyvä olemassa.

Lummejuurakot olivat meidän oloissamme erittäin kallisarvoinen löytö. Ja kun näitä juurakoita on paljon, tulevat ne tämän saaren asukkaille aina olemaan tärkeä ravintoaine. Arkipelaagissa on kuitenkin toinen aarre, jonka raha-arvo luultavasti on monin verroin suurempi kuin juurakkojen. Eräänä sunnuntai-iltana, kun palasimme kotiin lappalaisen linnasta Arkipelaagissa sousimme uistinta, tarttui uistin pohjaan. Uistinkoukkuun oli tarttunut simpukka, ja nostettuansa uistimen Matti heitti simpukan pääni yli takaisin järveen. Leikillä nostin käteni ja satuin siten saamaan simpukan kiinni. Olen joskus ennen avannut simpukoita koskaan löytämättä niistä mitään. Olen myöskin katsellut, kun kulkevat karjalaiset kauppiat ovat avanneet sadoittain näitä eläimiä, mutta en ole sattunut huomaamaan, että hekään olisivat helmiä löytäneet. Luulin sentähden heidän toimensa hukkatyöksi. Avasin kuitenkin pilanpäiten simpukan, sillä kertaa tekoni ei ollut hukkatyötä. Simpukassa oli helmi. Oliko sitä pidettävä

suurena vai pienenä, en tiennyt. Se oli peukalonpään kokoinen ja mielestäni oikein kaunis esine. Matti luuli sitä suureksi. Hän oli näet nähnyt useita eräällä karjalaisella kulkukauppialla. Suurin niistä ei ollut suurempi kuin pyssymme luoti, ja karjalainen oli kertonut maksaneensa siitä kymmenen ruplaa eräälle toiselle karjalaiselle, joka sen oli löytänyt.

Thaillessani helmeni loistoa huomasin, että sen värivälke oli melkein samanlainen kuin lappalaisen epäjumalan silmissä. Ainoa ero oli, että epäjumalan silmät olivat suuremmat. Huomautin Matille asiasta. Mutta tuskin rupesin puhumaan epäjumalasta, kun Matti jo alkoi ilkkua minulle kysyen, palvelinko vieläkin sitä efeesiläisten Dianaa. Minun pisti vihaksi, ja se oli viimeinen kerta, jolloin saarellamme puhuin apinasta. Seuraavana lauantaina apina istui jo kannollaan ja tuijotti minkä taisi, kahden heinätukon tukemana. En tiedä kuinka tyytyväinen se oli pakkovaihtoon, ei se ainakaan mitään siihen sanonut. Kauniimmaksi se ei muutosta tullut.

Päätimme käyttää yhden viikon helmenpyyntiin. Mattikin piti sitä työtä rahaisana puuhana. Ensimmäisenä päivänä otimme simpukoita yksinomaan Arkipelaagista ja löysimme useita kauniita helmiä. Ne olivat kuitenkin kaikki pieniä, ja Matti ei uskonut ainoatakaan niistä "kymmenen ruplan helmeksi". Mutta sitten huomasimme, että simpukoita oli kaikkialla järven pohjassa, ja parhaimmat helmet saisimme syvimmistä koloista. Kävimme sentähden pajassa, jossa teimme rautarenkaan. Siihen kiinnitimme nuotanperän kaltaisen verkon. Tällä pyydyksellä pääsimme vetämään kahdentoista, jopa viidentoistakin metrin syvyydeltä ja saimme parhaimmista apajoista viisi ja kuusi simpukkaa. Niin isoa helmeä kuin minun helmeni emme kuitenkaan enää löytäneet. Kiusasin Mattia väittämällä, että minun helmestäni maksetaan yhtä paljon kuin hänen rannerenkaastaan. Hän lupasi syödä sen raa'alta suuhunsa sinä päivänä, jolloin siitä maksettaisiin tuhat markkaa — vähemmällä hän ei luvannut rannerengastaan myydä —, mutta myönsi, että ehkä tulisi saamaan siitä sata tai kukaties sataviisikymmentä markkaa.

Yhteisesti pyydetty helmet jaettiin tasan, ja kun minä luulin jo entuudesta olevani rikkaampi Mattia, tyrkytin hänelle useimmat suurimmista helmistä. Matilla ei ollut mitään tätä jakoa vastaan, sillä karjalainen oli luvannut maksaa hänelle kelvollisista helmistä määrähinnan grammapainon mukaan. Ja kun hän oli uhannut pakottaa karjalaisen konkurssiin löytämällä oikein isoja helmiä, oli tämä luvannut maksaa määrähintansa grammasta, vaikka helmi painaisi puoli kiloa, ja semmoisesta vielä markan lisäksi kaupanpäälliseksi. Kaksi päivää Matti avasi simpukoita, mutta koska ei löytänyt muuta kuin yhden nuppineulanpään kokoisen helmen, hän kyllästyi koko työhön.

Kummankin osalle tuli tulitikkulaatikollinen puolillaan helmiä.

XI.

Järven pohjoinen pää päättyi, kuten olen jo ennen kertonut, jyrkkään vuorensinämään, ja vuorensinässä oli korkealla vedenpinnan yläpuolella luolan aukko. Meillä oli aikomus tutkia tätä luolaa, mutta emme panneet aikomusta toimeen, sillä päätimme vastaisuudessa muuttaa asumaan saarelle. Ehtiihän sen silloinkin tutkia. Luolaan pääsee luullakseni tällä tavalla: hakataan useita pitkiä tankoja, joitten latvapäihin sidotaan nuorat. Tangot heitetään raskaampi tyvipää edellä luolaan. Vetämällä nuorista kootaan latvapäät yhteen paikkaan luolansuun kohdalle. Punotaan sitten nuorat yhteen. Tätä köyttä pitkin luulen voitavan kiivetä luolaan.

Luulen, että tuolta paikalta on muinaisina aikoina kaivettu kultaa, sillä juuri luolan kohdalla käy läpi koko vuoren leveä juova tuota valkoista kiveä, jonka sorasta olin sulattanut kultaa.

Luolan tutkiminen jääköön vastaisuuteen. Sitä vastoin emme tahtoneet siirtää sen niityn tutkimista, joka ympäröi pohjoisen ja itäisen osan saartamme. Käytimme kaksi sunnuntaita tähän tutkimustyöhön emmekä sittenkään saaneet työtä päätökseen. Niitty oli parasta niittymaata ja tasainen kuin lattia. Ainoastaan siellä täällä kasvoi viidastoa, jota peurat näkyvät, varsinkin kesäaikana, käyttävän suojapaikoikseen. Idässä tätä niittyä oli runsaasti peninkulman leveydeltä metsänrajasta mitaten, ennen kuin maa rupesi muuttumaan vetiseksi. Saaren pohjoisessa päässä olevasta kalliosta kävelimme yhteen menoon kolme tuntia pohjoiseen tulematta vesiperäiselle maalle. Siellä oli siis monta tuhatta ladonala heinäviljelykseen kelpavaa maata. Rehevä heinäkasvu riippui arvatenkin saaren maanalaisesta lämmöstä. Viidastojen reunoilla kasvoi luhdikoita. En ole ennen voinut aavistaa, että maailmassa voi olla niin paljon luhdikoita kuin täällä kasvoi.

Tähdellisimmät työmme päättyivät syyskuun loppupuolella. Luonto oli silloin vielä täydessä

ihanuudessaan. Ei näkynyt vielä missään kellastunutta lehteä. Sekä kotijärven ympäristö että Lämpimänvedenlaakso houkuttelivat meitä luokseen. Pyssyt olalla kuljimme koko pitkät päivät metsässä ja järven rannoilla. Sekä kotijärvi että nevan rannalla oleva järvi näkyivät olevan vesilintujen lepopaikkana niitten muuttorekillä pohjoisesta etelään syksyllä ja samaten etelästä pohjoiseen keväällä. Nyt syyskuun lopulla oli järven pinta usein melkein täynnä lintuja. Tultuaan ne lepäsivät jonkun tunnin, mutta sitten alkoi elämöiminen, joka kuului kauas metsään asti. Harvoin oli järvi tähän aikaan vuodesta linnuista aivan tyhjä, sillä sikäli kun toinen joukko poistui, tuli aina toinen sijaan. Varsinkin hanhet pitivät illoin aamuin kovaaäänistä elämää.

Ammuimme ja savustimme vesilintuja koko talven varaksi. Meidän oli nyt pakko savustaa niitä suolaamatta, mutta koska olimme tottuneet syömään niitä suolaamattomina, olivat ne mielestämme hyviä. Saarelta poistuessamme savustettu saaliimme ei mahtunut tyhjiin jauhosäkkiimme. Myös metsälintuja ammuimme näinä vapaina viikkoina paljon. Niitä emme savustaneet, vaan söimme ne tuoreeltaan.

Vesilintuja ampuessamme kävimme useasti myöskin nevarantaisella järvellä, kuitenkin ainoastaan länsituulella, sillä koska meillä ei ollut siellä ruuhtaa, emme saaneet saalistamme korjatuksi, ellei tuuli tuonut sitä rannalle.

Luonto oli syyskuun lopussa ja lokakuun alussa hyvin omituinen. Ajatelkaa tuota ääretöntä koleaa nevaa, joka näin syksyllä, ennen kuin lumi sen peitti, teki kolkon, melkeimpä kamalan vaikutuksen. Myöskin järvi tuntui nyt syksyllä, erittäinkin pilvisinä päivinä, ikään kuin manalan portilta. Koivuvyöhyke nevan rannalla loisti heleän keltaisena. Mutta puron rantoja seurasi vihreä vyö kesäpuvussaan olevia koivuja, jotka halkaisivat tuon tuuhean, mustanvihreän havumetsän. Ja kaiken tämän keskellä oli tuo aina loiskiva puro vesiputouksineen. Nyt emme enää pelänneet seisoa "puron alla", kun lappalainen oli haudattu. Kun katselimme alas tuohon kuohuvaan kattilaan putouksen alla, oli minulla monta kertaa huulillani sananen sen pohjasta, mutta pelkäsin Matin ivaa, ja sana jäi joka kerta sanomatta. Mutta kun Matti, joka on käytännöllinen mies, uhkasi rakentaa tähän paikkaan sahan, jossa suurista hongista ja kuusista tehtäisiin lankkuja, niin minä julistin antavani hänelle samana päivänä kun hän siihen työhön ryhtyisi semmoisen selkäsaunan, ettei työstä tulisi ikinä valmista. Lupasin kuitenkin samalla hankkia tästä samasta koskesta hänelle kipurahaa, jos selkää kovin kirvelisi, muutamia kymmeniä tuhansia. Ja Matti, joka ei myöskään ole lupauksilleen kitsas, lupasi samana päivänä, jona hän minulta ottaisi rökkiinsä, juoda koko tämän kosken vesineen ja vaahtoineen yhtenä kulauksena suuhunsa.

Hetken kiistelyämme sanoi Matti tämän asian olevan niin tärkeä, että siitä täytyy tehdä kirjallinen sopimus. Hän kiskoi irti nelikulmaisen tasaisen tuohilevyn, jonka hän hetken perästä toi minun allekirjoitettavakseni. Tuohelle oli kirjoitettu:

Välipuhe eli sopimuskontrahti

Allekirjoittaneet, Matti ja Jussi, olemme koskiriita-asiassamme sopineet kuin seuraa:

Jos Matti yrittää panna tämän kosken käyttämään sahalaitosta, niin Minä, Jussi, sitoudun antamaan samana päivänä, jona Matti siihen toimeen ryhtyy, hänelle semmoisen selkäsaunan, ettei puuhasta tule ikinä totta. Ja Minä, Matti, puolestani sitoudun samana päivänä, jona Jussi voi antaa minulle rokkiin, juomaan suuhuni yhtenä kulauksena koko tämän koskirustingin vesineen ja vaahtoineen. Mutta jos Minä, Matti, luovun näistä sahanrakennuspuuhistani, niin Minä, Jussi, sitoudun tästä samasta koskesta hankkimaan Matille niin paljon rahaa, että sillä voi rakentaa oikein höyrysahan eli niinsanotun valkiasahan.

Vaikka tämä kontrahti määrää meille kummallekin kovat markongit, niin se on oleva niin peruuttamaton, etteivät ylhäisimmätäkään herrat pysty sitä tyhjäksi tekemään. Tämä sopimus on tehty itse riitapaikalla, joka tapahtui Kyprianuksen päivänä 1914.

Matti.

Tosin olin luvannut Matille muutamia kymmentuhansia ainoastaan jos hänen selkäänsä kovin kirvelisi, mutta panin kuitenkin nimeni kirjoituksen alle muistuttaen, että tältä saarelta ei saa kantaa ainoatakaan puuta myytäväksi, vaan ainoastaan asukkaiden tarpeeksi.

Kun riita-asiamme täten oli onnellisesti ratkaistu, tuli Matista ja minusta heti yhtä hyvät ystävät kuin aina ennenkin.

Syksyisistä toimistamme Patsassaarella ei ole enää paljon sanottavaa. Olimme toivoneet aikaista talvea, sillä vuoden erakkoelämä rupesi tuntumaan meistä jo riittävältä. Köyrin aikana oli meillä jo lumijahtimme täysin kuormattuna. Olimme käyneet jäähyväisillä kaikilla mielipaikoillamme ja

toivoimme vain pakkasta ja pohjatuulta. Mutta tuuli pysyi itsepintaisesti etelässä. Kun odotusaika mielestämme rupesi käymään pitkäksi, ryhdyimme sitä lyhentääksemme rakentamaan saunaa. Sauna-, aitta- ja halkovajapaikat olimme jo keväällä katsoneet, mutta navetan ja tallin paikoista emme vielä olleet aivan selvillä. Sauna ehtikin jo valmistua käyttökuntoon. Tuohikatto siitä vain puuttuu. Oli mielestämme hauska taasen päästä saunaan, sillä saunakylpyjä emme olleet saaneet sen jälkeen kun pirtin kiuasuuni revittiin tiilitakan tieltä. Järvessä kylpeminen rupesi marraskuun lopulla käymään kylmäksi. Vesi oli lämmintä, mutta ilma liian kylmää.

Vasta marraskuun loppupuolella rupesi pakastamaan. Neva jäättyi lujaksi, ja me odotimme vain pohjatuulta lähteäksemme matkalle. Mutta pohjatuulen sijaan tuotti Antinpäivä aika suojan. Paappa kyllä sanoi:

Antti aisoilla ajaapi,
Martti maata vahvistaapi,
Simo siltoja tekeepi,
Nikolaus nivoopi kiinni.

Silta oli kuitenkin nevalta jo niin luja, ettei muutaman päivän suoja pystynyt sitä heikentämään. Pakkanen uusiutui pian, mutta vasta Nikolauksen päivänä tuli tuo odotettu pohjatuuli.

Olimme jo pitkälliseen odotukseen niin kyllästyneet, että heti kun jahti rupesi kulkemaan, lähdimme liikkeelle. Nostimme kolminkertaisen eläköönhuudon jäähyväisiksi saarellemme ja minuutin perästä kiisimme jo asutuita seutuja kohti. Lunta oli juuri parahiksi. Aamupäivällä tuuli yhä kiihtyi, niin että jahtimme meni murhaavaa vauhtia. Päivällisaikaan kirkastui taivas ja Rimpisuon usvapatsas loisti ruusunpunaisena kaukana takanamme. Tunsin jotain kosteata silmäpielissäni, ja kun katselin Mattia, joka piti perää, huomasin hänen poskellaan kyynelien. Koti-ikävä oli äkisti saanut meistä voiton, koti-ikävä omaan saareen ja omaan pirttiin.

Niin kovin kourin tämä koti-ikävä minuun iski, että huudahdin Matille:

— Käännetäänkö takaisin? Ehdimmehän me myöhemminkin talvella lähteä kotikylään!

Hullu teki niin kuin hupsu käski. Jo kymmenen sekuntia myöhemmin oli jahdin kokka käännetty luovaamiseen. Sumupatsas oli ihana. Ei ihme, että sen äkkinäinen ilmaantuminen lumosi meidät. Mutta sama väriloisto, joka koti-ikävän noin mahtavasti nosti rintaan, saattoi minut samassa repäisemään peräsimen Matin kädestä ja kääntämään aluksemme takaisin entiseen suuntaan.

— Itsehän käskit.

— Ja itse myös kiellän. Ennen kuin vuosi on kulunut umpeen, on tuo saari oleva meidän omamme. Mutta se ei voi tapahtua, ellemmme nyt tukehduita ikäväämme täksi vuodeksi.

— Milläpä tyhjä säkki seisaallaan kestää? Meillä ei ole yhteensä kahtatuhatta markkaa. Ja meidän saartamme ei osteta neljälläkään tuhannella. Voivat siitä pyytää kukaties kuusi- tai kahdeksankin tuhatta. Ellemme narraamalla saa. Mutta semmoiseen peliin en ryhdy.

— Eikö meidän löytömmme saisi löytäjilleen mitään hyötyä tuottaa? Eihän tuokaan mies, josta raamatussa kerrotaan, joka tuon aarteen pellostasta löysi, puhunut löydöstään mitään, ennen kuin oli pellon ostanut. Ja laillisesti hänkin menetteli, koska ei hänestä moittivasti puhuta. Sitäpaitsi aion puhua asiat juuri niin kuin ne ovat. Minulla on enemmän rahaa kuin luulet ja vielä suuremmat summat saarelle kätkeytyneinä. Enkä aio niitä ilmaiseksi vieraille antaa.

— Taas sinä rupeat kultaisesta epäjumalastasi löpöttelemään. Mutta nyt onkin kova tosi edessä. Tässä ei auta efeesiläisten epäjumalat, elleivät voi tuulta luoda.

Matti oli oikeassa. Tuuli oli arveluttavalla tavalla heikentynyt. Aluksemme kulki kuitenkin kello viiteen asti, joskin hitaasti. Mutta kello viisi pohjatuuli päätti päivätyönsä ja meni kotiin nukkumaan. Pohjoisella lempä vaimo, suvella äkäinen akka. Äkäisen akkansa tähden etelä ei uskaltanut lähteä yöksikään kotiin, vaan vihoissaan puhaltaa pahemmin yöllä kuin päivällä. Ryhdyimme matkustajan tavallisiin iltatoimiin.

Tällä kertaa ei tarvinnut puita säästää, sillä olimme ottaneet hyvän varaston mukaamme. Kun Matti rupesi panemaan purjetta kokoon, ryhdyin minä sen kerran puuron keittäjäksi. Tämä ei ollut oikein Matin mieleen. Hän katsoi minuun moittivasti. Ja ehkä syystä, sillä kun olin unohtanut härkkimen pirttiin ja muutamista koivunrisuista, jotka olivat jääneet haloista poistamatta, tein vispiläntäpaisen, niin puurosta tuli vain huononpuoleista velliä. Kun nostin padan tulelta, oli Matti saanut iltaskareet tehdyksi. Hän katseli pataa, avasi suunsa ja sanoi: "Äkkiä se velli keitettiin, mutta kakkaroit on kuin kissanpäitä." Matin puheessa oli perää, minkä tähden minun ei sopinut vastata mitään. Otin siis

lusikkani esille ja rupesin syömään. Jotain kuitenkin sanoakseni Matille virkoin:

— Parempi lusikka taskussa kuin sulka lakissa. Matti oli näet aamulla lähtiessään ylpeästi pistänyt sulan lakkiinsa, mutta lusikkansa unohtanut pirttiin.

Seuraavana päivänä oli tuuli heikompi, mutta myötäinen kuten edellisenäkin päivänä. Silloinkin jahti seisahtui kello viisi eikä kulkenut, vaikka lykkäämällä koetimme taivuttaa sitä kulkemaan. Lumi oli kyllä tasaista ja liukasta, mutta tuulta oli liian niukasti. Matti oli päivän kuluksi tehnyt härkkimen ja lusikan. Nyt tuli puurosta moitteetonta. Olin päivällä ennen lähtöpäivää ampunut kaakkurin, jonka heitin jahtiin matkaevääksi. Ajattelin, ettei niin kaunis lintu voinut olla hullumpaa syötäväksikään. Puhdistin sen, kun ilta kävi pitkäksi, kehotin Mattia laittamaan linnunpaistia toiseksi illalliseksi. Hän ei kuitenkaan siihen tehtävään suostunut, mutta kehotti minua ryhtymään itse asiaan. Keitin lintua puolitoista tuntia saamatta siitä kuitenkaan kypsää. Kaadoin veden pois ja laitoin lintuni uuteen veteen kiehumaan. Kun lintu ei nytkään pehmennyt, ilmoitti Matti antavansa minulle huonon arvosanan keittotaidossa, koska en osannut edes niin yksinkertaista asiaa kuin kaakkurin paistoa. Minä kun aina olen ollut opinhaluinen, pyysin kauniisti Mattia neuvomaan itseäni. Hän opetti silloin jalomielisesti minulle yhden keittotaidon suurimmista salaisuuksista, jonka hän oli eräältä vanhalta eränkävijältä oppinut. Kaakkuri on, jos siitä mieli oivallista tehdä, keitettävä kolmessa vedessä. Ensimmäiseen ja toiseen ei saa panna mitään muuta höystettä kuin suolaa. Mutta kolmanteen veteen on höysteeksi pantava puolipitoinen kovasin. Keitetään molempia yhdessä, kunnes tavallinen perunapuikko hyvin painuu kovasimen lävitse. Silloin on lintukin parhaillansa paistettavaksi.

Eihän oppi ojan kaada; mutta kun meiltä puuttui tärkeä höyste, puolipitoinen kovasin, oli minun pakko säästää Matin keitto-vihje vastaiseksi. Tarjosin kyllä hänelle viisikymmentä penniä hänen hyvästä neuvostaan, mutta Matti sanoi, että kun hän nyt on rikas, ei hän välitä pienemmistä rahoista kuin puolesta markasta. Minun täytyi siis maksaa velkani kertomalla hänelle eräästä seikkailusta. Se oli sattunut vanhalle ukolle, joka joutui vankilaan silloin kun linnansuutari oli siellä sakkoja sovittamassa.

Suutari sanoi käyttäytyneensä siivosti, kuten Jooseppi vankilassa, jonka tähden hänet oli ylennetty "kong-suppariksi". Tämän ammatin hän sanoi vastaavan vääpelin virkaa sotaväessä. Kongsupparin tehtävä on lakaista käytäviä, pestä astioita, kylvettää tulokkaita ja muuta semmoista, johon ei joka moukka pysty.

— Samana päivänä kun suutari ylennettiin, saapui vankilaan hyvin vanha ukko sovittamaan viisitoista päivää "vesikoppia". Se oli sitä aikaa jolloin vielä tuomittiin vesi-leipä-rangaistukseen. Ei ukko ollut mikään vakinainen ammattirikollinen, olihan vain pahasta tottumuksesta pitänyt mallia oikeassa poskipielessä, vaikka lakimääräys kuuluu olevan, että sitä on pidettävä vasemmassa. Ja kun tuommoisissa raskaammissa rikosasioissa nimismies on velvollinen kruunun puolesta vaatimaan edesvastuuta, niin ukolle tuomittiin viisitoista vuorokautta. — Noh, kun ukko tuli velkaansa kruunulle suorittamaan, niin suutari pisti hänet kylpyammeeseen, kuten säännöt määräävät. Samassa soitettiin päivälliselle, ja suutari meni syömään. Vangit sattuiivat sinä päivänä pitämään tavallista enemmän lystiä, ettei suutari muistanutkaan ukkoa ennen kuin illalla. Kun hän tuli kylpyhuoneeseen, ukko istui ammeessa, ja katkerat kyyneleet valuivat hänen poskipäilleen. Suutari kysyi, mikä ukkoa itketytti.

— Onpa minulla syytä itkeä, kun rupeaa nyt jo olemaan vilu tässä ammeessa ja minulla on viidentoista vuorokauden 'kaplatsooni'. Mitenkähän minun lopulta käykään? tämä vastasi. — Suutari oli silloin lohduttanut ukkoa, että vesi lämmitetään uudestaan joka aamu. Vieläpä oli luvannut aina illan tullen varastaa ukon ammeesta pois ja kätkeä yöksi johonkin tyhjiin selliin. Tämä on luvallista, kun sen vain osasi tehdä niin salaisesti, etteivät vartijat huomanneet. Vesikoppilainen oli ollut hyvin kiitollinen ja luvannut suutarille lämpimät tulijaispidot, jos hän kotimatalla pistäytyisi ukon luona. Niin sitten tapahtuikin.

Suutarin oli ollut käydä hullusti, kun vartija oli saanut tiedon hänen hajamielisyydestään. Mutta hänen selityksensä, että ukko oli niin paksussa liassa, ettei hänestä saatu ihmistä muuten kuin panemalla iltapäiväksi likoon, sai kuitenkin armollisen hyväksymisen, ja suutari pysytettiin kongsupparina.

Tämän kaltaisilla ilveilyjutuilla saimme matkamme toisen illan kulumaan. Toivoimme kuitenkin hartaasti ehtivämme seuraavaksi illaksi kylään.

Seuraava aamu oli rasvatyyni. Päivä oli kirkas, ja metsänranta näkyi edessämme selvänä. Matti väitti voivansa erottaa Paapanmäen suoraan etelässä, ja usvapatsas takanamme näkyi hyvin. Rannalle meillä oli ehkä kolmisenkymmentä kilometriä. Päivä pysyi tyvenenä, ja pakkanen kiihtyi. Emme olleetkaan nyt oikein tottuneet pakkaseen, koska saarella ilma talvellakin aina oli paljon leudompi kuin muualla. Makasimme sentähden melkein koko päivän vällyjen alla ja kulutimme aikaa napupelillä. Väitetään, että päivä on aamusta pisin. Mutta minun mielestäni oli se nyt illasta pisin. Koetin saada Mattia jatkamaan kaakkurinkeitämistä lupaamalla hänelle höysteeksi kappaleen kultakivimöhkäleestäni. Mutta en saanut

häntä toimeen taivutetuksi, sillä hän väitti, ettei siihen tarkoitukseen kelvannut mikään muu kuin puolipitoinen kovasin.

Seuraavana aamuna heräsin Matin kysymykseen:

— Mitä nyt nyitään, kun parta loppui?

Ei vähintäkään tuulen henkäystä. Olimme illalla jättäneet purjeen kiertämättä kokoon ja ajatelleet heräävämmä sen lepattamiseen, jos yöllä rupeaisi tuulemaan. Minulla ei ollut parempaa vastausta Matin kysymykseen, kuin "hampaat naulaan, kun leipä loppui." Matti käsitti sanani siten, että kääri purjeen kokoon ja sitoi lujasti mastoon kiinni.

— Olkoon nyt siinä, kunnes rupeaa tuulemaan semmoinen vihuri, että se itsestään avautuu.

— Älä toki sentään! Kyllä härkä häntänsä tarvitsee, ellei ennen niin kesällä.

— Mutta me emme enää tarvitse tätä lepattamislaitosta. Tällä turkasen nevallahan seisoo aurinkokin niinkuin Josuan sodassa. En saa aikaani mitenkään enää kulumaan. Kelloni ei ole vielä kymmentäkään.

— Kellot käy kuin kerjäläiset: toinen edellä toinen jäljessä. Minun kelloni on jo viisi minuuttia yli. Mutta onhan se ensimmäinen yö hirsipuussakin pisin.

— Vai ensimmäinen yö! Kolmas yö minun laskuni mukaan on tässä loukussa jo kulunut. Mutta sinun järkesi ei riitä kolmeen asti. Ei ne kaikki miehiä ole, jotka pöksyissä pyörivät.

— Mitä sinä miehistä puhut. Semmoinen puhe on aivan kielletty siltä, joka on itse kokoonpantu linnun luista ja potaattivoista.

— Niin paljon hyvää kun olen sinulle opettanut, ja nyt kehtaat tuolla tavalla! Mutta anna koiralle lihaa, saat luuta takaisin! Uskallat nyt suutasi soittaa, kun olen jo ennen sinulle selittänyt, etten minä kehtaa nahatonta nylkeä enkä viitsi paljaspään kanssa tukkanuottaa vetää.

— Ethän sinä vain, Matti, ole salaa ottanut lappalaisen lekkeriä mukaasi? Puheesi tuntuu liian uhkarohkealta selvän miehen puheeksi.

— Punnittu on joka sana. Tarkoin punnittu ja mitattu. Ei viitsitä, Jussi kulta, ilveillä, kun on tilamme todella arveluttava. Kielsi vanha Väinämöinen humalassa huutamasta, veneessä viheltämästä. Nyt on päätös tehtävä, mihin ryhdytään jos vielä huomennakin on sama ilma kuin eilen ja tänään.

— Myötöpäivää mylly pyörii, vastapäivää jauhetahan. Minä ehdotan, että odotamme vielä tämän päivän ja huomispäivän. Mutta ellei huomennakaan ilma muutu, niin pannaan kalliimmat tavarat kelkalle ja varhain ylihuomenna astutaan suksille ja lähdetään pois. Sopivalla tuulella palaamme noutamaan jääjahtia lasteineen.

— Niin kuin minun suustani puhuttua. Se vain, että olin ajatellut huomispäivän lähtöpäiväksi. Mutta jaksan minä vielä yhden päivän tämänkin jälkeen. Ei minulla niin kiire ole kuin sillä miehellä, joka lähti perjantaina kirkkoon, että penkkiin pääsisi. Ylihuomennahan on aatto.

— Niin on. Ja jouluaatto onkin. Minä en kiirehdi koskaan enkä myöhästy mistään. Sentähden ehdotan, että vasta ylihuomenna otamme jalat allemme, ellemme muulla keinoin pääse perille. Paapan pöydältä maistuu lipeäkala ja ryynipuuro paremmalle kuin missään muualla.

— Suloisia sanoja puhut, Jussiseni. Ensin lipeäkalaria ja ohraryynipuuroa. Ja sitten viikon aikana kolme reikäleipää päivässä ynnä muuta miehenruokaa, oikein savolaisen tavalla. Tätä Patsassaaren järvimannaa en pane ikinä enää suuhuni. Pussin jätämme tänne suolle mätänemään. Ja savustetut linnut heitän pellolle, maan höysteeksi. Mädäntykööt siihen. Hyi kun tuo yksitoikkoinen ruoka rupeaa sydäntäni iljettämään.

— Syntisiä sanoja puhut, Matti. Ellemme olisi noita kasveja löytäneet, jota järvimannaksi herjaat, olisit ruvennut keripukkitautia sairastamaan. Merimiehet kertovat, että kun he joutuvat siihen tautiin, eivät he uskalla loppuunpureskeltua mälliään suusta sylkeä, hampaat kun seuraavat siinä tapauksessa mukana. Sinunkin hampaasi voisivat nyt koristella pirtin mäkirinteitä, ja vanhan ämmän näköisenä saisit palata ihmisten asunnoille. Älä puhu järviryyneistä pahaa.

— Mutta minäpä en pureksikaan mälliä enkä aiokaan sillä vietävällä ikinä suutani tuhria. Hampaani ovat siis hyvässä turvassa. Enkä siihen keripukkitautiisi paljon usko. Olen vain yhden ainoan kerran elämässäni nähnyt keripukkia sairastettavan, ja sen teki eräs pitkä roikale, joka minulle syyti rumempia sanoja kuin yhdenkään vaimosta syntyneen tarvitsee sietää. Hän sai tuommoisen äkkinäisen taudinkohtauksen, jota sinä keripukiksi nimität.

— Ei se oikeaa keripukkia ollut, mitä pukkausta lie ollutkaan. Mutta oli miten oli, kyllä minä ryynipussin ja savustetut linnut korjaan. — Ylihuomenna siis joka tapauksessa lähdetään täältä pois.

— Hyvä on, että tämä asia nyt on päätetty. Aikakin rupeaa rattoisammin kulumaan. Oikein olen iloinen.

— Siinä tapauksessa on tällä haavaa maailmassa neljäkin iloista.

— Ketkä ne kolme ilokumppania?

— Kissanpoika, vohlanpoika ja keski-ikäinen leski. Ne ovat aina iloisia.

— En minä keski-ikäisestä leskestä ilokumppaniksi huoli.

— Olkoon sitten kissanpoika, vohlanpoika ja meidän Matti, niin pysyvät sittenkin kolmena. Vähennetään keski-ikäinen leski tykkönään pois.

Seuraava päivä ei tuonut mitään ilmanmuutosta. Siksi kuormasimme kelkan lähteäksemme hiihtämällä varhain aattopäivän aamulla matkaan.

Kello viisi seuraavana aamuna teimme päätöksestä totta ja hiihimme kompassin mukaan tarkoin siihen suuntaan, missä Matti luuli nähneensä Paapanmäen. Puolen tunnin verran hiihdettyämme emme voineet erottaa kompassin viivoja. Taivas oli mennyt pilveen. Samassa tunsin tuulahduksen niskassani. Rupesi tuulemaan. Samalla hetkellä käännymme takaisin hiihdettyä latua ja osasimmekin, suurella vaivalla tosin, jahdin luo. Ajolumi täytti nopeasti suksenjäljet. Kelkka nostettiin jälleen jahdille ja purje mastoon. Aluksi meidän täytyi tallustella vieressä ja lykätä sauvoilla, mutta hetken perästä tuuli voimistui ja aluksemme rupesi menemään. Kompassia ei voinut käyttää muuta kuin pari kertaa tulitikun valossa, joten ohjasimme jahtia arviolta tuulen mukaan. Vasta kymmenen aikana rupesimme erottamaan kompassin viivoja, ja huomasimme pitäneemme liian paljon oikealle. Virhe korjattiin pitämällä enemmän vasemmalle. Tunnin kuluttua tuuli kiihtyi aimo lailla, ja pian sen jälkeen rupesimme erottamaan Paapanmäen noin parin peninkulman päästä edessämme.

— Oikeassa ollaan, koska hovorätti näkyy, huusi Matti riemastuneena.

Minunkin täytyi ilosta nousta seisomaan aluksessa, joka silmänräpäyksessä teki "täyskäännöksen vasempaan" ja lennätti minut aika viekkiä kinokseen. En loukkaantunut. Sain peräsimen uudestaan käteeni, ja kohta jahti kulki vinhasti, mutta vakavan käden ohjaamana, päämaaliinsa kohti. Kuta enemmän rantaa lähestyimme, sitä selvemmin näkyivät maiseman yksityiskohdat, ja kello kahdentoista aikana erotimme selvästi paapan ryhdikkään vartalon Paapanmäen ylimmällä laella. Samassa antoi tuuli meille hyvän "satamakyydin", ja viisi minuuttia myöhemmin seisautui lumijahti saman kannon viereen, josta lähes neljätentoista kuukautta varhemmin olimme lähteneet liikkeelle.

Löytöretkemme oli päättynyt onnellisesti.

XII.

Paappa oli jo paikalla ja tervehti meitä iloisella kädenlyönnillä.

— Hyvää joulua ja tervetultuanne takaisin kotiin. Monta kertaa olen jo tähystystornista etsinyt purjettanne. Aika laillahan te olette miehistyneet!

— Mikäpä siinä miehistyessä, kun miehen toimissa on oltu. Hyvinpä tekin olette säilynyt, näyttätte nuoremmalta ja notkeammalta kuin vuosi sitten.

— Ei notkeudessa ole kehumisen varaa. Mutta lämmittäähän henki vielä näitä vanhoja luita. Ja on Luoja antanut terveenäkin pysyä, ettei vielä menneenä kesänä tarvinnut hävetä jäämästäni muista niittäjistä jällelle. Mutta suuria kantamuksia eivät enää minulle tahtoneet tytöt tehdä.

Ukon ylpeytenä oli pysyä heinämaalla ja leikkuutyössä toisten miesten rinnalla.

Rupesimme purkamaan kuormaamme ja kantamaan aittaan, eikä ukko pienempiä kantamuksia ottanut kuin me pojatkaan.

Ketään talonväestä ei sattunut olemaan paikalla tullessamme, joten vältimme kaikki uteliaat

kysymykset.

Vietyämme kaikki tavarat, yksin purjeenkin aittaan, läksimme tupaan, ja paappa rupesi hommaamaan tuliaiskehviä.

Tavaroita aittaan korjatessa emme ehtineet juuri mitään puhua, ja nyt tuntui istuminen paapan tuvassa meistä niin oudolta, ettemme tulleet mitään sanoneeksi. Istuimme vain ääneti kuin säkki loukossa. Tämä ei ollut arvatunkaan paapalle mieleen. Hän ei kuitenkaan näyttänyt tahtovan mitään suoraan kysyä, pelkäsi ehkä näyttävänsä vanhuuttaan uteliaalta.

Kun oli kahvi pantu pannuun ja kiehahtanut, veti ukko pannun hiilokselle syrjään ja istuutui Matin viereen penkille.

— Miksette puhu mitään, pojat, oletteko voin myyneet ja rahan hukanneet?

Me vain ujoillen vastasimme, ettei ollut ostajaa, niin söimme itse.

Äänettämyys jatkui.

Ukko sai kupit kaapista pöydälle, kaatoi kahvia, toi sokeria, kermaa ja ihan tuoretta jouluksi leivottua nisuleipää ja käski juomaan. Hyvältä lemahti nenäämme outo haju. Tyhjennettyämme kupit kääntyi ukko suoraan Matin puoleen, joka poissaoloaikamme oli ruvennut näyttämään miehekkäämmältä kuin minä, ja kysyi:

— Pääseekö päivässä Kalajoelle, kun on välillä yötä?

— Ei toki. Mutta olematta pääsee. Aamupuolella tulimme perille.

— Katsopas poikajunkkareita, kun uskalsivat läpi yön. Entäs nyt tullessanne?

— Nyt matka kesti kuudetta päivää, kun on ollut huono tuuli.

— Olitteko keväällä tukinuitossa?

— Emme olleet.

— Missä olitte viime talven töissä?

— Patsassaarella.

— Patsassaarella? Rupeaako muistini pettämään, kun en voi tuota nimeä muistaa?

— Se onkin uusi paikka.

— Minkälaiset päiväpalkat maksoivat? Onko yhtään jäänyt säästöä?

Matti otti esille rannerenkaansa ja muut kultakoristeensa, näyttäen "säästönsä".

Paappa tutki niitä hetkisen hyvin tarkasti ja kaatoi sitten lisää kahvia itselleen ja meille. Juotuansa tutki hän ne vielä uudestaan, katseli tutkivasti meitäkin ja sanoi lopuksi:

— En usko. Niin paljon ei muutu ihminen yhdessä vuodessa, että olisitte semmoisilla retkillä kulkeneet. Eikö ole kaikki rehellisellä tavalla käsiinne tullut? Ne ovat kultaa. Puhdasta kultaa kaikkityyni.

Vakuutimme yksin suin, että ne saa vaikka viedä suoraa tietä nimismiehelle. "Ja nimismiehelle ne onkin vietävä", lisäsi Matti, "kun ne ovat sellaista maasta löydettyä vanhan ajan tavaraa, jota kruunu ostaa."

— Vai aarnihaudankaivajia teistä on tullut. Ja minä kun olin teistä ajatellut kunnollisia tukkipoikia, ajan ollen ehkä isäntämiehiäkin.

— Älkää, vaari kulta; sanottehan te itse, ettei sahapukilta saa odottaa enempää kuin neljä luotia talia. Mitä me vielä, tällaiset poikajolpit. Mutta kyllä me olemme hyödyllisempääkin työtä tehneet kuin salatuista aarteista käyneet etsimässä. Meillä on nyt oma tupa ja oma sauna ja kaksi omaa venettä ja oma paja ja kaksi latoa heiniä ja toista tynnyrialaa maata, valmiiksi aidattuna ja ojitettuna —

— Ja kaksi hevosta ja kuusi lehmää ja lampaita, sikoja ja kanoja määrättä ja kahden rikkaan talon tyttäret emänniksi katsottuna. Kyllä minä puheenne uskon. Mutta uskon — valheeksi.

Paappa epäili, että olimme ruvenneet vanhalla tavalla ilveilemään ja hän olisi jo tahtonut mielummin

ruveta kuulumisia kuulemaan.

Pian kuitenkin vanhuksen suuttumus suli pois, kun aloin juurta jaksain kertoa kaikkia seikkailujamme ja ukko ymmärsi, että todella olimme käyneet siinä paikassa, jossa usvapatsas oli, sieltä löytäneet uuden maan ja asuneet kahden siinä maassa enemmän kuin vuoden ajan. Ukon ilo uutisistamme ei ollut vähempi kuin oma ilomme onnellisesta kotiintulostamme. Ja kun kerroimme tulevaisuudensuunnitelmistamme, sanoi paappa heti tulevansa sinne meidän kanssamme asumaan ja raatamaan.

— Eihän minussa enää täyttä työmiestä ole, mutta varaksi vanha veneessä, arveli vanhus.

Ilolla ja riemulla otettiin tarjous vastaan ja kolmiliitto uudistettiin vahvemaksi kuin ikinä. Vielä kauan jouluillallisen jälkeen istuimme rätisevän takkavalkean edessä pakisten, ja sikeästi nukuimme, kun paappa kello puoli kolme herätti meidät. Yhdessä talonväen kanssa lähdimme hevosella joulukirkkoon.

* * * * *

Paljon minulla ei ole enää löytöretkestämme sanottavaa. Seurasimme paapan neuvoja ja veimme löydetty muinaistavarat vanhalle kamreerille. Nuoresta nimismiehestä ei tosin puhuttu mitään pahaa, mutta paappa luotti paremmin vanhaan. Ajaa hiisi hyvälläkin, lempo lautamiehelläkin, sanoi hän.

Vanha kamreeri mittasi, punnitsi ja tutki koristeet tarkoin, kysyi myös tarkasti, milloin ja mistä ne oli löydetty ja lupasi pyhästi säilyttää salaisuutemme, mikäli sitä ei tarvinnut ilmoituskirjeessä kruunulle ilmoittaa. Sitten hän lasi omista varoistaan etukäteen pöydälle kaksituhatta markkaa, otti Matilta laillisen kuitin ja sanoi, että Matilla on vielä lähes tuhat markkaa saamista, jos kruunu tahtoo lunastaa koristeet. Muussa tapauksessa saa Matti tyytyä siihen, mitä hän nyt on saanut, ja kamreeri pitää itse koristeet tai myy ne kelle tahtoo.

Matin ilo oli rajaton. Kun paapan kanssa menimme kotiin, rupesivat Matin sarkavaatteet ahdistamaan niin pahoin, että hänen täytyi poiketa räätäliin tilaamaan uudet verkavaatteet. Kolmen päivän perästä oli lautamiehen komea musta ori Matin oma ja hän lähti heti lautamiehen Marin kanssa ajelemaan. Minä kyllä tarjouduin kannoillaseisojaksi, kuten Matti oli ehdottanut, mutta hän selitti, että kun lähtee juuri ostettua hevosta koettamaan, ei ole hyvä ottaa kannoillaseisoojia mukaan, ja niin he lähtivät kahden.

Kaksi viikkoa myöhemmin lähdimme Matin hevosella Ouluun muita kalleuksiamme myymään. Kultaseppä, jolle menimme helmiämme tarjoamaan, maksoi Matin helmistä seitsemänsataa markkaa, joka oli Matin mielestä kultasepälle konkurssikauppaa. Minun isoa helmeäni hän punnitsi ja tarkasti usealla suurennuslasilla, mutta sanoi lopputulokseksi, ettei uskalla ryhtyä niin suureen kauppaan. Hän kehotti minua lähtemään Helsinkiin, jossa useat kultasepät voisivat ehkä lyöttäytyä yhteen tehdäkseen hyvän kaupan, mutta kielsi minua kuitenkin myymästä vähemmällä kuin kahdellakymmenellä tuhannella.

— Sen hinnan minäkin uskaltaisn siitä maksaa, hän sanoi, mutta en tahdo teiltä sitä niin vähällä ostaa. Helsingissä saatte monta vertaa enemmän, jos siellä uskaltavat siihen kauppaan ryhtyä.

En muista enää, mihin paikkaan Matti ja minä istuuduimme. Me pelästyimme kultasepän puheesta. Panin helmeni pois laatikkoon, missä minulla oli pikkuhelmetkin ja otin sen sijaan esille pienen palttinapussin, jossa minulla oli kilo kultahiekkani. Kultaseppä taas tarkasti, mittasi ja punnitsi, sanoi kullaan olevan parasta Lapin kultaa ja tarjosi minulle siitä lähes kolmetuhatta markkaa. Tätä kauppa ei hän kuitenkaan tehnyt, ennen kuin olimme molemmat näyttäneet hänelle sekä papinkirjamme että nimismiehenpassimme, joissa jälkimmäisissä sanottiin, että olimme juuri palanneet matkoilta Lapin puolesta ja olimme täysin luotettavia nuorukaisia.

Huomattuani kultasepän kunnialliseksi ja hyväntahtoiseksi mieheksi tarjosin hänelle kourallisen kultahiekkaa, jos hän suostuisi tulemaan mukaan Helsinkiin minulle avustajaksi. Muuten en uskaltanut sinne lähteä. Siihenkin kauppaan hän suostui. Matti ei tahtonut sinne seurata, vaan lähti kotiin kertomaan paapalle matkastamme. Hän taisi myöskin vähän epäillä, tokko tuo kultaseppä osaisi kultaa pinspakista erottaa.

Helsingissä kävi niin kuin uusi ystäväni oli sanonut. Hän itse ja kolme muuta kultaseppää ostivat yhdessä ison helmeni hinnasta, jota minua on kielletty ilmoittamasta. Kovin minua hävetti, kun sanomalehdissä kerrottiin Lapin puolesta kotoisin olevasta pojasta, joka oli löytänyt helmen, jonka ostamista varten täytyi muodostaa osakeyhtiö ja joka oli Helsingin kultasepille myynyt viisitoista kiloa hienointa kultahiekkää.

Muistaen kirjallisen sopimukseni Matin kanssa Pylväskoskesta, panin puolet kultahiekan hinnasta

Matin nimelle pankkiin.

Apinasilmistä kultasepät eivät voineet varmuudella muuta sanoa kuin että ne eivät olleet helmiä, vaan jonkunlaisia jalokiviä, kuitenkin hyvin outoa laatua, ne kun eivät olleet hiotutkaan jalokivien tapaan, vaan helmien muotoon. Tämä kuuluu olleen kaikkein vanhin jalokivien hiomistapa. Yksi kultasepistä, jolla oli suuri kaappi täynnä omaa ammattiaan koskevia kirjoja, otti suuren vanhan kirjan esille ja rupesi siitä toisille suomentamaan:

"Neljä tuhatta vuotta sitten on Intiassa ollut epäjumalankuva, joka esittää maan sisustassa olevien vesien jumalaa. Sillä kuvalla on ollut silminä kaksi ihanaa helmenmuotoista jalokiveä, josta ei ole useampia löydetty kuin nämä kaksi. Itse kuvakin on ollut puhdasta kultaa ja se on esittänyt istuvaa jumalaa. Kuva on ollut kokoonpantu yhdeksästä kymmenestä yhdeksästä osasta, jotka on hyvin tarkasti toisiinsa liitetty, ja kuhunkin osaan on kaiverrettu sen papin nimi ja viisausoppi, joka sen osan on tehnyt ja jumalankuvaan liittänyt. Kuvan vatsassa on ollut kätkeytyneenä esine, jota sanotaan viisasten kiveksi ja jota kaikki maailman viisaimmat ovat kaikkina aikoina turhaan etsineet. Kuvan ylimmäinen pappi yksin on tämän salaisuuden tuntenut, ja siitä on ollut säilytetty kokonaista salaista kirjastoa kahdeksassa eebenpuisessa kaapissa. Pyhimmät näistä kaapeista ovat olleet lukitut eräällä salaisella sanalla, joka löytyy samasta rasiasta, missä viisasten kiveäkin säilytetään. Tätä rasiaa avattaessa noudatettakoon erinomaista varovaisuutta, koska rasia, sadun mukaan, sisältää myöskin kaksi aina elävää, pientä, mutta äärettömän myrkyllistä käärmettä."

"Tämän kuvan pyhine kaappeineen on ryöstänyt ja sotasaaliina mukanaan vienyt eräs pohjoisesta päin tullut hurja kulkurikansa. Siitä lähtien ei ole mitään tietoa säilynyt tuosta epäjumalankuvasta ja sen pyhistä kaapeista."

Minä en puhunut tuosta sadusta sanaakaan, vaan kiitin onneani, etten tutkinut sen enempää tuota iljettävää apinan kuvaa ja että annoimme lappalaisen yläkaappien olla rauhassa. Enkä aio myöskään semmoisiin asioihin ryhtyä, niin kauan kuin on kuokkamaata yllin kyllin Patsassaarella. Ryhtykööt viisaammat miehet sotaan intialaisia käärmeitä ja epäjumalten taikoja vastaan.

Kultasepät panivat jalokiveni säilytettäväksi pankkiin ja lupasivat sodan loputtua lähettää ne Ranskaan erään kuuluisan asiantuntijan tutkittaviksi. Sitten he veivät minut mukanaan paikkaan, jossa sanoivat tavallisesti vietettävän tämmöisten suurten kauppain harjakaisia. Siellä oli pöydälle katettu niin monia ruokia ja juomia, etten kehdannut niitten ääreen istuaakaan. Mutta kultasepät pitivät hauskaa. Minulta he kysyivät, minkälaiset ruoat minun mielestäni tämmöisissä kemuissa olisivat sopivimmat, johon omasta puolestani en juuri osannut mitään selvitystä antaa. Sanoin vain, että kun meilläpäin vanhat miehet joskus tahtoivat huvitella, niin sianlihaa ja sillinkalaa ja pirttiviinaa ja mahorkkitupakkaa pidettiin parhaimpana ruokana. Kultasepät naurahtivat Pohjanmaan ukkojen ruokalistalle ja jatkoivat lystiään. Söin muutamia hyviä voileipiä ja lautasellisen lientä, jonka jälkeen kultasepät hurrasivat minua kattoon asti. Mutta kun he nyt rupesivat laulamaan ja ruotsia rupattelemaan, lähdin kortteeriini, jossa nuo intialaiset käärmeet kauaksi aikaa ryöstivät unen silmistäni.

Seuraavana päivänä oululainen kultaseppä neuvoi minua erään herran luokse, jonka sanoi tutkivan kultakiviä valtion puolesta. Hänen haltuunsa jätiin kultakivimöhkäleeni ja sitten lähdin kotiin. Muutama viikko myöhemmin sain postissa isohkon kultakappaleen sekä kirjeen, jossa sanottiin, että jos minulla on makasiini täynnä tuota kiveä, niin minulla on leipää ikäni loppuun saakka, koska muualla maailmassa ei olekaan niin hyvää kultakiveä kuin tämä. Vastasin tuolle ystävälliselle virkamiehelle, että minulla on kokonainen vuori tuota samaa kiveä ja yhden makasiinillisen annan mielelläni hänelle vaivastaan. Hän kiitteli suuresti ja on nyt jonkun asianajajan avulla toimittanut minulle lailliset oikeudet kultavuoreni.

Matti on vieläkin sitä mieltä, että minulla on vain pinspakkivuori ja että Helsingin herrat ovat minua pitäneet lystinään. Enkä minä itse myöskään paljon siitä kultavuorestani välitä, mutta onhan se hyvä olemassa, ellei maanviljelys ota onnistuakseen. Ja jos onnistuukin, kuten varmasti uskon onnistuvan, niin voihan huvikseen väliajoilla ryhtyä kullankaivamistoimeenkin.

Koko Rimpisuo järvineen ja saarineen on nyt Matin ja minun yhteistä omaisuutta. Isossajaossa oli "viljelykseen täysin kelpaamattomana" annettu kyläkunnalle yhteismaaksi. Kun kyläkunnalla ei ollut muuta hyötyä yhteisnevastaan kuin mitä marjoja poimivat parpelot nauttivat, ja mikä hyöty heille on yhä varmistettu, niin isännät katsoivat tehneensä satumaisen hyvän kaupan, kun 100,000 markkaa puhdasta rahaa pantiin pöydälle. Ellen olisi saanut isoa helmeäni myydyksi, emme olisi kyenneet tämmöistä hintaa maksamaan. Mutta ei sitä myöskään olisi pyydetty, ellei puhe pohjattomista rikkauksistamme olisi levinnyt kaikkialle.

Ainoa, joka ei ole ollut täysin tyytyväinen asioiden kulkuun, on isäntä, joka valitteli joutuvansa uudestaan holhojantoiimeen, josta jo luuli olevansa vapaa. Muutaman vuoden perästä hän pääsee

kuitenkin toimestaan, emmekä me nytkään aiheuta hänelle suurta murhetta.

Ensi talvena muutetaan paapan ja Matin kanssa Patsassaarelle asumaan. Olen kirjoittanut tämän kirjan sen varalta, että olisi toisia reippaita poikia, jotka tahtoisivat seurata uudisasukkaina mukaan matkalle. Tilaa on kokonaisuudelle kyläkunnalle.

Jos joku teistä sattuu omistamaan käyttökuntoisen kahdenlennettävän lentokoneen, voimme jo tänä syksynä tehdä pienen huvimatkan Patsassaarelle katsoaksemme, onko kaikki hyvin tallella. Mutta vasta ensi syksynä muutetaan sinne miehissä. Postiosoitteeni on vain:

Jussi
Paapanmäen postitoimisto.

End of Project Gutenberg's Rimpisuon usvapatsas, by Alfred Emil Ingman

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RIMPISUON USVAPATSAS: SEIKKAILUKERTOMUS
POHJAN PERILTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or

creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.